

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Eliška Vítková

**Právní úprava regulace mezinárodního obchodu
s ohroženými druhy**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D.

Katedra práva životního prostředí

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 12. 06. 2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 339.787 znaků včetně mezer.

Eliška Vítková

V Praze dne 12.06.2023

Obsah

ÚVOD	1
1. AKTUÁLNÍ STAV PŘÍRODY A DOPADY MEZINÁRODNÍHO OBCHODU S OHROŽENÝMI DRUHY NA ZTRÁTU BIODIVERZITY	3
1.1. ÚVOD	3
1.2. AKTUÁLNÍ STAV PŘÍRODY A VÝZNAM BIODIVERZITY	3
1.3. ZDROJE OHROŽENÍ BIOLOGICKÉ ROZMANITOSTI	5
1.4. HISTORIE MEZINÁRODNÍHO OBCHODU S FAUNOU A FLÓROU	6
1.5. DOPADY OBCHODU S OHROŽENÝMI DRUHY NA BIOLOGICKOU ROZMANITOST	9
1.5.1. <i>Další negativní dopady nelegálního negativního obchodu</i>	<i>10</i>
1.6. CHARAKTERISTIKA A ROZSAH NELEGÁLNÍHO MEZINÁRODNÍHO OBCHODU	10
1.6.1. <i>Rozsah nelegálního obchodu v Evropské unii</i>	<i>12</i>
1.6.2. <i>Rozsah obchodu v České republice</i>	<i>13</i>
1.7. SHRNUÍ	14
2. PRÁVNÍ ÚPRAVA MEZINÁRODNÍHO OBCHODU S OHROŽENÝMI DRUHY VOLNĚ ŽIJÍCÍCH ŽIVOČICHŮ A PLANĚ ROSTOUCÍCH ROSTLIN	16
2.1. ÚVOD	16
2.2. CÍLE PRÁVNÍ ÚPRAVY	16
2.2.1. <i>Ochrana biologické rozmanitosti</i>	<i>16</i>
2.2.2. <i>Zajišťování náležitě péče o zvířata</i>	<i>17</i>
2.2.3. <i>Potlačování mezinárodního organizovaného zločinu</i>	<i>17</i>
2.2.4. <i>Předcházení korupci</i>	<i>18</i>
2.3. HISTORICKÝ VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY MEZINÁRODNÍHO OBCHODU S OHROŽENÝMI DRUHY	19
2.4. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA PRAMENŮ PRÁVA	23
2.4.1. <i>Princip trvale udržitelného rozvoje</i>	<i>23</i>
2.4.2. <i>Princip předběžné opatrnosti</i>	<i>24</i>
2.4.3. <i>Princip prevence</i>	<i>24</i>
2.5. SHRNUÍ	25
3. JEDNOTLIVÉ DRUHY PRAMENŮ	26
3.1. ÚVOD	26
3.2. PRAMENY NA MEZINÁRODNÍ ÚROVNI	27
3.2.1. <i>Washingtonská úmluva CITES</i>	<i>29</i>
3.2.2. <i>Ochrana mořských druhů</i>	<i>30</i>
3.2.3. <i>Ochrana přírodních zdrojů Antarktidy</i>	<i>33</i>
3.2.4. <i>Ochrana lesů</i>	<i>34</i>
3.2.5. <i>Další mezinárodní dohody</i>	<i>35</i>
3.3. PRAMENY NA ÚROVNI EVROPSKÉ UNIE	35
3.3.1. <i>Nařízení Rady EHS č. 3626/82</i>	<i>36</i>
3.3.2. <i>Nařízení Rady (ES) č. 338/97</i>	<i>37</i>
3.3.3. <i>Prováděcí právní akty k nařízení Rady (ES) č. 338/97</i>	<i>39</i>
3.3.4. <i>Trestněprávní předpisy</i>	<i>40</i>
3.3.5. <i>Doporučení a stanoviska</i>	<i>40</i>
3.3.6. <i>Další související právní předpisy</i>	<i>41</i>
3.4. PRAMENY NA VNITROSTÁTNÍ ÚROVNI	43
3.4.1. <i>Zákon ČNR č. 114/1992 Sb.</i>	<i>43</i>
3.4.2. <i>Zákon č. 16/1997 Sb.</i>	<i>43</i>
3.4.3. <i>Zákon č. 100/2004 Sb.</i>	<i>45</i>
3.5. SHRNUÍ	49
4. WASHINGTONSKÁ ÚMLUVA CITES	51
4.1. ÚVOD	51
4.2. OBECNÁ CHARAKTERISTIKA ÚMLUVY A ZÁKLADNÍ POJMY	51
4.2.1. <i>Okolnosti přijetí úmluvy</i>	<i>51</i>

4.2.2.	<i>Charakteristika úmluvy</i>	52
4.2.3.	<i>Základní pojmy</i>	53
4.3.	STRUKTURA ÚMLUVY A SEZNAMY DRUHŮ.....	59
4.3.1.	<i>Příloha I</i>	60
4.3.2.	<i>Příloha II</i>	60
4.3.3.	<i>Příloha III</i>	61
4.4.	INSTITUCIONÁLNÍ ZAJIŠTĚNÍ.....	61
4.4.1.	<i>Orgány CITES</i>	62
4.4.2.	<i>Orgány Evropské unie</i>	64
4.4.3.	<i>Vnitrostátní orgány</i>	65
4.5.	PROCES ZMĚNY ÚMLUVY.....	68
4.6.	REZOLUCE A ROZHODNUTÍ KONFERENCE SMLUVNÍCH STRAN CITES.....	69
4.7.	ÚMLUVA CITES V ČESKÉ REPUBLICE A V EVROPSKÉ UNII.....	70
4.8.	SHRNUTÍ.....	71
5.	PŘEHLED NÁSTROJŮ PRÁVNÍ REGULACE.....	73
5.1.	ÚVOD.....	73
5.2.	KATEGORIZACE CHRÁNĚNÝCH DRUHŮ.....	73
5.3.	DOKLADY CITES.....	74
5.3.1.	<i>Vydávání dokladů CITES</i>	76
5.3.2.	<i>Doklady nutné pro dovoz exemplářů</i>	78
5.3.3.	<i>Doklady nutné pro vývoz exemplářů</i>	80
5.3.5.	<i>Doklady nutné pro přivezení z moře</i>	82
5.4.	OBCHOD S EXEMPLÁŘI SE ZVLÁŠTNÍM CHARAKTEREM.....	83
5.4.1.	<i>Exempláře osobního nebo rodinného charakteru</i>	84
5.4.2.	<i>Exempláře narozené a odchované v zajetí a exempláře uměle vypěstované</i>	84
5.4.3.	<i>Exempláře získané před tím, než se na ně začala vztahovat Úmluva</i>	85
5.4.4.	<i>Zpracované exempláře získané před více než 50 lety</i>	86
5.5.	ODCHYLNÉ POSTUPY A VÝJIMKY Z BĚŽNÉHO REŽIMU OBCHODOVÁNÍ.....	86
5.5.1.	<i>Přeprava a překládka exemplářů</i>	86
5.5.2.	<i>Neobchodní zapůjčení, dar a výměna</i>	87
5.5.3.	<i>Putovní výstavy</i>	88
5.5.4.	<i>Živí živočichové a hudební nástroje v osobním vlastnictví</i>	88
5.5.5.	<i>Zjednodušené postupy</i>	89
5.6.	DALŠÍ PRÁVNÍ NÁSTROJE REGULACE OBCHODU.....	90
5.6.1.	<i>Vývozní kvóty</i>	90
5.6.2.	<i>Regulace obchodních činností</i>	90
5.6.3.	<i>Přemísťování živých exemplářů</i>	91
5.6.4.	<i>Registrace exemplářů</i>	91
5.6.5.	<i>Značení a identifikace exemplářů</i>	92
5.6.6.	<i>Prokazování původu</i>	93
5.7.	SHRNUTÍ.....	94
6.	PROSAZOVÁNÍ PRÁVNÍ REGULACE.....	96
6.1.	ÚVOD.....	96
6.2.	DODRŽOVÁNÍ PRÁVNÍ REGULACE NA MEZINÁRODNÍ ÚROVNI.....	96
6.2.1.	<i>Podávání zpráv</i>	97
6.2.2.	<i>Inspekce</i>	98
6.2.3.	<i>Prosazování právní regulace</i>	98
6.3.	DODRŽOVÁNÍ PRÁVNÍ REGULACE NA VNITROSTÁTNÍ ÚROVNI.....	99
6.3.1.	<i>Kontrola dodržování</i>	100
6.3.2.	<i>Vynucování dodržování</i>	101
6.3.3.	<i>Správněprávní odpovědnost</i>	104
6.3.4.	<i>Trestněprávní odpovědnost</i>	105
6.3.5.	<i>Shrnutí</i>	107
ZÁVĚR.....		109

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	114
NÁZEV PRÁCE V ČESKÉM JAZYCE, ABSTRAKT, KLÍČOVÁ SLOVA.....	125
NÁZEV PRÁCE V ANGLICKÉM JAZYCE, ABSTRAKT, KLÍČOVÁ SLOVA.....	127

Úvod

Mezinárodní obchod s ohroženými druhy zvířat a rostlin probíhá již po staletí, avšak v průběhu posledních desetiletí je v důsledku globalizace a technického pokroku natolik rozsáhlý, že způsobuje významnou ztrátu biologické rozmanitosti naší planety. O problematiku biodiverzity jsem se začala zajímat před několika lety po přečtení knihy Šesté vymírání od Elizabeth Kolbert, ve které autorka skvěle vystihuje nenahraditelný význam biologické rozmanitosti a katastrofální důsledky, které její ztráta znamená pro veškerý život na Zemi. Tento zájem mě dovedl i k napsání této práce, jelikož mezinárodní obchod s ohroženými druhy představuje v současné době jeden z nejvýznamnějších zdrojů ohrožení biodiverzity a jeho právní regulace je tedy naprosto nezbytná.

Cílem této práce je zejména podat ucelený přehled platné právní úpravy mezinárodního obchodu s ohroženými druhy na úrovni mezinárodní, unijní i vnitrostátní a provést její analýzu a syntézu. V průběhu psaní diplomové práce se pokusím objevit klady a zápory úpravy z hlediska právního i praktického, které následně v závěru práce shrnu a zhodnotím. Práce bude obsahovat mimo jiné přehled nejvýznamnějších právních předpisů, nejdůležitějších právních nástrojů, institucionálního zajištění i způsobů prosazování nastavené právní regulace.

V úvodní kapitole se budu soustředit zejména na současný stav biologické rozmanitosti, její význam pro stabilitu ekosystémů a také nejvýznamnější zdroje ohrožení. Detailněji popíšu právě negativní dopady mezinárodního obchodu s ohroženými druhy na stav biodiverzity, ale také další problémy, které nelegální obchodování přináší. Následující kapitola se bude týkat již samotné právní úpravy, budu se v ní věnovat zejména základním cílům, které si právní regulace vytyčuje a mezi kterými nelze opomenout ochranu biologické rozmanitosti, zajišťování náležité péče o zvířata či potlačování mezinárodního organizovaného zločinu. Dále stručně shrnu historický vývoj právní úpravy a také nejdůležitější právní principy z oblasti práva životního prostředí, které se aplikují v rámci regulace mezinárodního obchodu.

Ve třetí kapitole rozeberu jednotlivé druhy pramenů práva, zmíním nejvýznamnější mezinárodní úmluvy zabývající se ochranou zvířat a rostlin, v rámci unijního práva vyzdvihnu zejména nařízení Rady (ES) č. 338/97, které představuje jádro právní úpravy EU i členských států, a zaměřím se také na zákon č. 100/2004 Sb., který provádí zmíněné nařízení na vnitrostátní úrovni. Čtvrtá kapitola se bude věnovat již samotné Washingtonské úmluvě CITES, která v současné době jakožto jedna z nejvýznamnějších úmluv na ochranu biodiverzity představuje hlavní nástroj mezinárodního společenství pro kontrolu a regulaci nakládání s ohroženými druhy a boj proti nelegálnímu obchodu. V této části uvedu základní charakteristiku CITES, její strukturu a institucionální zajištění jejího fungování, které na mezinárodní úrovni představují Konference stran a Sekretariát CITES, na úrovni EU se jedná zejména o Komisi a v České republice jsou

hlavními orgány Ministerstvo životního prostředí, Česká inspekce životního prostředí a Agentura ochrany přírody a krajiny ČR.

V páté kapitole se zaměřím na konkrétní nástroje právní regulace mezinárodního obchodu, zmíním význam kategorizace chráněných druhů a detailněji proberu systém dokladů CITES včetně výjimek ze základních pravidel pro obchodování s exempláři se zvláštním charakterem. Z dalších nástrojů uvedu zejména vývozní kvóty, regulaci obchodních činností v unijní úpravě či registraci exemplářů v tuzemsku. Poslední kapitola se bude týkat prosazování úmluvy CITES vůči jejím jednotlivým smluvním stranám a také prosazování unijní a vnitrostátní legislativy vůči fyzickým a právnickým osobám. Uvedu zde, jak je dodržování právní regulace kontrolováno a jak může být následně v případě zjištěných nedostatků vynucováno.

1. Aktuální stav přírody a dopady mezinárodního obchodu s ohroženými druhy na ztrátu biodiverzity

1.1. Úvod

Tato kapitola pojednává o významu biologické rozmanitosti na naší planetě, jejím současném stavu a dále o zdrojích ohrožení biodiverzity a o dopadech úbytku živočišných a rostlinných druhů na celkový stav přírody a kvalitu života.

1.2. Aktuální stav přírody a význam biodiverzity

Život na Zemi se neustále vyvíjí a postupné vymírání a vznik nových druhů je součástí přirozené evoluce. Odhaduje se, že 99 % z 4 miliard druhů, které se vyvinuly na naší planetě, již vyhynulo.¹ Od padesátých let minulého století však lidé mění ekosystémy rychleji a ve větším rozsahu než v kterémkoli jiném srovnatelném období historie lidstva. Důvodem je snaha o uspokojení rapidně rostoucích potřeb lidské společnosti, přičemž s vyšším počtem lidí souvisí i zvyšující se poptávka po jídle, pitné vodě, dřevu, vláknech a palivech.² Nadměrné čerpání přírodních zdrojů, zejména těch neobnovitelných, s sebou nese řadu negativních faktorů – dochází ke hroucení životadárných procesů a samočisticích schopností přírody, k hubení živočišných i rostlinných druhů a destrukci celých ekosystémů.³ Následkem je tedy i rozsáhlá a z velké části nevratná ztráta rozmanitosti života na Zemi.⁴ Ztráta biologické rozmanitosti je jedním z nejzávažnějších globálních problémů životního prostředí současnosti⁵ a má negativní vliv na život celé lidské společnosti, neboť ekosystém disponující větší biodiverzitou celkově přispívá ke zvýšení kvality života.

Biologická rozmanitost má pro veškerý život na Zemi zásadní význam, jelikož jejím nejdůležitějším úkolem je zajišťování stability ekosystémů. Existuje ale i velké množství dalších důvodů pro její ochranu. Václav Mezřícký je ve své knize Environmentální politika a udržitelný rozvoj rozděluje do pěti základních skupin.⁶ Jedná se o důvody ekonomické, vědecké, estetické, etické a ekologické. Ekonomické důvody odkazují na přírodu jakožto na zdroj obživy pro lidské společenství, kdy 95 % veškeré lidské výživy zajišťuje jen 30 druhů rostlin, jedná se např. o rýži,

¹ Barnosky, A., Matzke, N., Tomiya, S. et al.: Has the Earth's sixth mass extinction already arrived?. *Nature*. 2011, Vol. 471, str. 51-57.

² Millennium Ecosystem Assessment: Ecosystems and Human Well-being. Synthesis. Washington, DC: Island Press, 2005, str. 1.

³ Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí, 3. vydání, Praha: C.H.Beck, 2010, str. 4.

⁴ Millennium Ecosystem Assessment: Ecosystems and Human Well-being. Synthesis, *op. cit.*, str. 1-5.

⁵ Damohorský, M. a kol., *op. cit.*, str. 6.

⁶ Mezřícký, V.: Environmentální politika a udržitelný rozvoj, Praha: Portál, 2005, str. 50-51.

brambory nebo pšenici. Další 2 % objemu potravy jsou získávány lovem mořských ryb a bezobratlých. Kromě obživy představují rostliny také např. stavební materiál, jsou společně s živočišnými produkty používány v textilním průmyslu, k produkci energie nebo výrobě léků. Vědecké důvody zahrnují zejména vědeckou hodnotu jednotlivých druhů zvířat a rostlin, která může prostřednictvím experimentální biologie přispívat i ke zlepšení zdraví člověka. Jako další jsou zmiňovány důvody estetické, kdy příroda může sloužit jako umělecká inspirace, případně jako místo k rekreaci. Z etického hlediska může být zachování biologické rozmanitosti vnímáno jako morální povinnost člověka a posledním důvodem je tzv. „ekologický servis“, kdy zdravé ekosystémy lidstvu zajišťují mimo jiné např. přirozenou ochranu plodin před škůdci, opylování kulturních rostlin, ochranu před erozí a další podobné „služby“, které dnes považujeme za samozřejmé.

Odhaduje se, že za posledních 200 let vymizelo ze zemského povrchu 128 druhů ptáků a 95 druhů savců a v některých oblastech došlo od roku 1950 k vyhynutí více než poloviny původních druhů. V jiných oblastech dochází k úbytku přežívajících druhů. Např. ve Francii se zmenšují populace více než 30 % druhů veškeré flory. V Evropě se tento trend týká zejména velkých savců, mezi nimi např. vlků, medvědů a kočkovitých šelem, které jsou ohroženy hlavně lovem a ztrátou přirozených stanovišť.⁷ Ale i ostatních evropských druhů ubývá, podle Mezinárodního svazu ochrany přírody (*International Union for Conservation of Nature - IUCN*) je z celkového počtu 15 060 evropských druhů nejméně 1 677 ohroženo vyhynutím⁸ a v celosvětovém měřítku pak Červená kniha IUCN udává, že ohroženo je více než 40 000 druhů živočichů a rostlin, tedy více než čtvrtina veškerých druhů na Zemi.⁹ Konkrétněji se pak ohrožení týká čtvrtiny všech druhů savců, jednoho ze šesti druhů ptáků a 40 % druhů obojživelníků.¹⁰

Ztráta biologické rozmanitosti se nevyhnula ani České republice, kde v průběhu posledních desetiletí dramaticky vzrostlo znečištění ovzduší a vody, zrychlila se degradace půdy a mnoho druhů rostlin a živočichů se stalo ohroženými na přežití.¹¹

Zdroje odhadující rychlost úbytku druhů se liší, může však jít o jeden druh za den až jeden druh za hodinu. Tímto tempem by mohlo v období příštích padesáti let ze Země zcela vymizet 15 – 50 % všech druhů, tedy celkem 500 – 700 tisíc druhů.¹²

⁷ Kiss, A., Shelton, D.: *Manual of European environmental law*, 2nd edition, Cambridge: Cambridge University Press, 1997, str. 181.

⁸ Statistika Mezinárodního svazu ochrany přírody, více viz: <https://www.iucn.org/regions/europe/our-work/biodiversity-conservation/european-red-list-threatened-species> [cit. 12.01.2022].

⁹ Červená kniha Mezinárodního svazu ochrany přírody, více viz: <https://www.iucnredlist.org/> [cit. 12.01.2022].

¹⁰ Ritchie, H., Roser, M.: Biodiverzita [online]. Our World in Data, 2021. Dostupné z <https://ourworldindata.org/extinctions> [cit. 12.01.2022].

¹¹ Damohorský, M. a kol., *op. cit.*, str. 6.

¹² Mezřický, V., *op. cit.*, str. 49.

1.3. Zdroje ohrožení biologické rozmanitosti

Vinu na úbytku biologické rozmanitosti nese zejména lidská činnost. S růstem lidské populace zároveň vzrůstá také plocha polí, luk a pastvin, rozšiřují se plochy zastavěné lidskými sídly a průmyslovými podniky, rozšiřuje se těžba surovin a přibývá skládek odpadů. S rozpínáním lidské populace tak neodmyslitelně souvisí i úbytek přirozených stanovišť rostlin a živočichů.¹³ V dnešní době již bylo člověkem drasticky zasaženo do všech ekosystémů na Zemi, přičemž téměř čtvrtina suchozemského povrchu naší planety byla přeměněna na obhospodařované území. Nyní probíhají změny ekosystémů nejrychleji v rozvojových zemích, avšak historicky k nim docházelo s podobnou rychlostí i v dnes již vyspělých státech. V Evropě docházelo k masové přeměně půdy na zemědělskou po roce 1700 a v Severní Americe po roce 1850. Přibližně 70 % původních lesů a travnaté půdy vymizelo do roku 1950, a to zejména přeměnou na zemědělskou půdu. Deforestace probíhala historicky nejrychleji v mírném podnebním pásu (proto je dnes Evropa kontinentem s nejmenším zůstatkem původních lesů), avšak v dnešní době jsou změny prováděny ještě rychlejším tempem než v době před průmyslovou revolucí.¹⁴

Mezi ekosystémy a biomy, které jsou lidskou činností zasaženy nejvíce, patří zejména mořské a sladkovodní ekosystémy, listnaté lesy mírného pásu, travnaté půdy mírného pásu, středomořské lesy a také suché tropické lesy, ve kterých jsou zastoupeny asi dvě třetiny všech druhů.¹⁵ Do mořských ekosystémů je zasahováno zejména nadměrným rybolovem, sladkovodní ekosystémy jsou zase měněny výstavbou přehrad a dalších vodních děl a odběrem vody pro lidskou potřebu. Ze suchozemské půdy zůstaly lidskou činností téměř nedotčeny pouze tundra a boreální lesy, na ně však začíná mít neblahý vliv nastupující klimatická změna.¹⁶

Nejvýznamnějšími zdroji ohrožení biologické rozmanitosti jsou zejména znečištění a ztráta přirozeného prostředí, ke které dochází změnami ve využívání území v souvislosti s ekonomickým vývojem a urbanizací, ale také v důsledku požárů, erozí, přeměn půdy pro zemědělské účely a dalších lidských zásahů.¹⁷ Na mizení a ubývání druhů má vliv i lov a sběr organismů pro potravu nebo jejich hubení jako škůdců a konkurentů, znečištění prostředí cizorodými látkami jako jsou pesticidy, polychlorované bifenylly a další sloučeniny dlouhodobě se udržující v prostředí¹⁸ a také stále častější průmyslové havárie. Neméně významným zdrojem ohrožení je také právě nelegální

¹³ Mezřický, V., *op. cit.*, str. 48-50.

¹⁴ Millennium Ecosystem Assessment: Ecosystems and Human Well-being. Synthesis, *op. cit.*, str. 26.

¹⁵ Mezřický, V., *op. cit.*, str. 49.

¹⁶ Millennium Ecosystem Assessment: Ecosystems and Human Well-being. Synthesis, *op. cit.*, str. 26-32.

¹⁷ Kiss, A., Shelton, D., *op. cit.*, str. 181.

¹⁸ Plesník, J.: Biologická rozmanitost na Zemi: stav a perspektivy, Scientia, 2004, str. 224-225.

obchod s exotickými druhy rostlin a živočichů, který se bohužel nejčastěji soustředí na nejexkluzivnější kriticky ohrožené druhy.¹⁹

Vzhledem k tomu, že drtivá většina suchozemských druhů zvířat a rostlin má přirozená stanoviště v lesích, je zejména deforestace velmi závažným zdrojem ohrožení biodiverzity. V lesích po celé planetě se nachází více než 60 tisíc různých druhů stromů, které poskytují přirozené prostředí pro 80 % druhů obojživelníků, 75 % druhů ptáků a 68 % druhů savců. Význam pro zachování biologické rozmanitosti však nemají pouze suchozemské lesy, neboť také mangrovové lesy na mořském pobřeží v tropických a subtropických oblastech tvoří velice důležitý ekosystém. Nejen že poskytují přirozená stanoviště pro velké množství druhů ryb a měkkýšů, ale také pomáhají zachycovat usazeniny, které by mohly jinak negativně působit na korálové útesy a ostatní mořské živočichy. Odlesňování a degradace lesů tedy hrají významnou roli v právě probíhajícím úbytku biodiverzity. Odhaduje se, že od roku 1990 došlo ke ztrátě asi 420 milionů hektarů lesní půdy, přičemž rychlost odlesňování v posledních desetiletích klesá. Mezi lety 2015 a 2020 byla rychlost odlesňování odhadována na 10 milionů hektarů za rok, což představuje značný pokles od devadesátých let minulého století, kdy byly lesy káceny rychlostí 16 milionů hektarů za rok. Kromě lidské činnosti jsou lesy zasaženy i stále častějšími požáry, škůdci, chorobami, invazivními druhy, suchem a extrémními výkyvy počasí způsobenými klimatickou změnou.²⁰

1.4. Historie mezinárodního obchodu s faunou a flórou

Poptávka po zboží získaném z živé přírody existuje již po staletí, konkrétně slonovina byla mezinárodně obchodovanou komoditou historicky ještě dříve než zlato. Podle výzkumů nakupovali starověcí Egypťané slonovinu pro výrobu šperků už od roku 3500 před naším letopočtem, a to zejména z Núbie, Somálska a Etiopie, přičemž jako významná obchodní cesta jim tehdy sloužil Nil. Neobchodovalo se však pouze se slonovinou, dováženo bylo také luxusní zboží jako např. leopardí kůže nebo pštrosí pera. A od roku 2500 před naším letopočtem jsou známy i případy dovozu živých exotických zvířat do zvěřinců egyptských faraonů jakožto symbolu moci a bohatství.²¹

¹⁹ Mezřický, V., *op. cit.*, str. 50.

²⁰ FAO and UNEP. The State of the World's Forests 2020. Forests, biodiversity and people [online]. Rome: FAO and UNEP, 2020, str. 6-16 [cit. 14.01.2022].

²¹ Van Uhm, D. P.: The Illegal Wildlife Trade: Inside the World of Poachers, Smugglers and Traders. Utrecht: Springer International Publishing Switzerland, 2016, str. 1-2 a Gillespie, A.: Conservation, Biodiversity and International Law. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2011, str. 194-195.

Záliba ve zvěřincích plných vzácných exotických zvířat se netýkala pouze Egyptanů a po roce 700 před naším letopočtem byly podobné zvěřince poměrně rozšířené také ve starověkém Římě a Řecku. Zde měly většinou náboženský význam a často tvořily součást tehdejších chrámů. Jednalo se spíše o menší zvířata, např. papoušky nebo opice, ale někteří císaři vlastnili i lvy a slony, kteří pak nepředstavovali pouze společenskou prestiž a moc, ale v případě potřeby se dali využít i na bitevních polích. Mezinárodní obchod se ještě urychlil, když Římané začali pořádat zápasy mezi jednotlivými zvířaty navzájem, případně mezi zvířaty a gladiátory, kterým mohla případná výhra zajistit slávu a bohatství. Dodávku živých zvířat zajišťovaly nejčastěji soukromé společnosti, které si najímaly pro své potřeby vojáky a lovce a spolupracovaly s domorodým obyvatelstvem v místech odchyty exotických zvířat. Již v té době byl obchod s živými zvířaty velmi výnosným způsobem obživy, avšak odchyt a transport divokých šelem byl značně nákladný a nebezpečný. Velké množství divokých zvířat bylo dováženo ze severní Afriky v průběhu druhého století našeho letopočtu a již v té době zapříčinil tento organizovaný mezinárodní obchod úbytek některých druhů z jejich přirozených stanovišť. Kromě zápasů byla zvířata i hromadně porážena pro zábavu přihlížejících, zde lze uvést případ Pompejí, které byly známé hromadnými masakry zvířat a při jedné z oslav bylo najednou poráženo mimo jiné 20 slonů, 600 lvů a 410 leopardů.²²

S pádem Římské říše v roce 476 našeho letopočtu naštěstí skončily i hry, při kterých bylo v průběhu let usmrceno závratné množství exotických zvířat. Praxe dovážení těchto zvířat sice zcela nevymizela, neboť i ve středověku si evropská šlechta s oblibou udržovala vzácná zvířata ve svých zvěřincích, avšak jednotlivá zvířata už nebyla porážena v tak velkém měřítku jako doposud. Nejznámější zvěřinec této doby byl založen ve 13. století Jakubem I. Stuartem, králem Skotska a Anglie, v londýnském Toweru. Exotická zvířata byla většinou získávána jako dary od jiných evropských panovníků a v době vlády Alžběty I. byl vstup do zvěřince občas zpřístupněn i pro širokou veřejnost.

V průběhu středověku již začal být zřetelným úbytek přirozených stanovišť v důsledku technických pokroků v zemědělství a některé druhy zvířat se tak staly exkluzivním nedostatkovým zbožím, což jen podpořilo zájem o ně. Rozšířený byl zejména obchod se slonovinou z Indie a východní Afriky, s mrožími kly dováženými z Norska, Grónska a severního Ruska a nepostradatelný byl také obchod s kožšinami, které sloužily původně pouze jako praktická součást oděvu, ale později se proměnily ve vyhledávaný módní doplněk. Hlavními obchodníky se

²² Kising, V. N.: Zoo and Aquarium History: Ancient Animal Collections to Zoological Gardens, Boca Raton: CRC Press, 2001, str. 17-21 a Van Uhm, D. P., *op. cit.*, str. 3-4.

zvířaty a výrobky z nich byli v této době Vikingové a Arabové, kteří hojně zakládali stále nové obchodní cesty nejen napříč Evropou.²³

Mezinárodní obchod většího rozsahu, který se již v určitých aspektech podobal tomu současnému, však začal až s příchodem evropského kolonialismu a se vznikem velkých akciových společností založených pouze za účelem zahraničního obchodu. Patrně nejznámější z nich byla ve své době britská Východoindická společnost založená roku 1600, která jako první již nepodporovala jen soukromé zájmy svých akcionářů, ale i politické zájmy britského impéria. Neméně významné byly také nizozemské společnosti Sjednocená východoindická společnost a Západoindická společnost. Všechny tyto společnosti dovážely do Evropy zboží z Afriky, Asie a Jižní Ameriky a nejvíce se soustředily na obchod s kořením, otroky a exotickými zvířaty a výrobky z nich. I v tomto období tvořila významnou část dováženého zboží slonovina a dokonce i sloní ocase byly v jednu dobu používány jako platidlo. Části zvířat byly stále oblíbenější ozdobou oděvů, známá jsou např. extravagantní ptačí pera zdobící šaty a klobouky evropské šlechty. Zároveň se v 17. a 18. století začal rozmáhat lov kytovců, a to zejména za účelem získávání oleje a masa, ale kostice koticovců byly využívány i pro výrobu luků, deštníků nebo tehdy oblíbených korzetů. Lov kytovců sice začal zpomalovat koncem 18. století, ale už v té době byl zřetelný úbytek velrybích populací.

Od počátků 19. století již byla evropská buržoazie natolik zámožná, že si mohla dovolit napodobovat trendy vládnoucí třídy a bohužel tak začala růst i poptávka po exotických zvířatech zajišťujících jejich majitelům vyšší společenský status. V důsledku upevněného kolonialismu bylo navíc stále snazší levně nakupovat exotická zvířata od domorodých obyvatel a prodávat je koncovým zákazníkům v Evropě se značným výdělkem. Zvířata už nebyla nakupována pouze jako symbol bohatství, ale stále častější bylo i obchodování s exotickými druhy pro vědecké účely, přičemž technický pokrok zároveň umožňoval rychlejší a bezpečnější převoz živých zvířat ze stále více vzdálených částí planety. Vzhledem k tomu, že dosud nebyly uzákoněny žádné regulace, byl nákup exotických zvířat velice snadný a dostupný, v Evropě mohl v té době běžný člověk obchodovat s opicemi, lvy nebo i slony bez nutnosti jakéhokoli povolení. Dostupnost mezinárodního obchodu a atraktivita exotických zvířat a výrobků z nich měla devastující dopady na samotná zvířata a jejich populace v místech přirozeného výskytu. V průběhu dvacátého století byly kvůli obrovské poptávce po slonovině vyhubeny sloní populace v mnoha částech Afriky, jen mezi lety 1950 a 1985 bylo z Afriky každoročně dováženo 200-1000 tun slonoviny a počet jedinců slona afrického se z více než 10 milionů v roce 1900 snížil na méně než 500 tisíc jedinců v 80.

²³ Van Uhm, D. P., *op. cit.*, str. 5-6 a Kisling, V. N., *op. cit.*, str. 21-25.

letech 20. století.²⁴ Podobný osud potkal i jedince druhu jeseter, jelikož na přelomu 20. a 21. století se kaviár stal velmi oblíbeným luxusním zbožím, a nárůst zájmu o tradiční čínskou medicínu zase dovedl až na pokraj vyhynutí některé druhy nosorožců a tygrů.²⁵

Až druhá polovina 20. století a počátek 21. století přinesly změnu v nahlížení na zvířata jako na prosté věci a zvířatům začala být konečně připisována některá práva týkající se zejména jejich welfare a ochrany proti týrání. Avšak i přesto, že v dnešní době již známe katastrofické dopady obchodu s faunou a flórou na biodiverzitu a mezinárodní obchod se zvířaty je mnohem více regulován a podrobován kontrole, nadměrná exploatace zvířat i rostlin nadále pokračuje a nelegální obchod stále prospívá.

1.5. Dopady obchodu s ohroženými druhy na biologickou rozmanitost

Podle statistických údajů OSN je mezinárodní obchodování s volně žijícími druhy zvířat po ztrátě přirozených stanovišť druhou nejzávažnější příčinou ubývání druhů na Zemi.²⁶ V dnešní době představuje nadměrná exploatace rostlinných a živočišných druhů hrozbu vyhynutím pro 25 % druhů savců, 32 % druhů ptáků a je hlavní hrozbou pro mořské živočichy.²⁷

Obchod s živou přírodou není pouze fenoménem dnešní doby, poptávka po zvířatech existuje už od pradávna z důvodu jejich využití jako zdrojů potravy a oblečení, jako domácích mazlíčků nebo jako vzácných trofejí.²⁸ I v minulých stoletích byl obchod značně rozšířen a způsoboval úbytek v populacích fauny i flory, nikdy však neměl takový dopad jako dnes, kdy technický pokrok mnohonásobně usnadnil a urychlil komunikaci i transport. V dnešní době je již mezinárodní obchod rozšířen po celé planetě a ročně je obchodováno s miliony živočichů. Obchod se však netýká pouze živočichů, je do něj ročně zahrnuto také více než 400 tisíc tun lékařských a aromatických rostlin. Odhaduje se, že celosvětově je pro lékařské účely využíváno 50 až 70 tisíc druhů rostlin, z nichž nejméně 3 tisíce druhů je zahrnuto do mezinárodního obchodu. Nejen rostliny využívané pro lékařské účely jsou však ohroženy nadměrným sběrem a obchodem, ten se totiž týká např. i rostlin využívaných k výrobě vosku a dalších druhů rostlin, o které je globální zájem (např. kaktusy a orchideje).²⁹ Podle odborných odhadů se roční obrat mezinárodního obchodu s volně žijícími druhy živočichů a planě rostoucích rostlin pohybuje kolem 50 miliard

²⁴ Více viz U. S. Fish and Wildlife Service: <https://www.fws.gov/international/animals/> [cit. 03.02.2022].

²⁵ Van Uhm, D. P., *op. cit.*, str. 6-11.

²⁶ Damohorský, M. a kol., *op. cit.*, str. 345.

²⁷ Gillespie, A.: Conservation, Biodiverzity and International Law. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2011, str. 194.

²⁸ Van Uhm, D. P., *op. cit.*, str. 1.

²⁹ Gillespie, A., *op. cit.*, str. 195.

USD.³⁰ Kromě katastrofických dopadů na biodiverzitu jsou s mezinárodním obchodem spojena i další negativa, zvířata jsou často lovena drastickým způsobem, při odchytu dochází i k zabíjení necílových druhů a přepravní podmínky stejně jako následné nakládání se zvířaty bývají velmi kruté.

Je nezbytné rozlišovat legální a nelegální mezinárodní obchod, jelikož udržitelný legální obchod s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami může mít naopak i dopady pozitivní. V některých případech má potenciál přispívat k rozvoji místní ekonomiky, a to obzvláště v rozvojových zemích, kde mohou být příjmy z obchodu významným zdrojem příjmů a vysoká hodnota přírodních zdrojů a produktů z nich tak může být motivací místních společností pro ochranu volně žijících druhů a jejich stanovišť. Udržitelný legální obchod tak může přispívat nejen lidem, ale potenciálně může být přínosný i pro samotná zvířata a rostliny. Naopak nelegální obchod je zásadním faktorem přispívajícím ke ztrátě biologické rozmanitosti a ohrožuje velké množství druhů zvířat a rostlin. Mimo to má nelegální obchod negativní dopad i na ekonomiku rozvojových zemí – odhaduje se, že v důsledku nelegálního obchodu přicházejí vlády rozvojových zemí o 10-15 miliard EUR ročně.³¹

1.5.1. Další negativní dopady nelegálního negativního obchodu

Jak je již zmíněno výše, nelegální mezinárodní obchod s faunou a flórou nepoškozuje pouze biologickou rozmanitost, ale má i celou řadu dalších negativních důsledků. Nelegální obchodování se zvířaty, rostlinami a produkty z nich je závažný trestný čin, který bývá zejména na mezinárodní úrovni ve většině případů páchan organizovanými zločineckými skupinami. Jeho dopady postihují negativně naprostou většinu států, neboť kromě biodiverzity má obchod neblahý vliv také na lidské zdraví, národní bezpečnost a socio-ekonomický vývoj jednotlivých států. Mimo to nelegální obchod významnou měrou přispívá k šíření korupce (a to nejen v rozvojových zemích) a může být významným zdrojem příjmů organizovaných zločineckých skupin, které mohou následně získané finanční prostředky využít k páchaní dalších závažných zločinů. Jelikož v rámci nelegálního obchodu nebývají dodržovány hygienické předpisy ani veterinární kontroly, mohou tyto aktivity navíc potenciálně vést k vzniku nových a šíření existujících nemocí.³²

1.6. Charakteristika a rozsah nelegálního mezinárodního obchodu

³⁰ Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Praha: Linde, 2006, str. 131.

³¹ Engler, M., Parry-Jones, R.: Opportunity or Threat: The Role of the European Union in Global Wildlife Trade, Brussels: TRAFFIC Europe, 2007, str. 6.

³² UNODC, World Wildlife Crime Report 2020: Trafficking in Protected Species. United Nations, 2020 [cit. 20.01.2022]. Dostupné online z https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/wildlife/2020/World_Wildlife_Report_2020_9July.pdf, str. 19-20.

Nelegální mezinárodní obchod s ohroženými a chráněnými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin je v dnešní době velice rozšířený, a to zejména kvůli jeho poměrně malým rizikům a vysoké lukrativnosti, jelikož v chudých rozvojových zemích, odkud obchodované exponáty často pocházejí, nebývá natolik propracovaný systém kontroly odchytu zvířat a pořizovací náklady v těchto zemích bývají i několikasetnásobně nižší než následné prodejní ceny v zemích dovozu.³³ Mezi další důvody hrající roli v rozšířenosti obchodu patří také společenská prestiž spojená s vlastnictvím exempláře chráněného druhu nebo výrobku z něj. Omezená dostupnost tohoto zboží totiž může dokazovat bohatství vlastníka a upevňovat tak jeho společenské postavení. I z tohoto důvodu se tyto výrobky často stávají velice žádanými módními doplňky.

Nejvýznamnějšími vývozními oblastmi ohrožených druhů fauny a flóry jsou regiony s vysokou druhovou biodiverzitou, převážně rozvojové země, pro které příjmy z mezinárodního obchodu představují často nezanedbatelný hospodářský zdroj.³⁴ Tyto oblasti se často vyznačují nadprůměrným přírodním bohatstvím, avšak také vyšší mírou korupce a nízkou vymahatelností práva. Místní obyvatelé bývají méně vzdělaní a často žijí v chudobě, proto tolik nedbají na ochranu biodiverzity a životního prostředí obecně a nelegální obchod s ohroženými druhy pro ně mnohdy slouží jako významný zdroj obživy. Jedná se zejména o země Střední a Jižní Ameriky, Afriky a Asie.³⁵ Naopak hlavními dovozci jsou ekonomicky vyspělé státy, především členské státy Evropské unie, USA, země Dálného Východu (Čína, Japonsko a Korea), arabské země a Austrálie.³⁶

Nejčastěji obchodovaným zbožím jsou živé exempláře fauny a flóry, zejména papoušci, tropické ozdobné rybky, želvy, hadi a ještěři nebo jihoamerické drápkaté opice, z rostlin pak kaktusy, sukulenty, orchideje a vzácné tropické dřevo. Možná překvapivou se může zdát obrovská poptávka po jedincích luskouna – hmyzožravého savce vyskytujícího se převážně ve střední a jižní Africe a jižní Asii. I přesto, že je mezinárodní obchod se všemi druhy luskounů Úmluvou o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (dále také jen „Úmluva“ nebo „CITES“) zakázán, jsou exempláře tohoto druhu velice žádané zejména v Číně a ve Vietnamu pro své maso a šupiny. Jen v posledním desetiletí byl za účelem mezinárodního prodeje podle odhadů odchycen přibližně milion zástupců tohoto druhu a i když

³³ Chmelík, J. a kol.: *Ekologická kriminalita a možnosti jejího řešení*, Praha: Linde, 2005, str. 43.

³⁴ Kučera, J.: *Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Základní informace se zaměřením na Českou republiku a Evropskou unii*, 2. vydání, Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2010, str. 4.

³⁵ Stejskal, V. (2006), *op. cit.*, str. 131.

³⁶ Kučera, J., *op. cit.*, str. 4.

jsou luskouni v současné době vedeni na Červeném seznamu IUCN jako ohrožené druhy, je každoročně obchodováno s průměrně 20 tunami šupin těchto zvířat. Podle některých odhadů tvoří obchodování s luskouny až 20 % veškerého nelegálního mezinárodního obchodu s ohroženými druhy zvířat a rostlin, i přes přísná ochranná opatření se tedy jedná o nejvíce obchodovaný ohrožený druh a 8 druhů luskounů je v současné době ohroženo vyhynutím.³⁷

Zájem je ale i o neživé živočichy a rostliny a výrobky z nich ve formě potravin, léčiv nebo koženého zboží. Nejžádanější jsou kůže plazů, kožešiny, výrobky ze slonoviny, vlna, kaviár jeseterovitých ryb, ulity mořských plžů, korály a další.³⁸

Obrovský rozsah nelegálního obchodu s faunou a flórou demonstruje skutečnost, že co do objemu zisků se jedná o třetí nejvýnosnější obchod na světě hned za obchodem s drogami a zbraněmi.³⁹ V roce 2010 byl roční obrat legálního celosvětového obchodu s volně žijícími druhy živočichů a planě rostoucích rostlin odhadován na 160 miliard USD za rok, přičemž obrat nelegálního obchodu se pohybuje podle odhadů mezi 10 a 20 miliardami USD ročně.⁴⁰ Skutečný rozsah nelegálního mezinárodního obchodu je však neznámý a může se tak jednat i o reálně mnohem větší obnos.

1.6.1. Rozsah nelegálního obchodu v Evropské unii

Co se týče členských států Evropské unie, poptávka po exotických domácích mazlíčcích, tropickém dřevu a dalších výrobcích získávaných z živé přírody je obrovská. I přesto, že většina mezinárodního dovozu i vývozu, ve kterých figuruje EU, probíhá legálně, stále se objevují i případy obchodu nelegálního, zejména v souvislosti s poptávkou po vzácných a chráněných druzích zvířat a rostlin.⁴¹ Například evropský módní průmysl má na svědomí 96 % světového obchodu s kůží krajty. Území Evropské unie navíc představuje významnou tranzitní cestu, a to hlavně pro nelegální převoz zboží z Afriky do Asie, kdy mezi nejčastěji zadržované produkty patří mimo jiné léky, slonovina a živí ještěři.⁴² V celosvětovém měřítku hraje Evropská unie na poli mezinárodního obchodu významnou roli. V roce 2019 bylo nahlášeno téměř 100 tisíc dovozních transakcí týkajících se druhů chráněných CITES. Na mezinárodní úrovni tvořil v roce 2019 dovoz do členských států EU 36 % veškerého dovozu, přičemž ve srovnání s rokem předešlým došlo k poklesu o téměř 10 %. Z dat z roku 2019 vyplývá, že během tohoto období bylo do EU

³⁷ Pangolins: On the Road to Extinction in the Wild. Dostupné online z: <https://www.traffic.org/what-we-do/species/pangolins/> [cit. 05.02.2022].

³⁸ Stejskal, V. (2006), *op. cit.*, str. 131-132 a Kučera, J., *op. cit.*, str. 4.

³⁹ Damohorský, M. a kol., *op. cit.*, str. 345.

⁴⁰ Gillespie, A., *op. cit.*, str. 196.

⁴¹ Engler, M., Parry-Jones, R., *op. cit.*, str. 6.

⁴² Illicit trafficking in endangered animal species. Dostupné online z: <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-statistics/crime-areas/environmental-crime/illicit-trafficking-in-endangered-animal-species> [cit. 07.02.2022].

importováno více než 37,5 milionu produktů, z toho více než 35 milionů rostlin (převážně sněženek a kaktusů) a přibližně 1 milion kůží plazů (nejčastěji aligátora severoamerického a želvy čínské). Co se týče vývozu, v roce 2019 bylo členskými státy EU nahlášeno přibližně 367 tisíc vývozních transakcí, což znamená lehký nárůst oproti předešlému roku, přičemž více než polovinu vyváženého zboží tvoří rostliny (zejména kaktusy, orchideje a sněženky). Na seznamu produktů přímo vyvážených z EU v roce 2019 nefiguroval žádný z kriticky ohrožených druhů, avšak pro vědecké účely se obchodovalo s několika jedinci druhů ohrožených, a to karety obrovské a raroha velkého.

Celkově se odhaduje, že hodnota dovozu živočišných druhů uvedených na seznamech CITES a výrobků z nich do EU dosáhla v roce 2019 hodnoty 990 milionů EUR, zatímco hodnota dovozu druhů rostlinných se pohybuje kolem 258 milionů EUR. Co se týče vývozu produktů z živé přírody, celková hodnota se odhaduje na více než 2 miliardy EUR.⁴³

1.6.2. Rozsah obchodu v České republice

Mezinárodní obchod s ohroženými druhy se nevyhnul ani České republice, kde je pečlivěji sledován od roku 1992, kdy se tehdejší Česká a Slovenská Federativní Republika stala signatářem CITES. V globálním měřítku je Česká republika bohužel v posledních desetiletích označována jako tzv. země tranzitní, neboli země výrazně zapojena do nelegálních transakcí, a to historicky zejména z důvodu nedostatečného postihování těchto kriminálních aktivit v tuzemsku a také kvůli výhodné poloze na cestě z Afriky do Asie. V poslední době v souvislosti s rostoucí životní úrovní se ale Česká republika stává stále častěji i zemí cílovou, přičemž mezi nejčastěji dovážené živé exempláře patří exotičtí a draví ptáci, želvy, hadi, opice a další. Dovážejí se také mrtvé exempláře, mimo jiné motýli, mořské korály nebo měkkýši a části exemplářů a výrobky z nich, zejména kožené boty, kabelky, kožešiny, lovecké trofeje, želvovina, slonovina nebo produkty tradiční čínské medicíny jako tygří mast, nosorožčí rohovina a podobně.⁴⁴ Lze zde zmínit např. incident z roku 1993, kdy byl na česko-německé hranici německými celníky odhalen kontraband velmi vzácných papoušků pocházejících z Jižní Ameriky, jejichž hodnota dosahovala 2,5 miliónu Kč, nebo případ z roku 1992, kdy tentokrát francouzská policie zadržela české turisty pašující z Maroka více než 500 živočichů, kteří byli chráněni na základě úmluvy CITES.⁴⁵

⁴³ UNEP-WCMC: EU Wildlife Trade 2019: Analysis of the European Union and candidate countries' annual reports to CITES 2019. European Commission, 2021, str. 4-23.

⁴⁴ Chmelík, J., *op. cit.*, str. 22, 44, 50.

⁴⁵ Viz důvodová zpráva k zákonu č. 16/1997 Sb.

Podle dostupných údajů České inspekce životního prostředí⁴⁶ (dále také jen „ČIŽP“) bylo na území České republiky v roce 2018 zabaveno celkem 2208 exemplářů, z toho 163 živých a 2045 neživých nebo uhynulých. Jedná se o více exemplářů než v předešlém roce 2017, kdy bylo zabavených exemplářů 1592, z toho 347 živých a 1245 neživých. Podle statistik přehledu činnosti ČIŽP v rámci CITES se celkový počet zabavení v právní moci od roku 1997 do roku 2018 poměrně stabilně drží rostoucího trendu.

Není bohužel možné odhalit ani zdaleka všechny případy nelegálního obchodu, podle odhadů bývá kontrolou zachyceno pouze malé procento všech přepravovaných jedinců chráněných druhů zvířat a rostlin. V minulosti probíhal prodej nelegálně dovezených exemplářů na oficiálních prodejních výstavách, avšak v důsledku přísnějších opatření nastavených ČIŽP a celními orgány se obchodování přesunulo mimo tyto prostory a jsou vytvářeny stále vynalézavější způsoby, jak zajistit utajení dovozu a prodeje. Za účelem utajení se pak ovšem snižuje komfort a šance na přežití transportovaných zvířat, v některých případech bývají drobní živočišné uzavřeny v cestovním kufříku mezi prádlem, známé jsou také např. případy papoušků převážených v upravených PET lahvích, a i jedinci dalších zvířecích druhů bývají mnohdy uzavřeny v těsných boxech bez možnosti pohybu a bez přísunu potravy.⁴⁷

1.7. Shrnutí

Mezinárodní obchod s ohroženými druhy představuje velký problém už řadu let, jelikož zvířata a rostliny slouží již od pradávna jako zdroj potravy, jako materiál pro výrobu oblečení a dalších lidských potřeb či jako symbol moci a bohatství zámožných panovníků. V posledních desetiletích se však mezinárodní obchod v souvislosti s technickým a informačním pokrokem rozmohl více než kdykoli v historii lidstva.

Největší problém, ke kterému obchodování s faunou a flórou velkou měrou přispívá, je ohrožení biologické rozmanitosti na naší planetě, neboť mezinárodní obchod se často soustředí právě na „exkluzivní“ již ohrožené druhy a neregulovaná nadměrná exploatace těchto druhů může vést až k jejich úplnému vyhubení. Z toho důvodu je nelegální mezinárodní obchod s volně žijícími druhy druhou největší příčinou úbytku biologické rozmanitosti na Zemi. Tento typ obchodování má ale i další nežádoucí důsledky. Mimo jiné může vést k šíření nemocí, kvůli častému zapojení organizovaného zločinu má potenciál ohrožovat i národní bezpečnost, vede ke korupci a má negativní dopady na hospodářství rozvojových zemí, ze kterých pochází velké

⁴⁶ Statistiky České inspekce životního prostředí. Dostupné online z: <https://www.cizp.cz/temata/logo-cites/statistika> [cit. 09.02.2022].

⁴⁷ Chmelík, J., *op. cit.*, str. 50-51.

množství nelegálně obchodovaných exemplářů. Skutečný rozsah nelegálního obchodu není možné prokázat, ale podle odhadů se jedná o třetí nejvýnosnější obchod na světě hned po obchodu s drogami a se zbraněmi.

Naopak udržitelný legální obchod často působí pozitivně na ekonomiku rozvojových zemí a vysoká hodnota zástupců ohrožených druhů může být i důvodem pro vyšší míru jejich ochrany v místech přirozeného výskytu a může tak v konečném důsledku některým druhům zvířat i prospívat.

2. Právní úprava mezinárodního obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin

2.1. Úvod

V této kapitole se budu věnovat právní úpravě mezinárodního obchodu s ohroženými druhy fauny a flory. Uvedu zde důvody, proč je právní úprava tohoto oboru natolik důležitá a rozeberu cíle, které legislativa sleduje. Dále krátce shrnu historický vývoj právní úpravy na mezinárodní úrovni a popíšu základní charakteristiku společnou všem pramenům práva z této oblasti.

2.2. Cíle právní úpravy

Jak jsem již uvedla v první kapitole této práce, existuje velké množství důvodů, proč regulovat mezinárodní obchod. Vzhledem ke globálnosti problému mezinárodního obchodu jsou i cíle právní úpravy povětšinou společné pro všechny druhy pramenů na úrovni mezinárodní, unijní i vnitrostátní.

2.2.1. Ochrana biologické rozmanitosti

Mezi nejvýznamnější cíle právní úpravy patří ochrana biologické rozmanitosti, která je nelegálním mezinárodním obchodem výrazně ohrožena. Jedním ze zásadních cílů je tedy zamezit nadměrnému využívání přírodních zdrojů a nastavit udržitelnou míru mezinárodního obchodu. Tuto myšlenku vystihuje preambule CITES, která stanoví, že „volně žijící živočichové a planě rostliny jsou (...) nenahraditelnou součástí přírodních systémů země, které musí být chráněny pro současnou generaci i pro příští generace“, preambule dále vyzdvihuje rostoucí estetickou, vědeckou, kulturní, rekreační a ekonomickou hodnotu volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a dodává, že „pro záchranu určitých druhů (...) před jejich nadměrnou exploatací mezinárodním obchodem je nezbytná mezinárodní spolupráce“.⁴⁸

Tento cíl právní úpravy dále rozvíjí i Strategická vize CITES: 2021-2030 přijatá v rámci rezoluce konference stran CITES č. 18.3, která znovu zdůrazňuje význam mezinárodní spolupráce za účelem ochrany určitých druhů volně žijících zvířat a planě rostoucích rostlin před nadměrnou exploatací mezinárodním obchodem a uznává stále se zvyšující hodnotu živé přírody. Strategická vize také zmiňuje, že CITES stojí na pomezí obchodu, životního prostředí a vývoje, propaguje ochranu a udržitelné využívání biologické rozmanitosti, podporuje původní obyvatelstvo a místní komunity a zajišťuje, aby v důsledku mezinárodního obchodu nebyl ohrožen žádný druh

⁴⁸ Preambule sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 572/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin.

vyhynutím.⁴⁹ V dnešní době CITES reguluje obchodování s již více než 36.000 druhy fauny a flóry a je považována za jeden z nejdůležitějších mezinárodních nástrojů ochrany. Mezi hlavní cíle, které si aktuální Strategická vize vytyčuje, patří vymýcení nelegálního mezinárodního obchodu s živou přírodou a zároveň dosažení udržitelnosti legálního obchodování a s tím související zastavení úbytku biodiverzity. CITES si tedy neklade za cíl úplné potlačení mezinárodního obchodování s faunou a flórou, ale dosažení společné kontroly obchodu všemi zeměmi světa tak, aby nedošlo k úplnému vyhubení ohrožených druhů v důsledku jejich nadměrného využívání pro obchodní účely.⁵⁰

2.2.2. Zajišťování náležitě péče o zvířata

Dalším cílem právní úpravy je zabránit týrání a úhynu exemplářů v průběhu přepravy. Jelikož postih nelegálního obchodu se neustále vyvíjí a celní kontroly se přizpůsobují stále vynalézavějším způsobům přepravy, probíhá transport živých zvířat i rostlin pokud možno co nejvíce skrytě, na což nakonec bohužel doplácí právě přepravovaní živočichové. Zvířata jsou pak přepravována ve skrytých dvojitých dnech zavazadel či transportních beden, bývají naskládána těsně vedle sebe, bez možnosti pohybu, s minimálním přívodem kyslíku a bez možnosti přijímat tekutiny a potravu. Zvlášť nehumánní je častý způsob přepravy papoušků v upravených PET-lahvích, znehybňování želv a dalších plazů přeplepením fixační páskou nebo podávání zklidňujících látek. Není pak s podivem, že většina přepravovaných živočichů transport nepřežije a mnoho z těch, kteří přepravu přežili, následně umírá v důsledku stresu, který si během transportu vytrpěli.⁵¹

Podobně jako u ochrany biologické rozmanitosti i u zajišťování welfare zvířat můžeme hledat základ mezinárodní úpravy v CITES, když ta ve svých ustanoveních mimo jiné zakládá minimální standardy péče o živočichy, podle kterých má být „o všechny živé exempláře (...) během tranzitu, přechovávání nebo dopravy náležitě pečováno tak, aby nebezpečí zranění, poškození na zdraví nebo surového zacházení bylo sníženo na nejmenší možnou míru“.⁵²

2.2.3. Potlačování mezinárodního organizovaného zločinu

Neméně významným cílem právní úpravy je také potlačení organizovaného mezinárodního zločinu, který s nelegálním mezinárodním obchodem úzce souvisí. Nelegální obchod s živou

⁴⁹ Viz rezoluce č. 18.3.

⁵⁰ Viz Stejskal, V. (2006), *op. cit.*, str. 132.

⁵¹ Viz Chmelík, J., *op. cit.*, str. 50-51 a Müllerová, H., Stejskal, V.: *Ochrana zvířat v právu*, 1. vydání, Praha: Academia, 2013, str. 76.

⁵² Článek VIII, odst. 3 CITES.

přírodou je dnes natolik rozšířený, že je svým rozsahem srovnatelný s obchodem s drogami či se zbraněmi a zločinecké skupiny využívají stejné obchodní cesty a techniky jako při obchodu s jinými druhy nelegálního zboží. Nelegální obchodníci s živou přírodou bývají často úzce specializovaní a zaměřují se pouze na jeden živočišný či rostlinný druh, ale jsou známy i ojedinělé případy transportů, ve kterých se nacházely společně např. slonovina a šupiny luskounů.⁵³

Miliardy amerických dolarů, které nelegální mezinárodní obchod s faunou a flórou vynáší, jsou pak využívány k financování terorismu a dalších kriminálních aktivit. Jen mezi lety 2016 a 2018 vynesl podle odhadů nelegální obchod se slonovinou přibližně 400 milionů USD a obchod s nosorožčími rohy kolem 230 milionů USD.⁵⁴ Nelegální mezinárodní obchod navíc přispívá ke korupci, souvisí s ním praní špinavých peněz a v jeho rámci často dochází i k páchání násilí. Tyto nežádoucí a nebezpečné jevy mají o to větší dopady v rozvojových zemích, kde tamní vlády často nemají dostatek prostředků, jak nelegální obchod regulovat a jak bránit nadměrnému využívání místních přírodních zdrojů. Z těchto důvodů může mezinárodní obchod prováděný organizovanými zločineckými skupinami vést k ohrožení národní bezpečnosti jím postižených zemí a má významné negativní dopady na socioekonomický vývoj exploatovaných států.⁵⁵

2.2.4. Předcházení korupci

Dalším závažným rizikovým faktorem, který s nelegálním obchodem souvisí, je růst korupce, jelikož podplácení je jedním z nejvýznamnějších činitelů, které nelegální obchodování umožňují. K podplácení dochází již při odchyту ohrožených zvířat a sběru rostlin, při převozu a následně i v průběhu prodeje nelegálně získaného zboží. Může se jednat o poměrně malé částky vyplácené ad hoc, zejména u níže postavených úředníků, ale může jít také o ještě problematičtější systematické podplácení, které se týká spíše výše postavených úředníků a často bývá již předem naplánované a domluvené.

Na základě zjištění Environmental Investigation Agency, neziskové organizace zabývající se vyšetřováním trestných činů na poli životního prostředí, mohou v některých případech úplatky tvořit celkem i 4-10 % celkové hodnoty transakce.⁵⁶ Na hranicích mezi Vietnamem a Čínou bylo v roce 2012 podle odhadů vyplaceno každý den i 18 až 30 tisíc USD v úplatcích pro pohraniční úředníky za účelem umožnění nelegálního transportu slonoviny. Navíc jsou samozřejmě známy i

⁵³ UNODC. World Wildlife Crime Report 2020, *op. cit.*, str. 11 [cit. 21.02.2022].

⁵⁴ Tamtéž, str. 18 [cit. 21.02.2022].

⁵⁵ Údaje Úřadu OSN pro drogy a kriminalitu (United Nations Office on Drugs and Crime), více viz: <https://www.unodc.org/unodc/en/wildlife-and-forest-crime/overview.html> [cit. 22.02.2022].

⁵⁶ V tomto konkrétním zkoumaném případě se jednalo o obchod se slonovinou v Asii a hodnota úplatků dosáhla 90-210 tisíc USD, více viz: <https://eia-international.org/report/shuidong-connection-exposing-global-hub-illegal-ivory-trade/> [cit. 24.02.2022].

případy, kdy se přímo osoby činné v trestním řízení samy účastní nelegálního obchodu a svým jednáním pak ohrožují stabilitu celého systému trestní justice. Podle dat OECD z let 2008-2017 zaměřených zejména na africké státy bývají úplatky nejčastěji cíleny na policisty, administrativní vládní úředníky, vojenské úředníky, strážce parků nebo lesů, volené úředníky, celní úředníky a zahraniční diplomaty. Další zjištění tohoto výzkumu zároveň ukazují, že korupce v afrických zemích se nejčastěji týká lovu slonů (73 %), nosorožců (8 %) a luskounů (8 %).⁵⁷

Korupce má negativní dopady na ekonomický i sociální vývoj států a na politickou situaci, ohrožuje právní stát, snižuje kvalitu života a zároveň zvyšuje bezpečnostní rizika ve společnosti. V mnoha státech zasažených korupcí je však podplácení spojené s nelegálním obchodem s živou přírodou dosud přehlíženo a tato skutečnost ve svých důsledcích také přispívá k riziku vyhynutí určitých ohrožených druhů.⁵⁸

2.3. Historický vývoj právní úpravy mezinárodního obchodu s ohroženými druhy

Historicky první známé zmínky o právu chránícím životní prostředí pocházejí již z roku 1900 před naším letopočtem, kdy byla v tehdejší Babyloně přijata právní úprava na ochranu lesů a z roku 1370 před naším letopočtem, kdy právo starověkých Egyptanů zakládalo přírodní rezervace. Úprava mezinárodního obchodu se zvířaty a rostlinstvem se však začala strukturovaněji vyvíjet až na konci 19. století, a to zejména díky velkému vlivu kolonialismu a zájmu o studium exotických druhů zvířat. V této době už se v Evropě a USA začaly objevovat i různé spolky vyzívající k ochraně živé přírody, jelikož závratný růst lidské populace a zároveň rychlý technický pokrok představovaly stále významnější hrozbu životnímu prostředí jako celku.

V průběhu 20. století začaly být patrné škody, které lidstvo napáchalo na životním prostředí, došlo k vyhynutí některých druhů a další byly přivedeny na pokraj vyhynutí. Evropské velmoci a USA začaly uzavírat mezinárodní dohody chránící vybrané druhy volně žijících zvířat a planě rostoucích rostlin a mezinárodní obchod s nimi se postupně stával regulovaným a kontrolovaným.⁵⁹

Již v roce 1892 v návaznosti na neregulovaný lov ploutvonožců v Beringově moři se USA a Velká Británie pokusily nejdříve o uzavření dvoustranné mezinárodní dohody a následně o

⁵⁷ OECD. Strengthening Governance and Reducing Corruption Risks to Tackle Illegal Wildlife Trade: Lessons from East and Southern Africa, Illicit Trade. Paris: OECD Publishing, 2018. Dostupné online z <https://www.oecd.org/corruption-integrity/reports/strengthening-governance-and-reducing-corruption-risks-to-tackle-illegal-wildlife-trade-9789264306509-en.html>, str. 32-34 [cit. 02.02.2022].

⁵⁸ OECD, Strengthening Governance and Reducing Corruption Risks to Tackle Illegal Wildlife Trade, *op. cit.*, str. 16 [cit. 02.02.2022].

⁵⁹ Van Uhm, D. P., *op. cit.*, str. 33-35.

mezinárodní arbitráž.⁶⁰ Ač tyto pokusy nebyly svého času příliš účinné, nedá se jim upřít jejich historická hodnota a vliv na budoucí vývoj mezinárodního práva v oblasti ochrany rostlinných a živočišných druhů.⁶¹

Následně v roce 1900 došlo k podpisu první mezinárodní smlouvy o ochraně přírody. Jednalo se o Dohodu o ochraně divokých zvířat, ptáků a ryb v Africe (*Convention for the Preservation of Wild Animals, Birds and Fish in Africa*), vícestrannou mezinárodní smlouvu uzavřenou mezi evropskými koloniálními mocnostmi. Tato dohoda byla podepsaná Francií, Německem, Velkou Británií, Itálií, Portugalskem, Španělskem a Svobodným státem Kongo v návaznosti na nadměrný lov afrických zvířat a s tím související úbytek jejich populací. Dohoda byla podepsána za účelem ochrany divoké zvěře, měla ale regulovat i obchod s odchycenými zvířaty a vést k vytváření přírodních rezervací.⁶² I když byla dohoda v roce 1900 podepsána, nebyla ratifikována všemi smluvními stranami, a proto nikdy nevstoupila v účinnost. Některé smluvní strany však v návaznosti na ni přijaly vlastní vnitrostátní zákony, které implementovaly některé hodnoty v ní uvedené, a proto má i tato dohoda zásadní historický význam.⁶³

O dva roky později, v roce 1902, byla uzavřena Úmluva na ochranu užitečného ptactva v zemědělství (*Convention for the Protection of Birds Useful to Agriculture*), která zajišťovala ochranu v ní vyjmenovaných druhů ptáků a považuje se tak za první vícestrannou mezinárodní dohodu soustředící se na ochranu určitých druhů volně žijících zvířat. I přesto, že se jednalo o dohodu mezinárodní, její působnost se omezovala pouze na druhy ptáků užitečné pro zemědělství v Evropě. Smluvní strany se v té době soustředily pouze na druhy, jejichž význam pro tehdejší zemědělství byl jasně patrný a nebraly v úvahu význam zachování všech jednotlivých druhů nutných pro zajištění stability ekosystémů.⁶⁴ Ostatně obdobně jako i dříve zmíněná Dohoda o ochraně divokých zvířat, ptáků a ryb v Africe, jejímž cílem bylo předejít neregulovanému porážení pouze těch zvířat a zajistit ochranu pouze těch druhů, které mají význam pro člověka, případně jsou pro člověka alespoň neškodné. Tato dohoda dokonce obsahuje seznam druhů, které považuje

⁶⁰Více viz Fur seal arbitration, dostupné online z: <https://www.worldcat.org/title/fur-seal-arbitration-proceedings-of-the-tribunal-of-arbitration-convened-at-paris-under-the-treaty-between-the-united-states-of-america-and-great-britain-concluded-at-washington-february-20-1892-for-the-determination-of-questions-between-the-two-governments-concerning-the-jurisdictional-rights-of-the-united-states-in-the-waters-of-bering-sea/oclc/7372603> [cit. 26.02.2022].

⁶¹ Bowman, M., Davies, P., Redgwell, C., Lyster, S.: *Lyster's International Wildlife Law*, 2nd edition, Cambridge: Cambridge University Press, 2010, str. 3-4.

⁶² *Convention for the Preservation of Wild Animals, Birds and Fish in Africa* (1900).

⁶³ Bowman, M., Davies, P., Redgwell, C., Lyster, S, *op. cit.*, str. 5-6, 262-263.

⁶⁴ *Convention for the Protection of Birds Useful to Agriculture* (1902).

za škodlivé a vyzívá signatářské státy k redukci jejich populací. Jednalo se např. o lvy, leopardy, krokodýly nebo jedovaté hady.⁶⁵

V průběhu první poloviny dvacátého století se postupně vytrácela myšlenka, že některé druhy jsou pro člověka škodlivé. Londýnská úmluva o zachování fauny a flóry v jejich přirozeném stavu (*Convention Relative to the Preservation of Fauna and Flora in their Natural State*) z roku 1933 soustředící se na ochranu přírody na africkém kontinentě, která měla nahradit dohodu uzavřenou v roce 1900, obsahovala seznam druhů ohrožených lidskou činností a zákaz lovu zvířat těchto druhů bez povolení, ale již nezmiňovala druhy, které člověka ohrožují. Jejím hlavním cílem bylo vytvoření přírodních rezervací.⁶⁶ Úmluva o ochraně přírody na západní polokouli (*Convention on Nature Protection and Wild Life Preservation in the Western Hemisphere*) z roku 1940 již dokonce cílí na ochranu všech druhů fauny a flóry (i když v preambuli obzvlášť vyzdvihuje stěhovavé druhy ptáků) a jejich přirozených stanovišť. Tato úmluva se už mimo jiné soustředí také na estetickou, historickou nebo např. vědeckou hodnotu jednotlivých druhů zvířat a rostlin a zavádí kontrolu a regulaci vývozu, dovozu a transportu chráněných druhů fauny a flóry nebo jejich částí.⁶⁷

Žádná z těchto smluv sice nebyla přijata tehdejším Československem, avšak jejich význam pro budoucí vývoj mezinárodního i vnitrostátního práva v oblasti životního prostředí je značný.⁶⁸

Od poloviny dvacátého století, v rámci integrace po světových válkách, začaly vznikat vládní i nevládní mezinárodní organizace, které svým vlivem brzy zasáhly jak do mezinárodního obchodu, tak i do práva životního prostředí jako takového. Tyto organizace často nebyly zpočátku zaměřeny přímo na ochranu životního prostředí, ale v jejich činnosti začalo toto odvětví brzy dostávat stále větší význam a prostor. Byla však znatelná potřeba integrace jednotlivých záležitostí problematiky životního prostředí pod jeden subjekt, a proto došlo v roce 1948 ke vzniku Mezinárodního svazu ochrany přírody (dále také jen „IUCN“) založeného za účelem uchování přírodních zdrojů a ochrany rozmanitosti přírody.⁶⁹ Jedním z nejvýznamnějších počínů této organizace je publikace Červeného seznamu ohrožených druhů, který IUCN vydává od roku 1964 a průběžně jej aktualizuje.⁷⁰ Červený seznam je v dnešní době nejobsáhlejším zdrojem informací o stavu světové biologické rozmanitosti. Vytváří systém klasifikace druhů podle stupně ohrožení, přičemž se může jednat o ohrožení regionální nebo celosvětové. Druhy jsou rozděleny do devíti

⁶⁵ Convention Designed to Ensure The Conservation of Various Species of Wild Animals in Africa, Which Are Useful to Man or Inoffensive (1900).

⁶⁶ Convention Relative to the Preservation of Fauna and Flora in their Natural State (1933).

⁶⁷ Convention on Nature Protection and Wild Life Preservation in the Western Hemisphere (1940).

⁶⁸ Bowman, M., Davies, P., Redgwell, C., Lyster, S., *op. cit.*, str. 3-6, 262-263.

⁶⁹ International Union for Conservation of Nature, více viz: <https://www.iucn.org> [cit. 24.02.2022].

⁷⁰ The Red List of Threatened Species, více viz: <https://www.iucnredlist.org> [cit. 24.02.2022].

kategorií podle stupně ohrožení, a to od málo dotčených taxonů, přes téměř ohrožené, zranitelné, ohrožené a kriticky ohrožené až po taxony vyhynulé v přírodě a vyhynulé. Zbylé dvě kategorie zahrnují druhy, o kterých chybí údaje a druhy nevyhodnocené, přičemž v současné době bylo pro Červený seznam ohodnoceno více než 142.500 druhů. Červený seznam ohrožených druhů je esenciálním a nenahraditelným nástrojem v boji za zachování biodiverzity, pomáhá totiž při změnách legislativy, když poskytuje zákonodárcům nezbytné informace o jednotlivých druzích zvířat a rostlin v různých částech světa, o obchodování s nimi, o zdrojích ohrožení a také o možnostech jejich ochrany.

Od šedesátých let dvacátého století začalo ve společnosti nabývat na síle uvědomění o nebezpečích spojených s nadměrnou exploatací přírody a přírodních zdrojů člověkem pro jeho soukromé potřeby a obavy z narůstajících ztrát druhů a přirozených stanovišť vyústily v přijetí mnoha významných úmluv. V tomto období vznikají i dokumenty, které se už nesoustředí výlučně na ochranu přírody jako takové, ale začínají brát v úvahu i zajištění welfare zvířat zapojených do mezinárodního obchodu, ať už při jejich přepravě, v místě prodeje nebo následně v soukromých chovech.⁷¹ V roce 1968 byla přijata Africká úmluva o ochraně přírody a přírodních zdrojů (*African Convention on the Conservation of Nature and Natural Resources*), v té době nejpokrokovější regionální úmluva, která významně ovlivnila budoucí vývoj práva životního prostředí na africkém kontinentu.⁷² V roce 1971 poté Ramsarská úmluva o mokřadech (*Ramsar Convention on the Conservation of Wetlands of International Importance*), která má význam především pro druhy vodního ptactva,⁷³ v roce 1979 Bonnská úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů (*Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals*)⁷⁴ a mnohé další úmluvy mezinárodního významu. Z hlediska této práce je však nejdůležitější přijetí Úmluvy o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (*Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, Washington Convention*) v roce 1973 ve Washingtonu. Hlavním cílem této mnohostranné úmluvy je zajistit, aby mezinárodní obchod se zástupci zvířecích a rostlinných druhů nevedl k ohrožení žádného z druhů, a za tímto účelem vytváří systém, v jehož rámci rozděluje jednotlivé druhy do několika kategorií s různým stupněm ochrany podle míry jejich ohrožení (více viz následující kapitola).⁷⁵

⁷¹ Müllerová, H., Stejskal, V., *op. cit.*, str. 74.

⁷² IUCN – The World Conservation Union: IUCN Environmental Policy and Law Paper No. 56. An Introduction to the African Convention on the Conservation of Nature and Natural Resources. Cambridge: IUCN, 2004 [cit. 18.02.2022]. Dostupné z <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/EPLP-056.pdf>.

⁷³ Ramsar Convention on the Conservation of Wetlands of International Importance (1971).

⁷⁴ Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals, (1979).

⁷⁵ Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, více viz: <https://cites.org/eng> [cit. 24.02.2022].

2.4. Základní charakteristika pramenů práva

Právní úprava mezinárodního obchodu s ohroženými druhy je součástí systému práva životního prostředí. Podle cíle právní úpravy může být regulace obchodu s živou přírodou zařazována do obecné ochrany přírody a krajiny nebo do ochrany rostlinstva a živočišstva. V souvislosti s mezinárodním obchodem může být tedy cílem úpravy ochrana určité oblasti, která je mezinárodním obchodem obzvlášť vyhledávána, anebo ochrana určitého rostlinného či živočišného druh před jeho nadměrnou exploatací. Do obecné ochrany krajiny tak spadá mimo jiné také ochrana rozmanitosti druhů a ochrana a šetrné využívání přírodních zdrojů a podle zákona o ochraně přírody a krajiny je jedním z nástrojů ochrany krajiny také ochrana a vytváření územního systému ekologické stability. Obecná ochrana druhová pak chrání všechny druhy rostlin a živočichů před všemi činnostmi, které by mohly zapříčinit ohrožení těchto druhů na přežití.⁷⁶

Jelikož obchod s ohroženými druhy přesahuje hranice jednotlivých států, je obchodování s faunou a flórou upraveno nejen na úrovni vnitrostátní, ale také na úrovni mezinárodní, a zvláštní význam mají také prameny práva na evropské úrovni vzhledem ke zvláštnímu postavení unijního práva ve vztahu k vnitrostátnímu právu členských států EU. I přesto, že jednotlivé druhy pramenů práva vždy tvoří svůj vlastní systém a jsou mezi nimi menší i větší rozdíly, mají také mnoho společného, řídí se stejnými principy a sledují totožné či alespoň podobné cíle. Cíle právní úpravy jsem v této kapitole již zmínila, a proto níže nastíním pouze základní právní principy.

2.4.1. Princip trvale udržitelného rozvoje

Vzhledem k tomu, že toto právní odvětví spadá pod zvláštní část práva životního prostředí, uplatní se i v něm několik principů vlastních právě právu životního prostředí.⁷⁷ Mezi ty nejdůležitější patří zejména princip trvale udržitelného rozvoje (*sustainable development*), který je definovaný v § 6 zákona o životním prostředí jako „rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů“.⁷⁸ Tento princip je vyjádřen i v již dříve zmiňované Strategické vizi CITES 2021-2030,⁷⁹ která stanoví jako jednu ze základních zásad CITES ochranu a udržitelné využívání divoké flóry a fauny a jako základní cíl CITES určuje vytvoření globálního právního rámce pro udržitelné obchodování s druhy uvedenými na seznamech CITES. Stejný princip vyjadřuje např. také Úmluva o biologické rozmanitosti

⁷⁶ Více viz: https://www.mzp.cz/cz/obecna_ochrana_prirody_krajiny [cit. 26.02.2022].

⁷⁷ Damohorský, M. a kol., *op. cit.*, str. 49-54.

⁷⁸ Viz § 6 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí.

⁷⁹ Viz rezoluce č. 18.3.

(*Convention on Biological Diversity*), která hned v prvním článku stanoví jako jeden ze svých hlavních cílů ochranu biodiverzity a udržitelné využívání jejích jednotlivých složek.⁸⁰

2.4.2. Princip předběžné opatrnosti

Dalším významným principem uplatňovaným napříč jednotlivými prameny je princip předběžné opatrnosti (*precautionary principle*), který vyjadřuje, že v případě, kdy není zcela jisté, zda hrozící nevratné nebo závažné poškození skutečně nastane, není toto důvodem pro odklad opatření, jež mu mají zabránit. Tedy již v případě pouhé nejistoty o možných dopadech obchodování na živočišný nebo rostlinný druh bude obchod s tímto druhem zakázán. Jak zmiňuje i dokument nazvaný CITES a princip předběžné opatrnosti (*CITES and the Precautionary Principle*),⁸¹ v praxi je často nutné přijímat rozhodnutí i v případech, kdy informace o určitých skutečnostech nejsou zcela adekvátní, ať už proto, že jsou neúplné, zastaralé, či z nespolehlivých zdrojů, a v takových situacích je pak nutné přijmout rozhodnutí, které potenciální nepotvrzené nebezpečí zohledňuje. Tento princip se projevuje např. tím, že jsou kontrolovány všechny exempláře chráněného druhu,⁸² nebo tím, že pro zařazení určitého druhu na seznam bude stačit podezření na jeho ohrožení. Obchod s určitým druhem má tedy být povolen pouze v případě, kdy je jisté, že toto obchodování nebude mít na přežití druhu žádné negativní dopady, a naopak v případě jakýchkoli pochybností by měl být obchod zakázán. V rámci CITES bývá princip předběžné opatrnosti obecně používán spíše jako argument proti obchodování a předběžná opatrnost pak může být důvodem pro zařazení druhu na seznam chráněných druhů, případně pro zvýšení stupně ochrany, pro snížení vývozních kvót nebo proti vydávání povolení k vývozu či dovozu.

2.4.3. Princip prevence

S principem předběžné opatrnosti úzce souvisí také princip prevence (*prevention principle*), který vyjadřuje skutečnost, že použití preventivních opatření bývá vždy účinnější a výhodnější než následná náprava vzniklých škod, a tedy stanoví povinnost provést s předstihem potřebná opatření, která mají zabránit samotnému vzniku ohrožení nebo poškození.⁸³ Tento princip je vyjádřený i v Úmluvě, která stanoví, že „strany povolí obchod s exempláři druhů uvedených

⁸⁰ Viz článek 1 Úmluvy o biologické rozmanitosti.

⁸¹ CITES and the Precautionary Principle – dokument předložený Velkou Británií na 13. konferenci smluvních stran Úmluvy v rámci The Precautionary Principle Project, vytvořený 01.10.2004, CoP13 Inf. 44. <https://cites.org/eng/node/83975> [cit. 26.02.2022].

⁸² Damohorský, M., a kol., *op. cit.*, str. 346.

⁸³ Damohorský, M., a kol., *op. cit.*, str. 154.

v příloze I, II a III pouze tehdy, bude-li to v souladu s ustanoveními této Úmluvy“.⁸⁴ Princip prevence tedy mimo jiné znamená, že obchod s ohroženými druhy bude zakázán, pokud nebudou splněna kritéria stanovená v právních předpisech.

2.5. Shrnutí

Jelikož mezinárodní obchod s ohroženými druhy volně žijících zvířat a planě rostoucích rostlin představuje závažný celosvětový problém, je třeba vytvářet takovou právní úpravu, která bude schopná nelegálnímu obchodu efektivně předcházet, regulovat jej a vytvářet systém kontroly a sankcí za případná porušení. Proto, aby takový systém fungoval, však nestačí pouze odpovídající vnitrostátní právní úprava, ale je třeba navazování spolupráce na globální úrovni.

Hlavním rizikem nelegálního mezinárodního obchodu, a tedy i cílem právní úpravy, je ochrana biologické rozmanitosti, jejíž ztráta představuje v současné době jeden z nejdůležitějších celosvětových problémů životního prostředí. Mezi další významné cíle patří zajišťování welfare zvířat, a to zejména při jejich přepravě, potlačování organizovaného zločinu, který k nelegálnímu mezinárodnímu obchodu neodmyslitelně patří, a předcházení korupci, která je rizikovým faktorem již při odchytu zvířat či sběru rostlin, při jejich následném převozu a konečně i v průběhu prodeje.

Z důvodu významné hrozby, kterou nelegální mezinárodní obchod představuje, můžeme prameny práva, které jej regulují na mezinárodní úrovni, nalézat již v daleké minulosti. Moderní mezinárodní právní úprava ochrany životního prostředí začala být přijímána na přelomu 19. a 20. století a již v té době poskytovaly některé mezinárodní úmluvy i ochranu před nelegálním obchodem s produkty živé přírody.

Právní úprava obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin spadá do oblasti práva životního prostředí, a má tak na úrovni vnitrostátní, unijní i mezinárodní některé společné znaky. Mezi nejvýznamnější právní principy z práva životního prostředí, které se uplatňují i v rámci úpravy mezinárodního obchodu, patří zejména princip trvale udržitelného rozvoje, předběžné opatrnosti či prevence.

⁸⁴ Viz článek II, odst. 4 CITES.

3. Jednotlivé druhy pramenů

3.1. Úvod

V této kapitole rozeberu nejvýznamnější prameny práva upravující mezinárodní obchod s ohroženými druhy zvířat a rostlin. Budu se zabývat prameny práva na úrovni mezinárodní, unijní i vnitrostátní a uvedu také jejich vzájemné souvislosti.

Vnitrostátní právní systém se od mezinárodního i evropského v mnohých aspektech liší. Vnitrostátní právo je založeno na principu subordinačním, kdy stát sám vytváří právo a adresáti jsou tomuto právu podřízeni, stát toto právo i vynucuje a ukládá za porušení práva svým adresátům sankce, zatímco mezinárodní právo má koordinační charakter, což znamená, že se zde uplatňuje zásada svrchované rovnosti států, kdy žádný stát není nadřizený jinému a všechny státy jsou si rovny, právní pravidla jsou adresována přímo státům, ale státy tyto pravidla zároveň také samy vytváří. I v mezinárodním právu je dodržování práva vynucováno přímo státy, avšak tento systém donucování je decentralizován, a proto není natolik účinný jako v případě vnitrostátního práva.

Evropské právo také vytváří samostatný právní systém, který je v některých aspektech podobný právu vnitrostátnímu a v jiných aspektech zase právu mezinárodnímu, přičemž může mít přímé anebo nepřímé účinky pro vnitrostátní právní řády jednotlivých členských států. Evropská unie není mezinárodní organizace, nýbrž nadstátní organizace, a jako taková je v oblastech věcné působnosti nadřazena členským státům. Neplatí zde základní principy mezinárodního práva jako např. zásada svrchované rovnosti států, jelikož členské státy Evropské unie nejsou plně suverénní, protože se dobrovolně vzdaly části své svrchovanosti ve prospěch EU, a nejsou si ani plně rovny, neboť v některých orgánech EU mají státy s větším počtem obyvatel větší vliv na rozhodování. Komunitární právo má subordinační charakter stejně jako právo vnitrostátní a jeho adresáty nejsou pouze státy, ale v těch oblastech, v nichž členské státy přenesly své pravomoci na Evropskou unii, jsou adresáty i jednotlivci.

Česká republika jakožto suverénní stát, který je součástí mezinárodního společenství, je také signatářem všech významných univerzálních i regionálních mezinárodních smluv, které byly přijaty za účelem mezinárodní ochrany životního prostředí, a zároveň také členem významných mezinárodních organizací, které se zabývají ochranou životního prostředí. Vzhledem k tomu, že politická situace na našem území nebyla v minulém století mezinárodní spolupráci za účelem ochrany životního prostředí příliš nakloněná, aktivní zapojení České republiky v této oblasti probíhá až od pádu komunistického režimu v roce 1989.

Vztah českého vnitrostátního právního řádu a norem mezinárodního práva upravuje generální recepční klauzule, která byla přijata při novelizaci Ústavy v souvislosti se vstupem

České republiky do Evropské unie.⁸⁵ Tato úprava stanoví, že mezinárodní smlouvy se za splnění určitých podmínek přímo inkorporují do českého právního řádu, a pokud stanoví mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.⁸⁶ Na základě této úpravy se mezinárodní smlouvy, které splňují stanovené podmínky, stávají vnitrostátně bezprostředně závaznými a získávají aplikační přednost před zákonem.

Jelikož však před přijetím této novely neexistovala obecná úprava recepce mezinárodních smluv do vnitrostátního práva, používaly se různé metody jejich přijetí. Nejrozšířenějšími jsou metody inkorporace, transformace a také adaptace,⁸⁷ která byla použita např. i v souvislosti s Úmluvou při přijetí zákona č. 16/1997 Sb., o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů.⁸⁸ Touto metodou není recipováno doslovné znění mezinárodní úmluvy, avšak pouze přenos jejího obsahově přibližného znění do vnitrostátního práva, a proto je její použití pro recepci mezinárodních smluv oproti ostatním metodám často nejvhodnější, jelikož nejlépe zajišťuje požadavky mezinárodního práva, jehož cílem je vytvoření srovnatelného standardu vnitrostátních norem ve všech signatářských státech předmětných smluv.⁸⁹

3.2. Prameny na mezinárodní úrovni

Vzhledem k tomu, že obchod s ohroženými druhy překračuje hranice mezi jednotlivými státy, je pro jeho efektivní regulaci a kontrolu nutná spolupráce jednotlivých států a vytváření právních dokumentů na mezinárodní úrovni. Mezinárodní právo se značně liší od vnitrostátních právních řádů i od práva nadnárodního, jehož nejvýznamnějším představitelem je v současné době právo evropské. Všechny tyto systémy spolu však zásadním způsobem souvisí a vzájemně se ovlivňují a doplňují. Mezinárodní úmluvy totiž často stanoví povinnosti pro ty státy, které tu kterou konkrétní úmluvu podepsaly, a tyto státy musí poté přijmout vlastní vnitrostátní právní regulaci a vytvořit takové právní nástroje, které budou schopny zajistit řádnou aplikaci povinností daných mezinárodní úmluvou.

⁸⁵ Jedná se o tzv. euronovelu, která byla provedena ústavním zákonem č. 395/2001 Sb., kterým se mění ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁶ Viz článek 10 zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

⁸⁷ Metoda recepce mezinárodních smluv inkorporací spočívá v přijetí odkazovací klauzule, která pouze odkáže na existující mezinárodní právní normu, které jsou pak na základě klauzule propůjčeny účinky vnitrostátního práva. Metoda transformace spočívá v zachování doslovného znění mezinárodní smlouvy a jejím přijetím v rámci vnitrostátního právního řádu. Adaptace je metoda, při které dochází k obsahově přibližnému přenosu mezinárodněprávních závazků a oprávnění do forem vnitrostátního práva.

⁸⁸ Viz zákon č. 16/1997 Sb., o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně a doplnění zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁹ Viz Damohorský M. a kol., *op. cit.*, str. 143-147.

Mezi prameny práva na mezinárodní úrovni mají zásadní postavení zejména texty dokumentů přijatých na mezinárodních konferencích států pořádaných za účelem péče o životní prostředí a na konferencích smluvních stran jednotlivých úmluv. Tyto dokumenty mohou být přijímány ve formě deklarací, doporučení či programů. Rozhodující význam v rámci úpravy mezinárodní ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost pak mají obzvláště mezinárodní úmluvy různých kategorií. Rozlišujeme např. mezinárodní úmluvy dvojstranné a vícestranné podle počtu smluvních stran, mezinárodní úmluvy subregionální, regionální a globální v závislosti na jejich místní působnosti, úmluvy soustředící se na dosažení určitého výsledku či na provádění určité činnosti a podle předmětu ochrany pak rozlišujeme úmluvy regulující ochranu všech druhů a přírodních stanovišť na Zemi, všech druhů a přírodních stanovišť pouze v určité oblasti nebo pouze určitých druhů nebo typů přírodních stanovišť ať už na subregionální, regionální nebo na globální úrovni.⁹⁰

V rámci pramenů mezinárodního práva nelze vynechat ani mezinárodní obyčeje, které patří mezi prameny nepsané. Vycházejí z dlouhodobého a konstantního chování států daným způsobem, přičemž toto chování je po určité době obecně přijato za závazné a právně vynutitelné, tedy obsahuje složky *opinio juris* i *usus longevus*. Dalším typem pramenů jsou právní principy neboli pravidla regulující určitý právní institut nebo odvětví, která byla všeobecně uznána mezinárodním společenstvím, přičemž tato pravidla mohou být psaná anebo nepsaná. A v neposlední řadě také ustálená soudní praxe a doktrína odborníků v daném právním oboru z různých států světa.⁹¹

Jak je již uvedeno výše v této kapitole, právní úprava obchodu s faunou a flórou se na mezinárodní úrovni vyvíjela v průběhu mnohých desetiletí. První úmluvy regulující mezinárodní obchod byly motivovány spíše ekonomickými zájmy států, ale od druhé poloviny 19. století a na počátku 20. století začaly postupně vznikat i právní dokumenty, zprvu zejména dvoustranné úmluvy, jejichž účelem již byla ochrana jednotlivých druhů, biodiverzity a celkově přírody jako takové. Tyto první pokusy o ochranu ohrožených druhů měly ve své době velký význam a zásadně ovlivnily další vývoj mezinárodního práva životního prostředí, avšak neobsahovaly efektivní právní nástroje, které by byly schopné zajistit vynucení stanovených povinností a spolupráce s ostatními státy a často se soustředily pouze na ochranu jedné ze složek životního prostředí a přehlížely tak nutnost ochrany životního prostředí jako celku.⁹²

Od poloviny 20. století dochází k vytváření mnoha mezinárodních dokumentů, které byly často přijímány v reakci na nové a stále významnější problémy životního prostředí a řada z nich je

⁹⁰ Stejskal, V. (2006), *op. cit.*, str. 61-62 a Bowman, M., Davies, P., Redgwell, C., Lyster, S., *op. cit.*, str. 24-26.

⁹¹ Bowman, M., Davies, P., Redgwell, C., Lyster, S., *op. cit.*, str. 26-29.

⁹² Bowman, M., Davies, P., Redgwell, C., Lyster, S., *op. cit.*, str. 8-10 a Stejskal, V. (2006), *op. cit.*, str. 63-65.

stále platná až do dnešní doby. Tyto úmluvy ve většině případů řeší jeden specifický problém, avšak zároveň spolu souvisí a často se doplňují nebo překrývají. Takto vzájemně provázané úmluvy pak upravují určitou oblast práva životního prostředí, může se jednat např. o úpravu lovu kožesinových zvířat v Arktidě a Antarktidě nebo o ochranu mořských savců a ryb, pod kterou pak spadá mimo jiné např. Úmluva o regulaci velrybářství (*International Convention for the Regulation of Whaling*) přijatá v roce 1946 za účelem ochrany velrybí populace před nadměrnou exploatací a pro zachování možnosti lovu velryb i do budoucna,⁹³ Úmluva OSN o mořském právu (*United Nations Convention on the Law of the Sea*) platná od roku 1994 nebo Úmluva o ochraně antarktických mořských živých zdrojů (*Convention for the Conservation of Antarctic Marine Living Resources*) z roku 1980.⁹⁴

3.2.1. Washingtonská úmluva CITES

Jednou z nejvýznamnějších úmluv na ochranu biodiverzity na celosvětovém měřítku je Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin přijatá v roce 1973 a účinná od roku 1975. Úmluva byla podepsána 21 signatáři ve Washingtonu (proto je známá také jako Washingtonská úmluva) v rámci Programu OSN pro životní prostředí jakožto historicky první celosvětová mnohostranná úmluva regulující mezinárodní obchod s ohroženými druhy zvířat a rostlin a výrobků z nich.⁹⁵ I přesto, že CITES reguluje obchod s ohroženými druhy fauny a flóry, nejedná se o dohodu obchodní ani ekonomickou, nýbrž o vládní dohodu na ochranu biodiverzity mající podporu i mezi významnými mezinárodními nevládními organizacemi z oblasti ochrany přírody a vědy, mimo jiné ze strany Mezinárodního svazu ochrany přírody, Světového fondu na ochranu přírody (WWF), Světového monitorovacího centra ochrany přírody (WCMC) a dalších.⁹⁶ Úmluva má charakter tzv. *hard law*, což znamená, že pravidla v ní obsažená nejsou pro signatáře pouhými návrhy či doporučeními, jak bývá v mezinárodním právu veřejném poměrně běžné, ale stanovené zákazy a povinnosti jsou pro jednotlivé státy právně závazné.

Proces přijetí CITES začal již v šedesátých letech minulého století, konkrétně v roce 1960 na sedmém generálním shromáždění Mezinárodního svazu ochrany přírody ve Varšavě, kdy již jednotlivé členské státy začínaly mluvit o vytvoření mezinárodního právního rámce pro regulaci obchodu se vzácnými nebo ohroženými druhy fauny a flóry. Významným impulzem bylo v té době

⁹³ Mezinárodní úmluva o regulaci velrybářství, více viz: <https://www.mzp.cz/cz/mezinarodni-umluva-o-regulaci-velrybarstvi> [cit. 26.02.2022].

⁹⁴ Stejskal, V. (2006), *op. cit.*, str. 63-68.

⁹⁵ Müllerová, H., Stejskal, V., *op. cit.*, str. 75.

⁹⁶ Damohorský, M., a kol., *op. cit.*, str. 344-345.

vydání prvního Červeného seznamu ohrožených druhů (v té době nazvaného *Red Data Book*), které vedlo k velkému tlaku z veřejného prostoru na vlády jednotlivých států k zavedení restrikcí a kontrol dovozu zástupců fauny a flóry ze zemí, které v ochraně ohrožených druhů zaostávaly. V roce 1963 na osmém generálním shromáždění IUCN v Nairobi již delegáti mluvili přímo o vytvoření úmluvy, která by regulovala obchod s ohroženými druhy a zajišťovala by, že mezinárodní obchod s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami nebude ohrožovat přežití žádného z těchto druhů. O deset let později byly požadavky na přijetí úmluvy vneseny i na Konferenci OSN o životním prostředí člověka, která se konala v roce 1972 ve Stockholmu a v následujícím roce, 3. března 1973, již byl finální text úmluvy i se třemi přílohami podepsán prvními 21 státy. K 1. červenci 1975 CITES vstoupila v platnost po její ratifikaci prvními 10 státy.⁹⁷

Hlavním cílem CITES je zajistit, aby neregulovaný mezinárodní obchod neohrožoval přežití jednotlivých druhů fauny a flóry. Úmluva je tak na úrovni mezinárodního práva nejvýznamnějším právním nástrojem bránícím nelegálnímu obchodu s ohroženými druhy zvířat a rostlin, k čemuž ve značné míře dopomáhá i spolupráce CITES s dalšími organizacemi, které působí na mezinárodní úrovni v boji proti trestné činnosti, např. Interpolem, Světovou organizací celních orgánů a dalšími.⁹⁸

S úmluvou CITES pak souvisí celá řada dalších mezinárodních dokumentů, které buď vstoupily v platnost ještě před platností CITES, anebo byly přijaty až na jejím základě.

3.2.2. Ochrana mořských druhů

Zvláštní charakter mezi těmito dokumenty mají mezinárodní úmluvy, na základě jejichž ustanovení je poskytována ochrana mořským druhům zařazeným do přílohy II CITES. I přesto, že mořské druhy nebývají ohroženy mezinárodním obchodem v takové míře jako relativně dostupnější druhy suchozemské, probíhá obchod i s velkým množstvím druhů mořské fauny a flóry, jelikož ryby a výrobky z ryb představují v dnešní době jednu z nejčastěji obchodovaných potravin na světě. Po jedincích mořských živočichů a rostlin je poptávka zejména za účelem jejich konzumace, případně pro dekorativní účely typu akvaristika, anebo z jiných důvodů souvisejících např. s tradičním asijským léčitelstvím. Kromě mezinárodního obchodu jsou tyto druhy ohrožovány zejména stále postupujícím znečišťováním mořského prostředí, ničením přirozených stanovišť a také rybolovem. Pro ochranu mořských druhů související s úmluvou CITES je

⁹⁷ Historické okolnosti přijetí CITES více viz: <https://2016congress.iucn.org/news/20160301/news/iucn-congress-milestone-establishing-cites.html>. [cit. 26.03.2022].

⁹⁸ Stejskal, V. (2006), *op. cit.*, str. 132.

významná skutečnost, že Úmluva se vztahuje nejen na jedince ohrožených mořských druhů, kteří pocházejí z vod spadajících pod některou z národních jurisdikcí, ale zároveň i na ty jedince, kteří byli uloveni na volném moři a následně vneseny na území smluvní strany CITES – institut tzv. introdukce z moře.⁹⁹ Státy, které byly již v okamžiku vstupu CITES v platnost smluvní stranou jiné mezinárodní úmluvy, která poskytuje ochranu mořským druhům (např. Mezinárodní úmluva o regulaci velrybářství z roku 1946), jsou zproštěny povinností uložených CITES ve vztahu k obchodu s mořskými druhy zapsanými v příloze II Úmluvy.¹⁰⁰ K následnému vývozu jedince, který byl uloven plavidlem plujícím pod vlajkou dané smluvní strany a v souladu s danou mezinárodní smlouvou, pak už postačí jen potvrzení, že k ulovení jedince došlo odpovídajícím způsobem. Avšak na mezinárodní obchod s velrybami ulovenými v souladu s Mezinárodní úmluvou o regulaci velrybářství a s produkty z nich se bude i přesto vztahovat úmluva CITES, jelikož samotná Úmluva o regulaci velrybářství problematiku obchodování neupravuje.¹⁰¹

Všechny druhy kytovců jsou již od roku 1979 zapsány v přílohách I a II CITES a Mezinárodní velrybářská komise (IWC) založená v roce 1946 na základě Úmluvy o regulaci velrybářství začala každý rok stanovovat kvóty pro povolený počet odlovených velryb. Jelikož ale při rozhodování stále převažovaly komerční zájmy, v důsledku příliš mírně nastavených kvót došlo i v následujících letech ke katastrofálnímu úbytku velrybích populací. Až v 80. letech se objevila silnější iniciativa k důslednější ochraně velryb, když do IWC přistoupily mimo jiné Austrálie a Velká Británie, které ve svých vodách lov kytovců zakázaly úplně. I díky tomu se v roce 1982 na Stockholmské konferenci konečně podařilo nastavit nulové kvóty, tzv. moratorium, na komerční lov velryb s platností od roku 1986 až do dnešní doby. I přes tento úspěch však moratorium není dodržováno stoprocentně, jelikož pro některé státy platí výjimky. Mezi tyto státy patří mimo jiné např. Indonésie, Jižní Korea, Japonsko, které umožňuje regulovaný odlov některých druhů kytovců k vědeckým účelům, z evropských států pak Norsko, které povoluje přísně regulovaný odlov pouze jednoho z méně ohrožených druhů, a dále pak některé světové velmoci jako Rusko, Kanada nebo USA, kde je povolen regulovaný lov kytovců pouze za účelem obživy původních obyvatel severních oblastí. I přes všechny tyto výjimky a stále probíhající nelegální obchod s velrybím masem je úspěch moratoria značný a významně přispělo k ochraně a částečnému obnovení velrybích populací. Kromě IWC se ochranou kytovců zabývají i členské státy CITES a v roce 1979 bylo na konferenci CITES vydáno usnesení, které doporučuje, aby bylo

⁹⁹ Viz článek I písm. e) CITES.

¹⁰⁰ Viz článek XIV odst. 4 a 5 CITES.

¹⁰¹ Stejskal, V. a Vilímková, V.: Zákon o obchodování s ohroženými druhy s komentářem a prováděcími a souvisejícími předpisy, 1. vydání, Praha: Linde, 2005, str. 13.

komerční obchodování s velrybím masem zakázáno úplně. Pozadu v tomto směru nezůstává ani Evropská unie, které se již v roce 1981 podařilo prosadit zákaz veškerého dovozu výrobků z kytovců a o dva roky později se zasadila ve spolupráci s několika dalšími státy o to, aby byl v rámci Úmluvy zakázán mezinárodní obchod s těmi druhy velryb, na které se vztahuje moratorium IWC.¹⁰²

Ochrana mořských druhů ve vztahu k úmluvě CITES je pak navíc výjimečná i zvláštní procedurou změn příloh I a II CITES podle čl. XV odst. 2 písm. b) CITES.¹⁰³ V současné době je úloha CITES v ochraně mořských živočichů spíše okrajová, jelikož jen malé množství z těchto druhů je zařazeno v přílohách CITES, jedná se zejména o charismatické druhy mořských savců nebo o tzv. druhy ornamentální, tedy druhy akvarijní. Avšak vzhledem k tomu, že mezinárodní obchod má potenciál ohrožovat některé populace mořských druhů na přežití, mohlo by mít užití CITES jakožto doplňujícího prostředku ochrany k hospodaření s rybolovnými zdroji významný pozitivní dopad.¹⁰⁴

Z oblasti ochrany mořských druhů je nutné zmínit také Úmluvu OSN o mořském právu (*United Nations Convention on the Law of the Sea, UNCLOS*) přijatou v roce 1982. Význam této úmluvy vyplývá z článku XIV odst. 6 CITES, který předvídá její přijetí, když stanoví, že žádné ustanovení CITES „*nestojí v cestě k tomu, aby Konference OSN o mořském právu (...) kodifikovala a vypracovala mořské právo*“.¹⁰⁵ Přijetí UNCLOS zastřešuje rozsáhlý proces přijímání dalších mezinárodních dokumentů z oblasti regulace mořského rybolovu, mimo jiné např. Meziamerické dohody o lovu tuňáků ve východním Pacifiku nebo Dohody o zřízení generální rady pro rybářství ve Středozezemním moři. UNCLOS stanoví jurisdikci pobřežních států pro využívání moře v pásnu 200 námořních mil a pro mořské savce stanovuje zvláštní režim. Za hranicí 200 námořních mil je moře i mořské dno prohlášeno za společné dědictví celého lidstva a má být využíváno udržitelným způsobem, který zajistí jeho zachování pro budoucí generace.

I přes platnost všech těchto mezinárodních úmluv jsou mořské ekosystémy stále více devastovány nadměrným rybolovem a populace komerčně využívaných ryb stále zaznamenávají značné každoroční úbytky. Velkým problémem je i invazivní způsob rybolovu, který má negativní dopady i na další mořské živočichy, kteří nejsou primárním cílem odchyty, např. delfíny, mořské želvy a další. Úmluva sice obsahuje již výše zmíněné ustanovení, podle kterého nebude CITES

¹⁰² Stejskal, V. a Vilímková, V., *op. cit.*, str. 13-14.

¹⁰³ Čl. XV odst. 2 písm. b) CITES.

¹⁰⁴ Žákovská, K.: Ochrana mořské biodiverzity v mezinárodním právu, 1. vydání, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010, str. 72-74.

¹⁰⁵ Čl. XIV odst. 6 CITES.

zasahovat do úpravy mořského práva v rámci OSN, avšak zároveň také reguluje lov ohrožených živočichů pomocí institutu introdukce z moře.

CITES stojí na pomezí mezi udržitelným využíváním mořských zdrojů a mezinárodním obchodem v rámci rybolovu a má za cíl zajistit, aby obchod s mořskými živočichy uvedenými v přílohách CITES probíhal legálně, udržitelně a kontrolovaně. V dnešní době již zahrnují přílohy CITES ve svých řadách všechny druhy velryb a delfínů, stejně tak všechny druhy mořských želv i mořských koníků a postupně i stále více druhů žraloků.¹⁰⁶

3.2.3. Ochrana přírodních zdrojů Antarktidy

S úmluvou CITES dále souvisí také skupina mezinárodních úmluv přijatých za účelem ochrany přírodních zdrojů Antarktidy. Zejména se jedná o Úmluvu o ochraně antarktických mořských živých zdrojů (*Convention for the Conservation of Antarctic Marine Living Resources – CCAMLR*) z roku 1980, která má za cíl regulovat nadměrné využívání a obchodování s přírodními zdroji Antarktidy, zejména s koryši žijícími v mořích a oceánech polárního pásu, tzv. krilem. Úmluva byla přijata v reakci na nadměrný odlov krilu zejména v rámci farmaceutického a potravinářského průmyslu, který souvisí s vysokou nutriční hodnotou těchto živočichů.¹⁰⁷ Kril je esenciální součástí mořských ekosystémů, jelikož slouží jako potrava pro stovky různých živočišných druhů od ptáků až po některé kytovce. V posledních letech se populace krilu zmenšují znepokojujícím tempem, ať už v návaznosti na mezinárodní obchod s těmito živočichy nebo na klimatickou změnu, v důsledku které kril přichází o hlavní zdroje potravy. Podle některých zdrojů se od roku 1970 zásoby krilu snížily až o 80 procent, což představuje hrozbu pro stabilitu celého mořského ekosystému.¹⁰⁸

V oblasti regulace nadměrného rybolovu má úmluva CITES pouze pomocnou úlohu, jelikož hlavní roli zde hraje Organizace OSN pro výživu a zemědělství (*Food and Agriculture Organization of the United Nations – FAO*) a také dohody mezi jednotlivými rybářskými státy. CITES však blíže spolupracuje s FAO i CCAMLR, které se nejen účastní konferencí smluvních stran CITES, ale také pomáhají s odbornými otázkami, když poskytují experty z oblasti ochrany ohrožených mořských živočichů.¹⁰⁹

¹⁰⁶Stejskal, V. a Vilímková, V., *op. cit.*, str. 14, 15 a Focusing on marine species for the first time, dostupné online z: https://cites.org/eng/news/focusing-on-marine-species-for-the-first-time-the-next-world-wildlife-day-is-bound-to-make-a-splash_16112018 [cit. 25.04.2022].

¹⁰⁷ Více viz About CCAMLR, dostupné online z: <https://www.ccamlr.org/en/organisation> [cit. 25.04.2022].

¹⁰⁸ Viz Role krilu v mořských ekosystémech, dostupné online z: <https://www.nationalgeographic.com/animals/invertebrates/facts/krill> [cit. 25.04.2022] a Stejskal, V. a Vilímková, V., *op. cit.*, str. 15-16.

¹⁰⁹ Stejskal, V. a Vilímková, V., *op. cit.*, str. 16.

Také populace některých druhů kožešinových zvířat Arktidy i Antarktidy byly lovem významně narušené, avšak i přesto je např. několik druhů tuleňů i v dnešní době legálně loveno na základě stanovených kvót, a to zejména na území Kanady, Grónska, Islandu a Ruska. Některé druhy kožešinových zvířat jsou chráněny speciálními mezinárodními úmluvami. Příkladem může být Dohoda o ochraně ledního medvěda z roku 1973, která významnou mírou pomohla předejít hrozícímu vyhubení tohoto druhu. Avšak většina kožešinových zvířat Antarktidy a Arktidy je zároveň chráněna i úmluvou CITES. Mimoto zakázala navíc Evropská společenství od roku 1983 dovoz jedinců tuleňů grónského a čepcola hřebenatého, i přesto, že tyto druhy nejsou pod ochranou CITES, a to z důvodu nehumánního zabíjení mláďat těchto druhů.¹¹⁰ A obdobně zakazují od roku 1991 Evropská společenství také dovoz kožešin divokých zvířat z těch zemí, ve kterých nebyly vymýceny nehumánní prostředky lovu zvířat¹¹¹ podle směrnice o tuleních mláďatech a nařízení o nášlapných pastech a dovozu kožešin.¹¹²

3.2.4. Ochrana lesů

Další významnou oblastí související tentokrát s ochranou flóry na úrovni mezinárodního práva je ochrana lesů. Nejzásadnějším právním dokumentem v této sféře je Mezinárodní dohoda o tropickém dřevu (*International Tropical Timber Agreement, ITTA*)¹¹³ z roku 1983, na jejímž základě byla založena Mezinárodní organizace o tropickém dřevu (*ITTO*). Tato dohoda úzce souvisí a spolupracuje s CITES, mimo jiné přímo na základě rezoluce ze 14. konference smluvních stran CITES o spolupráci mezi CITES a ITTO v oblasti obchodu s tropickými dřevem.¹¹⁴ ITTO je mezivládní organizace zaměřující se na ochranu tropických lesů a růst a diverzifikaci mezinárodního obchodu s tropickým dřevem z udržovaných a legálně kácených lesů. Avšak jelikož ITTA nehledí pouze na ochranu ohrožených druhů dřevin, ale soustředí se i na ekonomické zájmy, dochází stále k velkoplošnému kácení lesů za účelem šíření zemědělské půdy. CITES napomáhá ochraně některých druhů tropických dřevin, když reguluje obchodování s několika ohroženými druhy, mimo jiné např. s jihoamerickým mahagonem.¹¹⁵

¹¹⁰ Viz směrnice Rady 83/129/EHS, o dovozu kůží z jistých tuleních mláďat a výrobků z nich odvozených do členských států, ve znění pozdějších předpisů (směrnice o tuleních mláďatech).

¹¹¹ Viz nařízení Rady (EHS) č. 3254/91, o zákazu používání nášlapných pastí ve Společenství a dovozu kožešin z určitých volně žijících živočichů a zboží z nich ze zemí, kde jsou tyto živočichové odchytáváni pomocí nášlapných pastí nebo jiných metod odchytu, které nespĺňují mezinárodní normy humánního odchytu do pastí, ve znění pozdějších předpisů, a další předpisy Evropského společenství vydané k provádění nařízení (EHS) č. 3254/91 (nařízení o nášlapných pastech a dovozu kožešin).

¹¹² Stejskal, V. a Vilímková, V., *op. cit.*, str. 16-17.

¹¹³ https://www.itto.int/council_committees/itta/ [cit. 08.04.2022].

¹¹⁴ Viz rezoluce č. 14.4.

¹¹⁵ Stejskal, V. a Vilímková, V., *op. cit.*, str. 17.

3.2.5. Další mezinárodní dohody

Na africkém kontinentu CITES vytvořila prostor pro přijetí Dohody o spolupráci afrických zemí při potírání pytláctví a nelegálního obchodu s faunou a flórou – Lusacké dohody, v rámci prosazování zákazu mezinárodního obchodování se slonovinou a přispěla i k přijetí dalších mezinárodních dokumentů chránících světovou faunu a flóru.

Nutné je zmínit také Úmluvu o biologické rozmanitosti, která byla přijata v roce 1992 na Summitu Země v Rio de Janeiru, tedy na druhé celosvětové konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji (*United Nations Conference on Environment and Development – UNCED*). Úmluva o biologické rozmanitosti, která patří k nejvýznamnějším mezinárodním mnohostranným úmluvám v oblasti životního prostředí, si klade za cíl ochranu biologické rozmanitosti, udržitelné využívání jejích složek a také spravedlivé a rovnoměrné rozdělování přínosů plynoucích z využívání genetických zdrojů. K úmluvě byl v roce 2000 přijat Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti (*Cartagena Protocol on Biosafety*), jehož cílem je zajištění ochrany a bezpečnosti při zacházení, využívání a přenosu živých modifikovaných organismů, které jsou výsledkem moderních biotechnologií a které mohou mít nepříznivý vliv na zachovávání biologické rozmanitosti a zdraví člověka. A v roce 2010 došlo ke sjednání doplňkového Nagojsko-kualalumpurského protokolu o odpovědnosti a náhradě škod (*Nagoya – Kuala Lumpur Supplementary Protocol on Liability and Redress*) ke Cartagenskému protokolu o biologické bezpečnosti. Na základě doplňkového protokolu mají nyní strany povinnost přijímat opatření zabráňující škodám, případně sloužící k minimalizaci škod, nebo mají povinnost provést opatření k obnově biologické rozmanitosti. V roce 2010 byl k Úmluvě o biologické rozmanitosti sjednán ještě Nagojský protokol o přístupu ke genetickým zdrojům a spravedlivém a rovnocenném sdílení přínosů plynoucích z jejich využívání (*The Nagoya Protocol on Access to Genetic Resources and the Fair and Equitable Sharing of Benefits Arising from their Utilization*), který má za cíl vytvoření transparentních pravidel pro přístup ke genetickým zdrojům a zajištění spravedlivého sdílení přínosů mezi jejich poskytovateli a uživateli.¹¹⁶

Úmluva o biologické rozmanitosti do jisté míry zastřešuje ostatní dříve přijaté mezinárodní dohody o ochraně přírody, které se na rozdíl od CITES zabývají spíše ochranou biodiverzity *in situ*, tedy v místech přirozeného výskytu živých organismů.¹¹⁷

3.3. Prameny na úrovni Evropské unie

¹¹⁶Cartagenský protokol více viz – <https://bch.cbd.int/protocol/> [cit. 25.04.2022], Doplňkový protokol více viz - <https://bch.cbd.int/protocol/supplementary/about/> [cit. 25.04.2022] a Nagojský protokol více viz - <https://www.cbd.int/abs/about/default.shtml/> [cit. 25.04.2022].

¹¹⁷ Stejskal, V., a Vilímková, V., *op. cit.*, str. 18-19.

Většina právních aktů a dalších jednání EU souvisejících s regulací mezinárodního obchodu s živou přírodou je odvozena od úmluvy CITES. Evropská unie jde však v některých případech i nad standard nastavený Úmluvou a stanoví vlastní přísnější pravidla pro zajištění vyššího stupně ochrany přírody, což jí explicitně umožňuje článek XIV odst. 1 Úmluvy, na základě kterého je možné se odchýlit od ustanovení CITES, pokud přijímaná úprava nastavuje opatření přísnější.¹¹⁸ Legislativa EU tak mimo jiné zakazuje např. obchod s tuleni a produkty z nich na území celé unie a také reguluje metody lovu zvířat a chytání do pastí, aby tak zajistila co nejhumánnější zacházení se zvířaty.

Pro vnitřní obchod mezi jednotlivými členskými státy v rámci Evropské unie má velký význam článek XIV odst. 3 Úmluvy, na základě kterého se na tento obchod CITES nebude vztahovat. Zmiňovaný článek totiž stanoví, že Úmluva nebude postihovat „v žádném směru ustanovení nebo povinnosti vyplývající z jakékoli smlouvy, úmluvy nebo mezinárodní dohody uzavřené nebo, která může být později uzavřena, mezi státy vytvářejícími unii nebo regionální obchodní úmluvu, jež tvoří nebo zachovává vnější celní kontrolu a odstraňuje celní kontrolu mezi svými členy, pokud se tato ustanovení nebo povinnosti týkají obchodu mezi členskými státy této unie nebo úmluvy“.¹¹⁹ Tedy ani obchod s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin nepodléhá regulaci CITES, pokud probíhá pouze v rámci vnitřních hranic Evropské unie.

Evropská unie reflektovala znění Úmluvy již dlouho před svým samotným přistoupením k CITES v roce 2015, a to zejména v rámci akčních programů EU pro životní prostředí. I přes význam, který klade v současnosti Evropská unie na politiku životního prostředí, se začalo EHS věnovat problematice ochrany životního prostředí poměrně pozdě. V primárním právu EHS se environmentální politika poprvé objevila až v polovině 80. let 20. století v rámci Jednotného evropského aktu, avšak úprava ochrany životního prostředí byla připravována již od října roku 1972, kdy na summitu v Paříži dala k jejímu vytvoření podnět Evropská rada. Následně Komise vydala 1. akční program pro životní prostředí, který byl vyhlášen pro období 1973-1976. V současné době je aktuální již 8. akční program pro životní prostředí, který vstoupil v platnost 2. května 2022 a platí na období do roku 2030. Konkrétně na Úmluvu odkazoval již 2. akční program z roku 1977, který ve svých ustanoveních vyzdvihoval regulaci a kontrolu mezinárodního obchodu jakožto účinného nástroje na poli ochrany volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.

3.3.1. Nařízení Rady EHS č. 3626/82

¹¹⁸ Viz článek XIV odst. 1 CITES.

¹¹⁹ Viz článek XIV odst. 3 CITES.

Již v roce 1982 implementovala EHS Úmluvu nařízením Rady EHS č. 3626/82, o provádění Úmluvy o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin ve Společenství účinným od roku 1984. Nařízení ve svém článku 1 stanoví, že při jeho používání mají být respektovány cíle a principy CITES. Důvodem přijetí tohoto nařízení byl velký význam ochrany divoké fauny a flóry, který má dopad na celé Evropské společenství a ve kterém hraje CITES důležitou roli a nutnost chránit ohrožené druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin prostřednictvím regulace mezinárodního obchodu s exempláři takových druhů. Preambule nařízení mimo jiné zmiňuje důležitost jednotné úpravy pro celé Společenství, vyzdvihuje nutnost zachování volného vnitřního obchodu mezi členskými státy a upozorňuje, že rozdílné vnitrostátní úpravy, které by nebyly jednotné, by mohly vést ke konkurenci a pokřivení hospodářské soutěže a narušit tak společný trh. Preambule však i předestírá, že pokud to bude žádoucí, budou některá ochranná opatření přijatá v rámci Společenství přísnější než ta stanovená CITES a zároveň i umožňuje, aby v případech, kdy to bude nezbytné, byla z důvodu co nejvyšší efektivity přijata i ve vnitrostátní úpravě jednotlivých členských států opatření přísnější než ta stanovená tímto nařízením.¹²⁰ Této možnosti také nařízení využilo, a to např. nastavením přísnějších podmínek pro dovozní povolení.¹²¹ Vzhledem k tomu, že forma nařízení má obecnou působnost,¹²² bylo toto nařízení závazné v celém rozsahu a přímo použitelné i pro ty členské státy, které v té době dosud nebyly stranou CITES (všechny členské státy EHS úmluvu CITES podepsaly již v roce 1977, avšak ne všechny ji v té době též ratifikovaly).¹²³

3.3.2. Nařízení Rady (ES) č. 338/97

V současné době již bylo nařízení č. 3626/82 nahrazeno novým nařízením přijatým 9. prosince 1996, a to nařízením Rady (ES) č. 338/97, o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi (dále také jen „Nařízení“). Toto Nařízení účinné od 1. července 1997 nyní poskytuje obecný zákonný rámec, když stanovuje opatření pro obchod s ohroženými druhy v rámci EU a zároveň i opatření pro dovoz, vývoz a zpětný vývoz exemplářů mimo území EU. Nařízení bylo přijato zejména za účelem zlepšení ochrany druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, které jsou nebo mohou být ohroženy obchodem, jelikož bere v úvahu aktuálnější vědecké poznatky než jeho předchůdce a také současnou strukturu

¹²⁰ Viz preambule nařízení Rady (EHS) č. 3626/82 ze dne 3. prosince 1982, o provádění Úmluvy o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin ve Společenství.

¹²¹ Více viz KRÄMER, L.: Focus on European Environmental Law, 2nd edition, London: Sweet & Maxwell, 1997, str. 64-65.

¹²² Viz článek 288 Smlouvy o fungování Evropské unie.

¹²³ KRÄMER, L., *op. cit.*, str. 64-65.

obchodu. Reflektuje také nutnost přijetí přísnějších opatření k regulaci obchodu na vnějších hranicích EU v důsledku zavedení jednotného trhu a zrušení kontrol na vnitřních hranicích a nutnost přísnějších kontrol dokumentů a zboží na hraničním celním úřadě v místě dovozu.

Nařízení stanovuje postupy a dokumenty, které jsou pro obchod s ohroženými druhy požadovány, a zároveň členským státům stále přiznává možnost přijetí nebo zachování přísnějších opatření, a to zejména opatření týkajících se držení exemplářů.¹²⁴ Dále ustanovuje několik orgánů, které zabezpečují organizaci provádění Nařízení na úrovni Evropské unie a upravuje ustanovení výkonných a vědeckých orgánů a jiných příslušných orgánů na úrovni jednotlivých členských států.¹²⁵ Následně Nařízení nastavuje také rámec pro sledování jeho dodržování a pro šetření případných porušení, přičemž sledováním dodržování není pověřen některý centrální orgán, ale příslušné orgány jednotlivých členských států. A stanoví ty případy porušení, za které jsou členské státy povinny ukládat sankce, přičemž seznam porušení je pouze demonstrativní, členské státy tedy mohou ukládat sankce i za další porušení, která nejsou v Nařízení vypočtena. Součástí jsou také čtyři přílohy A, B, C a D, ve kterých jsou rozřazeny podle stupně ohrožení exempláře živočišných nebo rostlinných druhů chráněných tímto Nařízením. Chráněny nejsou pouze živé exempláře, ale také exempláře neživé a jakékoli jejich části nebo odvozeniny.¹²⁶ Nařízení stanoví přísnější úpravu pro druhy chráněné CITES a zároveň chrání i další druhy, které se vyskytují na území EU a nejsou zahrnuty v přílohách Úmluvy a také reguluje dovoz druhů, které by mohly ohrozit ekologickou stabilitu. Z toho důvodu existují v unijním právu odlišné seznamy druhů, které jsou rozděleny do kategorií A, B, C a D. V seznamu A jsou obsaženy druhy z přílohy I a některé druhy z přílohy II, které jsou tedy v rámci unijního práva chráněny přísněji. V seznamu B jsou zahrnuty zbývající druhy z přílohy II, některé druhy z přílohy III a dále také druhy ohrožující ekologickou stabilitu, seznam C obsahuje zbývající druhy z přílohy III a v seznamu D jsou zahrnuty druhy, které přílohy CITES neupravují, a u kterých EU monitoruje dovoz na své území.

Nařízení v některých případech přesahuje požadavky Úmluvy a stanoví tak vyšší standard ochrany volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Předně nastavuje přísnější dovozní podmínky – CITES požaduje dovozní povolení pouze pro druhy uvedené v příloze I, zatímco Nařízení vyžaduje dovozní povolení nejen pro druhy uvedené v příloze A, ale také v příloze B. Nařízení dále upravuje nejen mezinárodní obchod s nečlenskými státy EU, ale také obchod uvnitř a mezi jednotlivými členskými státy unie, čímž se liší od CITES, která upravuje pouze obchod

¹²⁴ Viz preambule nařízení Rady (ES) č. 338/97 ze dne 9. prosince 1996 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi.

¹²⁵ Předpisy pro obchod s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami v Evropské unii: Úvod do CITES a její implementace v Evropské unii. Lucemburk: Úřad pro úřední tisky Evropských společenství, 2007, str. 11.

¹²⁶ Viz článek 2, odst. t) nařízení Rady (ES) č. 338/97.

mezinárodní.¹²⁷ Nad rámec Úmluvy Nařízení obsahuje také ustanovení týkající se regulace obchodních činností,¹²⁸ tedy zejména zakazuje nákup a prodej exemplářů druhů zařazených do přílohy A, a upravuje také přemísťování živých exemplářů.¹²⁹

3.3.3. Prováděcí právní akty k nařízení Rady (ES) č. 338/97

Na Nařízení navazuje nařízení Komise (ES) č. 865/2006 ze dne 4. května 2006 (dále také jen „Prováděcí nařízení“),¹³⁰ které v souladu s článkem 19 Nařízení stanovuje podrobnější pravidla týkající se jeho provádění a zároveň upravuje praktické aspekty týkající se regulace obchodu s druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Prováděcí nařízení již ve své preambuli zmiňuje, že však neprovádí pouze Nařízení, ale jeho účelem je i zajištění plného souladu unijního práva s ustanoveními Úmluvy. Toto nařízení mimo jiné upravuje standardní vzory formulářů povolení a potvrzení a vydává také doplňková pravidla pro vydávání těchto dokumentů, jejich platnost a používání. Dále obsahuje např. ustanovení týkající se zvířat narozených a odchovaných v zajetí, uměle vypěstovaných rostlin nebo exemplářů osobního nebo rodinného charakteru.¹³¹

Druhým nařízením Komise, jehož přijetí předesílá článek 19 Nařízení, je prováděcí nařízení Komise (EU) č. 792/2012 ze dne 23. srpna 2012, kterým se stanoví vzor formuláře povolení, potvrzení a dalších dokumentů uvedených v nařízení Rady (ES) č. 338/97 a mění nařízení Komise (ES) č. 865/2006.

Nařízení Rady (ES) předpokládá přijetí prováděcího předpisu také ve svém článku 4 odst. 6, který dává Komisi možnost vyhlásit pro dovoz do Společenství omezení pro exempláře druhů zařazených do přílohy A nebo B. Konkrétně se jedná o ty živé exempláře, které mají vysokou úmrtnost při přepravě, dále o ty, které pravděpodobně značnou část potenciální délky svého života v zajetí nepřežijí a také o ty, jejichž zavedení do přírodního prostředí Společenství představuje ekologické ohrožení původních druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.¹³² Seznam těchto druhů obsahuje prováděcí nařízení Komise o zákazu dovozu exemplářů některých druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Toto nařízení a jím stanovený seznam

¹²⁷ Předpisy pro obchod s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami v Evropské unii: Úvod do CITES a její implementace v Evropské unii, *op. cit.*, str. 13.

¹²⁸ Viz článek 8 nařízení Rady (ES) č. 338/97.

¹²⁹ Viz článek 9 nařízení Rady (ES) č. 338/97.

¹³⁰ Nařízení Komise (ES) č. 865/2006 ze dne 4. května 2006 o prováděcích pravidlech k nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s těmito druhy.

¹³¹ Předpisy pro obchod s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami v Evropské unii: Úvod do CITES a její implementace v Evropské unii, *op. cit.*, str. 9-13.

¹³² Viz čl. 4 odst. 6 nařízení Rady (ES) č. 338/97.

druhů se často obměňuje a v současné době je účinné prováděcí nařízení Komise z roku 2019,¹³³ které nahradilo nařízení přijaté v říjnu roku 2017.

3.3.4. Trestněprávní předpisy

Velký význam mají také prameny práva z trestněprávní oblasti, mezi kterými je nejdůležitější zejména směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2008/99/ES ze dne 19. listopadu 2008 o trestněprávní ochraně životního prostředí. Tato směrnice je sice zaměřena na ochranu celého životního prostředí, ale ochranu jedinců chráněných druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin přímo zmiňuje ve svém článku 3 odst. f) a g), které se týkají usmrcování, ničení, držení nebo odchyty těchto jedinců a obchodování s nimi nebo s jejich částmi či odvozeninami.¹³⁴ Směrnice ve své preambuli připomíná, že Smlouva o založení Evropského společenství zavedla politiku vysoké úrovně ochrany v oblasti životního prostředí¹³⁵ a poukazuje na znepokojující nárůst trestných činů proti životnímu prostředí na mezinárodní úrovni. Směrnice uvádí, že za činnosti škodlivé pro životní prostředí, které způsobují nebo mohou způsobit mimo jiné podstatnou škodu na živočišných či rostlinách, včetně zachování druhů, je nezbytné zavést více odrazující sankce, než jaké byly zavedeny doposud.¹³⁶ Vzhledem k tomu, že se nejedná o nařízení jako v případě předešlých právních aktů, která jsou závazná v celém rozsahu a automaticky přímo použitelná ve všech členských státech, musela být tato směrnice nejprve implementována do vnitrostátních právních řádů všech členských států EU.¹³⁷ Členské státy mají proto dle této směrnice povinnost přijmout legislativu, která bude kriminalizovat uvedená jednání.¹³⁸

3.3.5. Doporučení a stanoviska

Mimo výše uvedené právně závazné prameny sekundárního práva EU, tedy nařízení a směrnice, mohou být v této oblasti vydávány také právní akty, které závaznou povahu nemají, tedy doporučení a stanoviska.¹³⁹ Tyto právní akty nezakládají pro své adresáty zákonnou povinnost, avšak orgány EU jimi mohou vyjadřovat své názory a navrhopvat určité kroky. Příkladem zde může

¹³³ Prováděcí nařízení Komise (EU) 2019/1587 ze dne 24. září 2019 o zákazu dovozu exemplářů některých druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin do Unie podle nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi.

¹³⁴ Viz článek 3 odst. f) a g) směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES ze dne 19. listopadu 2008 o trestněprávní ochraně životního prostředí.

¹³⁵ Viz článek 191 odst. 2 Smlouvy o fungování Evropské unie.

¹³⁶ Viz preambule směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES.

¹³⁷ Viz článek 288 Smlouvy o fungování Evropské unie.

¹³⁸ Viz článek 3 a článek 6 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES.

¹³⁹ Viz článek 288 Smlouvy o fungování Evropské unie.

být doporučení Komise 2007/425/ES,¹⁴⁰ jehož cílem je podpořit úsilí vynakládané na prosazování Nařízení, a tedy zejména řešit základní příčiny, které nadále umožňují nedovolený obchod s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami.¹⁴¹ Doporučení navrhuje některá opatření, která by měly členské státy provést, aby tak usnadnily prosazování Nařízení – např. přijmout národní akční plány s jasně určenými cíli a časovými rámci pro koordinované prosazování Nařízení, zařídit, aby měly všechny příslušné subjekty odpovídající finanční a personální zdroje a přístup ke speciálnímu vybavení a k odborným znalostem, zajistit, aby sankce za porušení Nařízení měly odrazující účinek, zajistit zvyšování povědomí veřejnosti o negativních dopadech nedovoleného obchodu nebo kromě kontrol na hraničních přechodech zavést také kontroly ve vnitrozemí, zejména prostřednictvím kontrol obchodníků a chovatelů a další.¹⁴² Členské státy se nemusí těmito doporučeními řídit, avšak pokud některá opatření přijmou, mají tuto informaci předat Komisi.¹⁴³

3.3.6. Další související právní předpisy

Kromě výše zmíněných právních aktů, které se týkají ochrany všech druhů, případně všech chráněných druhů volně žijících zvířat a planě rostoucích rostlin, existují také právní akty zaměřené pouze na některé druhy, pro jejichž ochranu je třeba vyvinout větší úsilí. Příkladem může být nařízení Rady (EHS) č. 348/81 ze dne 20. ledna 1981 o společných pravidlech pro dovoz produktů z velryb a ostatních kytovců. Toto nařízení bylo přijato ještě dříve než výše zmíněná obecná úprava, jelikož mezinárodní obchod s některými druhy kytovců byl natolik rozšířený, že si jejich ochrana žádala co nejrychlejší zásah. Podle tohoto nařízení tak od 1. ledna 1982 podléhal dovoz určitých produktů dovoznímu povolení, přičemž toto povolení nebylo možno udělovat pro komerční účely.¹⁴⁴ Vzhledem k tomu, že hned následující rok bylo přijato obecné opatření, tedy nařízení Rady (EHS) č. 3626/82, není už speciální úprava dovozu produktů z velryb a ostatních kytovců nutná, avšak nařízení zůstává nadále v platnosti.

S právními akty týkajícími se nedovoleného obchodu s ohroženými druhy souvisí také právní předpisy zaměřené na welfare zvířat, které začaly být přijímány v návaznosti na Amsterodamskou smlouvu, která připojila k Dohodě ustavující Evropská společenství také Protokol o ochraně zvířat a péči o ně s cílem zajistit lepší ochranu a péči o zvířata, která jsou zde

¹⁴⁰ Viz doporučení Komise 2007/425/ES ze dne 13. června 2007, kterým se označuje soubor opatření pro prosazování nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi (oznámeno pod číslem K(2007) 2551).

¹⁴¹ Viz preambule doporučení Komise 2007/425/ES.

¹⁴² Viz článek 2 doporučení Komise 2007/425/ES.

¹⁴³ Viz článek 4 doporučení Komise 2007/425/ES a článek 15 nařízení Rady (ES) č. 338/97.

¹⁴⁴ Viz preambule a článek 1 nařízení Rady (EHS) č. 348/81 ze dne 20. ledna 1981 o společných pravidlech pro dovoz produktů z velryb a ostatních kytovců.

popsána již jako cítící bytosti. Nejde tedy jen o ohrožená zvířata, která mají být hodna ochrany z důvodu zachování biologické rozmanitosti, avšak o welfare každého jednotlivého zvířete. V souladu s těmi tendencemi bylo následně mimo jiné přijato např. nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1007/2009 ze dne 16. září 2009 o obchodování s produkty z tuleňů, ve kterém jsou tuleni popisováni jakožto vnímavé bytosti, které pociťují bolest, rozrušení či strach. Toto nařízení bylo přijato zejména na základě obav, že tuleni jsou zabíjeni a stahováni z kůže způsobem, který jim způsobuje bolest. Evropská společenství se však zajímala o zacházení se zvířaty již dříve, když v roce 1983 zakázala dovoz výrobků z kožešin mláďat dvou druhů tuleňů, a to z důvodu nehumánních metod jejich zabíjení, a následně v roce 1991 zakázala dovoz kožešin divokých zvířat ze všech zemí, ve kterých se dosud užívají nehumánní prostředky lovu zvířat do pastí.¹⁴⁵ Vedle těchto právních aktů platí také nařízení Rady (ES) č. 1/2005 ze dne 22. prosince 2004 o ochraně zvířat během přepravy a souvisejících činnostech, které se soustředí zejména na welfare přepravovaných zvířat, a stanoví, že transport živých exemplářů má být prováděn v souladu s předpisy pro transport živých zvířat Mezinárodní asociace pro leteckou přepravu.¹⁴⁶

Mezi souvisejícími právními akty EU je nezbytné zmínit také směrnici Evropského parlamentu a Rady 2009/147/ES, o ochraně volně žijících ptáků, která označuje obchod s ptáky za jeden z důvodů významného poklesu početnosti velkého množství druhů volně žijících ptáků, kteří se přirozeně vyskytují na evropském území, a proto zavádí zákaz prodeje a dalších souvisejících činností u uvedených druhů ptáků.¹⁴⁷ A zároveň také směrnici Rady o ochraně přírodních stanovišť, která státům ukládá přijmout opatření zakazující prodej a s ním související činnosti u druhů vyjmenovaných v příloze.¹⁴⁸

Vzhledem k tomu, že významným zdrojem ohrožení biodiverzity jsou mimo jiné také invazní nepůvodní druhy, které se často šíří právě v souvislosti s mezinárodním obchodem, je relevantním předpisem i nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření nepůvodních druhů, které zmiňuje, že „některé invazní nepůvodní druhy jsou zařazeny do přílohy B nařízení Rady (ES) č. 338/97 a jejich dovoz do Unie je zakázán, jelikož byla zjištěna jejich invazní povaha a skutečnost, že jejich zavlečení do Unie či jejich vysazení v Unii má nepříznivý vliv na původní druhy“.¹⁴⁹

¹⁴⁵ Viz Stejskal, V. a Vilímková, V., *op. cit.*, str. 16 a 17, směrnice Rady 83/129/EHS, nařízení Rady (EHS) č. 3254/91.

¹⁴⁶ Nařízení Rady (ES) č. 1/2005 ze dne 22. prosince 2004 o ochraně zvířat během přepravy a souvisejících činnostech a o změně směrnic 64/432/EHS a 93/119/ES a nařízení (ES) č. 1255/97.

¹⁴⁷ Viz preambule a článek 6 odst. 1 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/147/ES ze dne 30. listopadu 2009 o ochraně volně žijících ptáků.

¹⁴⁸ Viz článek 12 a 13 směrnice Rady 92/43/EHS ze dne 21. května 1992 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.

¹⁴⁹ Viz preambule nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014 ze dne 22. října 2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů.

3.4. Prameny na vnitrostátní úrovni

Jelikož v minulosti neměla Česká republika dostatečně upravené postihy kriminálních aktivit spojených s nelegálním mezinárodním obchodem s ohroženými druhy, stávala se často vyhledávanou tranzitní zemí, přes kterou bylo zboží převáženo do dalších destinací, zejména do západní Evropy, a v posledních desetiletích byla Česká republika stále častěji i zemí cílovou, do které byla pašovaná exotická zvířata a rostliny dovážena koncovým zákazníkům. Protože nelegální mezinárodní obchod přesahuje rozměr jediného státu a má tendenci ohrožovat celé mezinárodní společenství, musela i Česká republika jakožto součást mezinárodního společenství a členský stát Evropské unie s postupem času přijmout určitá právní opatření.

3.4.1. Zákon ČNR č. 114/1992 Sb.

Po vzniku samostatné České republiky dne 1. ledna 1993 převzal nově vzniklý stát kontinuálně závazky vyplývající z Úmluvy a bylo tedy nutné zajistit recepci požadavků CITES do vnitrostátního právního řádu. Tuto roli nejprve zajišťovala ustanovení zákona ČNR č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny a s ním související vyhlášky,¹⁵⁰ avšak toto řešení nebylo dostačující, jelikož zákon byl tvořen ještě před přistoupením České republiky k CITES, a proto pro ni bylo relevantních jen několik ustanovení tohoto zákona. V původním znění se jednalo např. o ustanovení § 5 odst. 6 upravující vývoz a dovoz ohrožených rostlin a živočichů chráněných mezinárodními úmluvami, který byl na základě tohoto ustanovení podmíněn povolením orgánu ochrany přírody. Dále také ustanovení § 53, které zakazovalo vývoz zvláště chráněných živočichů, rostlin a nerostů, avšak v případech hodných zřetele umožňovalo výjimky podmíněné povolením k vývozu uděleným Ministerstvem životního prostředí (dále také jen „MŽP“). Případně ustanovení o přestupcích § 87 odst. 3 písm. i), které upravovalo výši pokuty za nedovolené obchodování s jedinci druhů, jejichž obchod je omezen nebo zakázán podle mezinárodních úmluv a další.¹⁵¹

3.4.2. Zákon č. 16/1997 Sb.

Z důvodu potřeby ucelenější úpravy dané problematiky, která souvisí i s dalšími právními odvětvími, obzvláště s celními předpisy, začal být připravován nový zákon zaměřený zejména na implementaci požadavků Úmluvy. Jedná se o zákon č. 16/1997 Sb., o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, který vstoupil

¹⁵⁰ Vyhláška ministerstva životního prostředí České republiky č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

¹⁵¹ Viz zákon ČNR č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, § 5 odst. 6, § 53, § 79 odst. 3 písm. k), § 87 odst. 3 písm. i), § 88 odst. 2 písm. k) a § 89.

v platnost dne 1. dubna 1997¹⁵² a platil vedle zákona č. 114/1992 Sb. Jelikož byl zákon tvořen ještě před euronovelou, při jeho přijetí byla použita metoda adaptace mezinárodní úmluvy, tedy přibližný obsah mezinárodní úmluvy byl přijat v jedné z forem vnitrostátního právního řádu a Úmluva tak byla recipována do vnitrostátního práva. Kromě Úmluvy zákon vycházel i z usnesení konferencí stran CITES, z poznatků Ministerstva životního prostředí vycházejících z uplatňování CITES na území České republiky, z příslušných předpisů Komise evropských společenství a z právních předpisů sousedních států.¹⁵³ Následně byla k zákonu vydána i vyhláška MŽP č. 82/1997 Sb.,¹⁵⁴ která byla v platnosti od 21. dubna 1997 až do 1. května 2004, kdy byl v souvislosti s euronovelou vydán pro tuto oblast nový právní předpis.

Účelem zákona č. 16/1997 Sb., byla „ochrana volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, které jsou mezinárodním obchodem ohroženy na přežití“¹⁵⁵ a jeho předmětem bylo „stanovení podmínek pro vývoz a dovoz ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (...) v obchodním i neobchodním styku a stanovení některých dalších opatření sloužících k zajištění ochrany a evidence těchto druhů na území České republiky.“¹⁵⁶ Zákon se podle § 2 vztahoval na ty ohrožené druhy živočichů a rostlin, které jsou přímo ohrožené vyhubením, dále ty, kvůli jejichž ochraně před vyhubením je nutné usměrňovat dovoz a vývoz, a ty druhy, jež jsou chráněné na návrh státu, který je stranou CITES. Všechny tyto druhy byly uvedeny v seznamech, které stanovilo Ministerstvo životního prostředí prostřednictvím vyhlášky č. 82/1997 Sb. v souladu s přílohami Úmluvy.

Zákon upravoval možnosti vývozu a dovozu exemplářů, přičemž dovoz do České republiky i vývoz z České republiky byl (kromě zákonných výjimek) možný pouze na základě povolení vydaného MŽP. Vydávání tohoto povolení bylo však dle textu zákona podmíněno důvodem hodným zvláštního zřetele, což je velmi neurčitý právní pojem, a řízení o povolení bylo navíc vyňato z režimu správního řízení, a proto nebyl tento postup dostatečně transparentní. V praxi bylo následně povolení k vývozu vydáváno i v případech, které se jen stěží dají považovat za zvláštního

¹⁵² Zákon č. 16/1997 Sb., o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně a doplnění zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵³ Viz důvodová zpráva k zákonu č. 16/1997 Sb.

¹⁵⁴ Vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 82/1997 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 16/1997 Sb., o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně a doplnění zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵⁵ Viz § 1 odst. 1 zákona č. 16/1997 Sb., vyhlášené znění.

¹⁵⁶ Viz § 1 odst. 2 zákona č. 16/1997 Sb., vyhlášené znění.

zřetele hodné, například pro účely sokolnických či mysliveckých exhibic konaných v sousedních státech.¹⁵⁷

Ustanovení § 8 zákona vymezovalo nad rámec CITES zákaz používat na území České republiky druhy z přílohy I pro obchodní účely, pro poskytování služeb či jiné činnosti, pokud jejich hlavní cíl představoval zisk v peněžní nebo jiné formě.¹⁵⁸ Důvodem pro přijetí tohoto ustanovení byla snaha o kompatibilitu s předpisy EU, které obsahují obdobnou úpravu,¹⁵⁹ a také s CITES, která stanoví, že obchod s druhy vyjmenovanými v příloze I musí být předmětem zvlášť přísných opatření a smí být povolován pouze výjimečně,¹⁶⁰ přičemž povolení k dovozu může být dle Úmluvy uděleno pouze pokud exempláře nemají být použity přednostně pro obchodní účely.¹⁶¹

Zákon dále zavedl ve svém ustanovení § 23 povinnou registraci některých exemplářů, která znamenala povinnost přihlásit k registraci každý živý exemplář druhu přímo ohroženého vyhubením, nebo druhu, kterého je nutné chránit usměrňováním dovozu a vývozu. Výjimku z povinné registrace tvořily druhy zvláště chráněné podle zákona č. 114/1992 Sb., exempláře získané zákonným způsobem z přírody České republiky (případně i Slovenské republiky před datem 1. ledna 1993) a další druhy, které stanovilo vyhláškou MŽP. Kromě živých exemplářů podléhaly povinné registraci i mrtvé exempláře druhů, jejichž seznam stanovilo MŽP vyhláškou. Fyzická nebo právnická osoba držící exemplář, který podléhal povinné registraci, byla následně povinna hlásit i veškeré změny, které se registrovaného exempláře týkaly, mimo jiné jeho prodej, úhyn či přírůstky. Prodej tohoto exempláře pak mohl být uskutečněn pouze s příslušným registračním listem a exemplář musel být řádně označen slovy „CITES, druh podléhající registraci“.¹⁶²

3.4.3. Zákon č. 100/2004 Sb.

V souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie byly části zákona č. 16/1997 Sb. provádějící CITES zrušeny ke dni 1. května 2004. V účinnosti zůstaly pouze část osmá a část devátá zákona, které upravují změny zákona č. 114/1992 Sb. a účinnost zákona. Zároveň byla zrušena i úprava provádějící Úmluvu obsažená v zákoně č. 114/1992 Sb. a byla přijata nová právní

¹⁵⁷ Viz Stejskal, V.: Omezení mezinárodního obchodu s ohroženými druhy živočichů a rostlin. České právo životního prostředí. 2001, č. 2, str. 37.

¹⁵⁸ Viz § 8 zákona č. 16/1997 Sb., vyhlášené znění, přičemž výjimku z tohoto zákazu představovali např. exempláře odchované v zajetí či uměle vypěstované, exempláře dovezené do České republiky před účinností tohoto zákona a jejich potomstvo, prodeje exemplářů do záchranného chovu nebo pro vědecké nebo výchovné účely se souhlasem ministerstva a další.

¹⁵⁹ Konkrétně se jedná o nařízení Rady (EHS) č. 3626/82 z 3. prosince 1982.

¹⁶⁰ Viz článek II bod 1 úmluvy CITES.

¹⁶¹ Viz článek III bod 3 úmluvy CITES a důvodová zpráva k zákonu č. 16/1997 Sb.

¹⁶² Viz § 23 zákona č. 16/1997 Sb., vyhlášené znění a Stejskal, V. a Vilímková, V., *op. cit.*, str. 24.

úprava v podobě zákona č. 100/2004 Sb., o obchodování s ohroženými druhy (dále také jen „Zákon“),¹⁶³ který platil společně s příslušnými evropskými nařízeními. Jelikož jsou nařízení obecně závazná a bezprostředně účinná, není třeba je inkorporovat do vnitrostátního právního řádu a bez dalšího zavazují národní soudy a státní správu členských států i fyzické a právnické osoby. Zákon byl tedy přijat za účelem dosažení souladu vnitrostátního práva s evropským právem, a to konkrétně jako národní prováděcí předpis k Nařízení a dalším unijním předpisům, které řeší regulaci dovozu nebo vývozu a vnitřního obchodu s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami a výrobky z nich. Proto je při aplikaci Zákona vždy nutné reflektovat předpisy EU, jelikož tyto ve skutečnosti obsahují jádro celé úpravy a bez jejich použití by vnitrostátní předpisy nebyly schopné poskytovat ucelenou úpravu.¹⁶⁴

Zmíněný „prováděcí“ charakter Zákona v zásadě determinuje i jeho obsah. Zákon upravuje zejména ty požadavky relevantních unijních předpisů,¹⁶⁵ které je třeba již z jejich podstaty implementovat na národní úrovni – tedy mimo jiné kompetenční, procesní či sankční ustanovení. Zároveň však v některých případech stanoví i přísnější podmínky, než jaké nastavuje Nařízení, a to např. povinnou registraci exemplářů podle § 22, která zůstává zachována z předchozí právní úpravy. Nově je však registrace uvedena do souladu s požadavky Nařízení na regulaci obchodu s exempláři CITES mezi členskými státy. Zákon provádí také ta ustanovení Nařízení, která ponechávají členským státům volnost, zda je budou či nebudou uplatňovat.¹⁶⁶ Ve svém ustanovení § 19 nová právní úprava provádí i směrnici o tuleních mláďatech, která ve vnitrostátním právu do té doby absentovala.¹⁶⁷ Tato směrnice byla do vnitrostátního právního řádu transponována, ostatní unijní předpisy ve formě nařízení byly zákonem adaptovány.

Předmětem úpravy zákona je ochrana „volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, které jsou ohroženy na přežití, s cílem jejich zachování regulováním obchodu s nimi“, a to „v souladu s Úmluvou (...) a právem Evropských společenství, které upravuje dovoz a vývoz volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, dovoz výrobků z kytovců, dovoz výrobků z tuleňů,

¹⁶³ Zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů.

¹⁶⁴ Viz Stejskal, V., Vilímková, V., *op. cit.*, str. 29.

¹⁶⁵ Jedná se zejména o nařízení Rady (ES) č. 338/97 ze dne 9. prosince 1996 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi (a předpisy vydané na základě tohoto nařízení, zejména nařízení Komise (ES) č. 1808/2001), nařízení Rady (ES) č. 348/81 ze dne 20. ledna 1981 o společných předpisech pro dovoz výrobků z velryb a ostatních kytovců, nařízení Rady (ES) č. 3254/91 ze dne 4. listopadu 1991 zakazující používání náslapných pastí ve Společenství a zakazující do Společenství přivážet kožešiny a zboží vyrobené z některých druhů volně žijících živočichů pocházejících ze země, kde jsou k jejich odchytu používány náslapné pasti nebo jiné lapací metody, které nespĺňují mezinárodní humánní normy pastí (a další předpisy ES vydané na jeho základě), směrnice Rady 83/129/EHS ze dne 28. března 1983 o dovážení kůží z určitých tuleních mláďat a výrobků z nich do členských států.

¹⁶⁶ Viz Stejskal, V., Vilímková, V., *op. cit.*, str. 30.

¹⁶⁷ Viz důvodová zpráva k zákonu č. 100/2004 Sb.

používání nášlapných pastí, dovoz kožešin a dalšího zboží vyrobeného z kožešin“. Zákon dále stanoví podmínky obchodu s výše zmíněnými živočichy a rostlinami a další opatření zajišťující ochranu a evidenci těchto druhů na území České republiky. Právní úprava se vztahuje na druhy živočichů a rostlin stanovené úmluvou CITES a unijním právem a na výrobky z nich, na tuleně a výrobky z nich a také na vývoz dalších zvláště chráněných druhů živočichů a rostlin z území České republiky, které z důvodu jejich ochrany stanoví prováděcí právní předpis.¹⁶⁸

V základních ustanoveních zákona jsou vymezovány pojmy z oblasti mezinárodního obchodu s ohroženými druhy, které právní předpisy EU nedefinují.¹⁶⁹ Předchozí zákon č. 16/1997 Sb. obsahoval i definice ostatních pojmů, které byly zároveň obsaženy v nařízeních ES, avšak při přijetí zákona č. 100/2004 Sb. už platily definice z těchto nařízení na území České republiky přímo a bezprostředně.

Následují ustanovení, která provádějí příslušná unijní nařízení. V hlavě II jsou upraveny náležitosti žádosti o povolení k dovozu, vývozu, zpětnému vývozu a přemístování exemplářů. Hlava III obsahuje úpravu registrace obchodníků a vědeckých institucí a také vývozu exemplářů rostlinného druhu z Evropské unie na základě rostlinolékařského osvědčení. Hlava IV následně upravuje obchod s některými zvláště chráněnými druhy a výrobky z tuleňů a reguluje lov kytovců a hlava V stanoví náležitosti jednotlivých povolení a potvrzení. Hlava VI obsahuje již zmiňovanou povinnou registraci některých exemplářů, dále udělování výjimek ze zákazu obchodní činnosti a prokazování původu. Hlavy VII a VIII řeší institucionální zajištění a Hlavy IX a X upravují způsob kontroly a také sankce za porušování nejen tohoto zákona, ale také příslušných unijních předpisů a stanoví postup správních orgánů při zadržování a zabavování exemplářů a při nakládání se zabavenými exempláři.

Konečně ustanovení § 42 zmocňuje Ministerstvo životního prostředí k vydání prováděcího předpisu k vyjmenovaným ustanovením Zákona. Konkrétně byla vydána vyhláška č. 227/2004 Sb.,¹⁷⁰ která jakožto hlavní prováděcí předpis mimo jiné obsahovala vzory žádostí a dokladů CITES, seznam druhů, na které se nevztahuje povinnost registrace, způsoby značení exemplářů a další. Tato vyhláška byla již zrušena a nahrazena novou vyhláškou č. 210/2010 Sb.,¹⁷¹ která obdobně jako její předchůdkyně obsahuje formuláře žádostí a evidenční karty, dále evidenci žadatelů o doklad CITES, několik ustanovení týkajících se nakládání s kaviárem a další prováděcí

¹⁶⁸ Viz § 1 odst. 1 a 2 zákona č. 100/2004 Sb.

¹⁶⁹ Viz § 2 zákona č. 100/2004 Sb.

¹⁷⁰ Vyhláška č. 227/2004 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů.

¹⁷¹ Vyhláška č. 210/2010 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o obchodování s ohroženými druhy.

ustanovení. Kromě této vyhlášky v současné době platí ještě vyhláška č. 198/2013 Sb., o výši náhrady nákladů péče o skupiny druhů exemplářů v záchraných centrech provádějící § 29c odst. 2 Zákona a vyhláška č. 383/2021 Sb., kterou se s účinností od 1. ledna 2022 mění vyhláška č. 198/2013 Sb. Vedle § 29c odst. 2 obsahuje Zákon ještě ustanovení § 1 odst. 2 písm. c), které umožňuje vydání prováděcího právního předpisu za účelem rozšíření předmětu Zákona na vývoz dalších dosud nezahrnutých druhů zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů z České republiky, pokud by to bylo v jejich zájmu. Toto ustanovení však nebylo ke dni uzavření této práce naplněno.

Zákon byl již dvanáctkrát novelizován, jelikož vnitrostátní právní úprava průběžně reaguje na změny legislativy EU a měnící se požadavky CITES v regulaci obchodu s ohroženými druhy živočichů a rostlin. Zároveň jsou do Zákona zapracovávány i dosavadní vnitrostátní zkušenosti s jeho uplatňováním. Nejvýznamnější novelizace byla provedena zákonem č. 346/2009 Sb. a byla přijata zejména za účelem adaptace nařízení Komise (ES) č. 865/2006, které zavedlo nové doklady požadované Evropským společenstvím a také nové možnosti pro členské státy, jak regulovat obchod s exempláři CITES. Bylo tedy nutné přijmout vnitrostátní právní úpravu, která by stanovila, zda bude Česká republika tyto možnosti uplatňovat a které výkonné orgány touto agendou pověří.¹⁷²

Druhá významná novelizace byla provedena zákonem č. 467/2011 Sb. a byla opět přijata za účelem harmonizace národní legislativy s právem EU.¹⁷³ Dosavadní právní úprava totiž regulovala obchod pouze s výrobky ze tří druhů tuleňů, avšak unijní předpisy již stanoví definici tuleňů a výrobků z nich šířeji a vztahují se na jedince všech druhů ploutvonožců.¹⁷⁴

Vedle Zákona existují i další vnitrostátní prameny práva, které se zabývají mezinárodním obchodem s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Je nezbytné zde zmínit zejména zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, který se trestnými činy v této oblasti zabývá ve dvou ustanoveních. Konkrétně se jedná o ustanovení § 299 upravující neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami a jeho nedbalostní formu upravenou v ustanovení § 300. Vedle trestního zákoníku je v oblasti trestního práva významným pramenem i zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob, na základě kterého mohou být za trestné činy proti životnímu prostředí podle trestního zákoníku postihovány i právnické osoby. Oba tyto zákony transponují požadavky směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES o trestněprávní ochraně životního prostředí, která stanoví jakožto trestný čin

¹⁷² Viz důvodová zpráva k zákonu č. 346/2009 Sb.

¹⁷³ Konkrétně se jednalo o adaptaci nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1007/2009 o obchodování s produkty z tuleňů a o transpozici směrnice Rady č. 83/129/EHS o dovozu kůží z některých tuleních mláďat a výrobků z nich do členských států.

¹⁷⁴ Viz důvodová zpráva k zákonu č. 467/2011 Sb.

obchodování s jedinci chráněných druhů volně žijících živočichů nebo planě rostoucích rostlin nebo s jejich částmi či odvozeninami.¹⁷⁵

Dalším významným pramenem je také zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, který mimo jiné obsahuje úpravu prokazování původu exempláře.¹⁷⁶ Povinnost prokázat zákonný původ jedince má na výzvu orgánu ochrany přírody ten, kdo jedince např. drží, dopravuje či prodává, a to mimo jiné třeba povoleným dovozem, povoleným odebráním z přírody, sběrem či obdobným způsobem. Prokazování původu je však po novelizaci upraveno i v Zákoně,¹⁷⁷ který má jakožto *lex specialis* přednost před obecnou právní úpravou obsaženou v zákoně o ochraně přírody a krajiny. Důležitým pramenem práva je i zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, který stanoví podmínky pro přepravu zvířat a podmínky pro chov zvířat v zajetí, či zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči, který upravuje veterinární podmínky přemísťování a přepravy zvířat, obchodování se zvířaty a živočišnými produkty s členskými státy, jejich dovozu a tranzitu z třetích zemí a jejich vývozu do těchto zemí.

3.5. Shrnutí

Moderní mezinárodní právní úprava ochrany životního prostředí začala vznikat již na konci 19. století, avšak globální a komplexnější úprava existuje až od 60. let 20. století, a to zejména na základě iniciativy Mezinárodního svazu ochrany přírody a také Organizace spojených národů. V roce 1973 byla ve Washingtonu sjednána Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, jejímž účelem je ochrana ohrožených druhů živočichů i rostlin před vyhubením kvůli jejich nadměrnému využívání pro komerční účely. Kromě CITES, která je v současné době nejvýznamnější mezinárodní úmluvou v oblasti regulace obchodu s ohroženými druhy, existují i další důležité mezinárodní úmluvy, které většinou vznikaly ještě před přijetím CITES.

Specifickou oproti mezinárodní úpravě je úprava na úrovni Evropské unie. EU jako celek odvozovala svou legislativu od Úmluvy již od jejího přijetí, avšak sama se nemohla stát smluvní stranou CITES až do roku 2013. Kromě právní úpravy vycházející z Úmluvy jde v některých případech legislativa EU i nad rámec nastavený CITES a stanoví přísnější právní pravidla zajišťující vyšší úroveň ochrany. CITES se navíc nevztahuje na vnitřní obchod mezi jednotlivými členskými státy EU, který je regulován pouze unijní legislativou. Úmluva byla implementována

¹⁷⁵ Viz článek 3 odst. g) směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES ze dne 19. listopadu 2008 o trestněprávní ochraně životního prostředí.

¹⁷⁶ Viz § 54 zákona č. 114/1992 Sb.

¹⁷⁷ Viz § 24 zákona č. 100/2004 Sb.

do unijního práva již v roce 1982 nařízením Rady EHS č. 3626/82 a v současné době je prováděna Nařízením z roku 1996, které je hlavním unijním pramenem v oblasti obchodu s ohroženými druhy. Kromě pramenů přímo navazujících na CITES jsou významné i prameny z trestněprávní oblasti, zejména směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí, či prameny z oblasti zajišťování welfare zvířat regulující způsoby lovu a zabíjení zvířat a také podmínky jejich přepravy. Z dalších oblastí je nutné zmínit také směrnice o ptácích a o stanovištích a nařízení o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření nepůvodních druhů.

Vzhledem k tomu, že Česká republika je členským státem Evropské unie a smluvní stranou CITES a dalších významných mezinárodních úmluv z oblasti mezinárodní ochrany životního prostředí, musí i vnitrostátní právní řád reflektovat mezinárodní a unijní prameny práva. Vnitrostátní předpisy tak vycházejí z pramenů mezinárodních a unijních a i při jejich následné aplikaci je třeba nadále brát tyto prameny v potaz. Zejména unijní předpisy totiž tvoří jádro celé právní úpravy a unijní nařízení jsou obecně závazná a bezprostředně účinná a není tedy ani nutná jejich inkorporace do vnitrostátních právních řádů členských států. Unijní právo je vnitrostátní právní úpravě nadřazené, takže orgány státní správy a soudy musí aplikovat a interpretovat vnitrostátní prameny práva způsobem, který bude odpovídat právu unijnímu. Aktuálně účinný Zákon zajišťuje soulad vnitrostátního a unijního práva, když provádí do národního právního řádu Nařízení a další související předpisy. Zákon obsahuje zejména ustanovení provádějící požadavky unijních nařízení, které je třeba provést na národní úrovni, tedy např. ustanovení kompetenční, procesní či sankční, která je nutné upravovat v každém členském státě odlišně v závislosti na jejich vnitřní struktuře. Z vnitrostátních pramenů je nutné zmínit i zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, který upravuje trestný čin neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami a s ním související zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob, dále zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, či zákony z oblasti welfare zvířat, tedy zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání a zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči.

4. Washingtonská úmluva CITES

4.1. Úvod

Vzhledem k obrovskému významu CITES pro oblast mezinárodního obchodu s ohroženými druhy zvířat i rostlin je nezbytné zaměřit se na ni detailněji v samostatné kapitole. Na tomto místě tedy nejprve uvedu obecnou charakteristiku Úmluvy, definuji některé ze základních pojmů a vymežím její strukturu včetně příloh obsahujících seznamy druhů. Následně popíšu institucionální zajištění Úmluvy a také proces jejích změn a v neposlední řadě charakterizují také rezoluce a rozhodnutí vydávaná Konferencí smluvních stran CITES.

4.2. Obecná charakteristika Úmluvy a základní pojmy

4.2.1. Okolnosti přijetí úmluvy

Počátkem 60. let 20. století začalo být zřejmé, jak obrovský negativní dopad má mezinárodní obchod s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami na úbytek biodiverzity. Vzhledem ke globálnímu dopadu tohoto problému jej bylo třeba řešit na mezinárodní úrovni, přičemž této roli se zhostil zejména Mezinárodní svaz ochrany přírody společně s Organizací spojených národů. V roce 1963 se generální shromáždění IUCN usneslo, že je nezbytné přijmout mezinárodní úmluvu, která by regulovala export, tranzit a import vzácných či ohrožených druhů volně žijících živočichů¹⁷⁸ a první návrh této úmluvy byl předložen hned následující rok. V roce 1972 se konala ve Stockholmu Světová konference o lidském životním prostředí, na které byl kromě jiných zásadních dokumentů přijat také Akční plán, který obsahoval celkem 109 doporučení týkajících se zásadních otázek ochrany a zachování životního prostředí. Součástí bylo i doporučení č. 99 týkající se volné přírody a jejího významu pro člověka, které zmiňuje, jak důležité jsou volně žijící živočichové a planě rostoucí rostliny pro ekologickou stabilitu i pro ekonomický růst a zdůrazňuje potřebu zavedení mezinárodních právních nástrojů, které zajistí jejich efektivní ochranu.¹⁷⁹ Na základě tohoto doporučení byla v rámci Programu OSN pro životní prostředí dne 3. března 1973 ve Washingtonu za účasti 88 států sjednána Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, která vstoupila v platnost v návaznosti na článek XXII odst. 1 90 dnů po uložení deseti listin o ratifikaci, přijetí, schválení nebo přístupu u depozitní vlády, tedy k 1. červenci roku 1975.¹⁸⁰

¹⁷⁸ Bowman, M., Davies, P., Redgwell, C., Lyster, S, *op. cit.*, str. 484.

¹⁷⁹ Recommendation no. 99. Wildlife, Action Plan for the Human Environment: Programme Development and Priorities. Dostupné online z: [Action Plan for the Human Environment : \(un.org\)](https://www.un.org/en/development/dhlpr/indicators/99) [cit. 17.11.2022].

¹⁸⁰ Viz článek XXII odst. 1 CITES a Stejskal, V. (2006), *op. cit.*, str. 131.

K datu uzavření této práce eviduje CITES 184 smluvních stran, a to 183 států a Evropskou unii,¹⁸¹ což z ní činí hlavní nástroj mezinárodního společenství v boji proti nelegálnímu obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.¹⁸² Úmluva má charakter *hard law*, což znamená, že je pro své smluvní strany právně závazná.

4.2.2. Charakteristika úmluvy

CITES je globální mezinárodní úmluva v rámci Organizace spojených národů. Jedná se o vládní dohodu, která je však podporována i významnými mezinárodními nevládními organizacemi, a to např. Mezinárodním svazem ochrany přírody, Světovým fondem na ochranu přírody, Světovým informačním střediskem ochrany přírody a dalšími a zároveň spolupracuje také s Interpolem a se Světovou organizací celních orgánů, což z ní činí velice efektivní nástroj v boji proti nelegálnímu obchodu s ohroženými druhy.¹⁸³ V rámci Interpolu byla zřízena také zvláštní pracovní skupina pro potírání mezinárodně organizovaného nezákonného obchodu s ohroženými druhy. Výdaje, které jsou s činností CITES spojeny, jsou hrazeny z dobrovolných příspěvků jednotlivých signatářů, přičemž nejvýznamnější finanční a politickou podporu představuje pro CITES zejména USA, Evropská unie a Japonsko.

Úmluva reguluje mezinárodní obchod s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, tedy export, reexport, import a introdukci z moře živých či mrtvých exemplářů, jejich částí nebo výrobků z nich. Nesnaží se však úplně zamezit veškerému obchodu s živočichy a rostlinami, nýbrž pouze docílit společné globální kontroly mezinárodního obchodu tak, aby byla zachována druhová rozmanitost produktů živé přírody a nedošlo k úplnému vyhubení ohrožených druhů v důsledku jejich neregulovaného využívání pro komerční účely. Vzhledem k tomuto jednoznačnému účelu úmluvy se o ní tedy nedá hovořit jakožto o úmluvě ekonomické, nýbrž jako o úmluvě na ochranu přírody. Sama CITES využívání fauny a flóry pro ekonomické účely nevyklučuje, avšak chrání ji před nadměrnou exploatací mezinárodním obchodem a jejím primárním cílem je mezinárodní ochrana biodiverzity. Za hlavní principy Úmluvy můžeme označit zejména princip předběžné ochrany biologické rozmanitosti a princip trvale udržitelného využívání přírodních zdrojů. Ve své preambuli CITES vyzdvihuje hodnotu volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin nejen jakožto nenahraditelnou součást přírodních systémů země, ale také pro jejich estetický, vědecký, kulturní, rekreační a ekonomický význam.¹⁸⁴ CITES vyjmenovává ohrožené druhy ve svých přílohách, kde je také rozděluje do tří kategorií podle

¹⁸¹ Viz [List of Parties to the Convention | CITES](#) [cit. 17.11.2022].

¹⁸² Viz Stejskal, V. (2006), *op. cit.*, str. 132.

¹⁸³ Viz Stejskal, V., Vilímková, V., *op. cit.*, str. 19-20 a Stejskal, V. (2006), *op. cit.*, str. 132.

¹⁸⁴ Viz preambule CITES.

stupně jejich ohrožení, přičemž v současné době je předmětem ochrany CITES téměř 6.000 druhů zvířat a 33.000 taxonů rostlin.¹⁸⁵ Úmluva se zaměřuje zejména na regulaci obchodu s jedinci ohrožených druhů získaných z volné přírody, avšak v menší míře kontroluje i obchod s ohroženými druhy živočichů odchovaných v zajetí či rostlin vypěstovaných člověkem.

Úmluva je prováděna signatáři prostřednictvím výkonných a vědeckých orgánů jednotlivých smluvních stran, přičemž regulace mezinárodního obchodu probíhá skrze zaběhnuté ekonomické nástroje, jako je certifikace zboží, celní kontroly či stanovené kvóty na vývoz. Zásadní význam mají povolení, která musí být vydána ke každé mezinárodní zásilce obsahující chráněné druhy či výrobky z nich. Tato povolení jsou vydávána právě výkonnými orgány jednotlivých signatářských států a následně kontrolována ze strany celních orgánů ve všech zemích CITES, které se na obchodě nějakým způsobem podílejí. Povolení může být vydáno pouze v případě, kdy vědecký orgán potvrdil, že odběrem živočicha nebo rostliny nedošlo k ohrožení druhu vyhubením.

Smluvní strany CITES se scházejí každé dva až tři roky na plenárních zasedáních, kde posuzují případné problémy s uplatňováním Úmluvy a také změny, které mají být provedeny v seznamech chráněných druhů. Poslední 19. mezinárodní konference smluvních stran CITES proběhla v listopadu 2022 v Panama City a zúčastnilo se jí více než 2500 delegátů ze 160 zemí světa, přičemž Česká republika zde sehrála významnou roli v rámci českého předsednictví v Radě EU. V rámci posledního zasedání bylo shledáno, že i přes velké pokroky, kterých se v oblasti boje proti nelegálnímu obchodování podařilo dosáhnout, mnohé problémy přetrvávají. Z nich je nutné zmínit zejména nedostatečné provádění požadavků CITES do vnitrostátních právních řádů jednotlivých smluvních stran,¹⁸⁶ které je však pro efektivní fungování Úmluvy klíčové. Potíže činí také neustanovování vědeckých orgánů či nedostatečné financování, které se týká zejména rozvojových zemí.¹⁸⁷

4.2.3. Základní pojmy

Definice základních pojmů užívaných v dalším textu Úmluvy jsou obsaženy v článku I, avšak pro aplikaci Úmluvy je nezbytné jejich doplnění obsáhlejšími definicemi uvedenými v článku 2 Nařízení a také již méně obsáhlým vymezením pojmů z § 2 Zákona.¹⁸⁸

¹⁸⁵ The CITES species, více viz: <https://cites.org/eng/disc/species.php> [cit. 19.01.2023].

¹⁸⁶ Více informací ke stavu provádění CITES ve vnitrostátních právních řádech jednotlivých smluvních stran viz: <https://cites.org/eng/legislation/parties> [cit. 11.03.2023].

¹⁸⁷ Nineteenth meeting of the Conference of the Parties, více viz: <https://cites.org/eng/cop19> [cit. 11.03.2023].

¹⁸⁸ Viz článek I CITES, článek 2 nařízení Rady (ES) č. 338/97 a § 2 zákona č. 100/2004 Sb.

Pojem „**druh**“ upravený v CITES znamená jakýkoli druh, poddruh, či geograficky oddělená populace, což je obdobná definice jako v Nařízení, které upravuje druh jakožto druh, poddruh nebo jejich populace. V návaznosti na tuto definici je následně možné zařadit různé populace stejného druhu do různých příloh, anebo do příloh zařadit pouze některé populace jednoho druhu. Zákon pak definuje konkrétnější pojem „druh přímo ohrožený vyhynutím nebo vyhubením“, a to jakožto druh uvedený v příloze A Nařízení.

Dalším definovaným pojmem je „**exemplář**“, jehož definice je pro celou úpravu zcela zásadní, neboť na exemplář jakožto na předmět úpravy je navázána věcná působnost všech právních předpisů v této oblasti. CITES považuje za exemplář jakéhokoli živočicha nebo rostlinu, a to živého či mrtvého, dále v případě živočichů u druhů zařazených v přílohách I a II také každou jejich snadno rozpoznatelnou část nebo výrobek z nich, a u druhů zařazených v příloze III snadno rozpoznatelnou část nebo výrobek z nich, avšak zde pouze pokud jsou tyto jmenovitě uvedené v příloze III ve spojitosti s těmito druhy. V případě rostlin se úprava nepatrně liší, kdy za exemplář je považována u druhů zařazených do přílohy I každá jejich snadno rozpoznatelná část nebo výrobek z nich a u druhů zařazených do příloh II a III opět snadno rozpoznatelná část nebo výrobek z nich, avšak pouze pokud jsou tyto v přílohách u druhů jmenovitě uvedené. Co se týče snadno rozpoznatelných částí exemplářů nebo výrobků z nich (*readily recognizable part or derivative*), podle rezoluce č. 9.6 (Rev. CoP16) má být tento termín vykládán tak, aby zahrnoval i části a výrobky, které se z přiložených dokumentů, obalů, značek, etiket či z jiných skutečností jeví jakožto část či výrobek druhů živočichů či rostlin zahrnutých v přílohách, pokud nejsou z ustanovení Úmluvy vyloučeny výslovně.¹⁸⁹ V souvislosti s pojmem exemplář bylo nutné vyřešit také otázku, zda budou pod tento pojem spadat i hybridní jedinci, tedy kříženci rozdílných druhů. Co se týče jedinců rostlinných druhů, spadají do působnosti CITES v případě, že alespoň jeden nebo oba z rodičů jsou zařazeni do některé z příloh. A v případě živočišných jedinců platí zásada, že pokud byl alespoň jeden z předků v předchozích 4 generacích zahrnut do některé z příloh, bude i tento jedinec podléhat ustanovením CITES, přičemž se na něj budou vztahovat ustanovení přísnější přílohy, do které byl některý z předků zařazen.¹⁹⁰

Nařízení definuje nejen pojem exemplář, ale také pojmy „exemplář osobního nebo rodinného charakteru“ a „zpracovaný exemplář získaný před více než 50 lety“. Co se týče pojmu exemplář, je obdobně jako v Úmluvě rozdělen do 3 skupin, a to na jakékoli živočišné nebo rostlinné jedince, ať živé nebo neživé, které patří k některému z druhů zařazených do příloh A až

¹⁸⁹ Viz rezoluce č. 9.6 (Rev. CoP16) a Wijnstekers, W.: The Evolution of CITES [online], 11th edition. Budakeszi: CIC – International Council for Game and Wildlife Conservation, 2018 [cit. 20.11.2022], str. 55-56.

¹⁹⁰ Viz rezoluce č. 11.11 (Rev. CoP18), rezoluce č. 10.17 (Rev. CoP14) a Wijnstekers, W., *op. cit.*, str. 95-96.

D, jakákoli jejich část nebo odvozenina, i v případě, že tvoří součást jiného zboží, a zde přímo i jakékoli jiné zboží, u něhož je podle průvodních dokumentů, obalu nebo označení či etikety nebo jiných příznaků patrné, že obsahuje část nebo odvozeninu jedinců uvedených druhů, pokud takové části či odvozeniny nejsou vyňaty z působnosti nařízení nebo přílohy. Zde je možné pozorovat rozdílný přístup, než jaký aplikuje Úmluva, ve které musí být tyto části či odvozeniny naopak výslovně uvedeny ve spojitosti s druhy v některé z příloh. Nařízení ve své definici zahrnuje již i hybridní jedince, tedy považuje za exemplář jedince druhů zařazených do příloh A až D, pokud alespoň jeden z rodičů tohoto jedince patří ke druhu zařazenému do některé z příloh, případně pokud jde o část či odvozeninu z takového živočicha nebo rostliny. A zároveň stanoví, že v případě, kdy jsou rodiče hybridního jedince zařazeni do různých příloh, na potomka se budou vztahovat ustanovení přísnější přílohy. Je tedy zřejmé, že nařízení vychází nejen z textu Úmluvy, ale také z výkladových rezolucí, které byly přijaty Konferencí stran, avšak při posuzování předků hybridních jedinců neposuzuje 4 předchozí generace, ale pouze rodiče.

Co se týče pojmu „exemplář osobního nebo rodinného charakteru“ (*personal or household effect*), definice vychází z rezoluce č. 13.7 (Rev. CoP17), která jej vymezuje jakožto exemplář, který je v osobním vlastnictví nebo ve vlastnictví s nekomerčním účelem, byl získán v souladu s právními předpisy a v čase dovozu, vývozu nebo zpětného vývozu byl součástí osobního zavazadla nebo součástí domácnosti při stěhování.¹⁹¹ Nařízení se od této definice mírně liší, když exempláře osobního nebo rodinného charakteru definuje jakožto neživé exempláře, jejich části nebo odvozeniny, které patří fyzické osobě a tvoří nebo mají tvořit součást jejího normálního osobního movitého majetku. Je zřejmé, že tato definice je užší, jelikož zahrnuje pouze neživé exempláře. Pro podrobnější charakteristiku pojmu v unijní úpravě je třeba vzít v úvahu i Prováděcí nařízení, které ve své kapitole XIV stanoví podmínky osobního nebo rodinného charakteru exempláře, a to tak, že exemplář nesmí být užíván k obchodnímu zisku, nesmí být prodáván, vystavován pro komerční účely, držen, nabízen či přepravován za účelem prodeje a musí být uložen v osobním zavazadle cestovatele nebo v osobním majetku fyzické osoby, která přesouvá své bydliště z EU do třetí země či naopak.

Prováděcí nařízení používá ve své kapitole XIII také pojmy „exempláře narozené a odchované v zajetí“ a „exempláře uměle vypěstované“, jejichž definice vycházejí z rezolucí č. 10.16 (Rev.) pro exempláře narozené a odchované v zajetí (*born and bred in captivity*) a č. 11.11 (Rev. CoP18) pro exempláře uměle vypěstované (*artificially propagated*). Exempláře živočišného druhu jsou považovány za narozené a odchované v zajetí, pokud je exemplář potomstvem nebo je

¹⁹¹ Viz rezoluce č. 13.7 (Rev. CoP17) a Wijnstekers, W., *op. cit.*, str. 227-228.

odvozen z potomstva narozeného nebo jinak vyprodukovaného v kontrolovaném prostředí, pokud se jedná o chovné stádo či hejno, které bylo získáno v souladu se zákonnými ustanoveními platnými v době získání a způsobem, který nebyl na újmu přežití příslušného druhu v přírodě, nebo se jedná o chovné stádo či hejno, které je udržováno bez doplňování exemplářů z volné přírody, nebo o chovné stádo či hejno, které samo v kontrolovaném prostředí vyprodukovalo potomstvo druhé nebo třetí generace. V souvislosti s výkladem pojmu exempláře živočišného druhu narozeného nebo odchovaného v zajetí byla ze strany českého Nejvyššího správního soudu podána Soudnímu dvoru EU dne 25. listopadu 2020 předběžná otázka, zda jsou součástí chovného hejna i exempláře, které jsou rodiči exemplářů chovaných příslušným chovatelem, ačkoliv ten je nikdy nevlastnil ani nedržel. Soudní dvůr na základě několika úvah uzavřel, že pojem chovné hejno tyto předky exemplářů nezahrnuje a chovatelem držený exemplář nemůže být považován za narozený a odchovaný v zajetí, jelikož předci tohoto exempláře byli získáni jinou osobou způsobem, který je na újmu přežití příslušného druhu ve volné přírodě.¹⁹²

Exempláře rostlinného druhu jsou považovány za uměle vypěstované, pokud je exemplář rostlinou nebo je odvozen z rostlin vypěstovaných ze semen, řízků, odnoží, kalusových nebo jiných rostlinných tkání, spor nebo jiných rozmnožovacích částí rostlin za kontrolovaných podmínek, pěstovaná rodičovská kultura byla získána v souladu s právními předpisy a způsobem, který nebyl na újmu přežití příslušného druhu ve volné přírodě, s pěstovanou rodičovskou kulturou se zachází tak, že je zaručeno její dlouhodobé udržování a v případě roubovaných rostlin byly podnože i štěpy (rouby) uměle vypěstovány v souladu s těmito pravidly. Za kontrolované prostředí je zde považováno nepřirodní prostředí, které je intenzivně usměrňováno lidskými zásahy.¹⁹³

Důležitá je také definice exempláře získaného před tím, než se na něj začala vztahovat CITES (*pre-Convention specimen*). Vzhledem k pochybám, zda je zde relevantní okamžik, kdy se na tento druh obecně začala vztahovat CITES, či okamžik, kdy byl tento exemplář získán odebráním z volné přírody či jeho narozením v zajetí nebo umělým vypěstováním, rezoluce č. 13.6 (Rev. CoP17) určila, aby za tento moment bylo nadále používáno datum, kdy byl tento druh poprvé zahrnut v přílohách CITES.¹⁹⁴

¹⁹² Viz rozsudek Soudního dvora ze dne 8. září 2022 ve věci C-659/20. Předběžná otázka byla předložena v rámci řízení o kasační stížnosti, ve které proti sobě stál ET a Ministerstvo životního prostředí. Řízení se týkalo udělení výjimky ze zákazu obchodních činností pro pět exemplářů papouška ary hyacintového, kteří se narodili v chovu ET, přičemž prarodiče těchto papoušků byli do České republiky převezeni za okolností neslučujících se s CITES. Soudní dvůr naznal, že pojem chovné hejno nezahrnuje předky, kteří nebyli dotyčným chovným zařízením nikdy vlastněni ani drženi a unijní právo nedovoluje, aby chovatelem držený exemplář mohl být považován za narozený a odchovaný v zajetí, pokud předci tohoto exempláře, kteří nejsou součástí chovného hejna tohoto chovatele, byli získáni jinou osobou způsobem, který je na újmu přežití příslušného druhu ve volné přírodě.

¹⁹³ Viz rezoluce č. 11.11 (Rev. CoP18).

¹⁹⁴ Viz rezoluce č. 13.6 (Rev. CoP17) a Wijnstekers, W., *op. cit.*, str. 219-223.

Posledním významným pojmem užívaným ve spojení s exemplářem je „zpracovaný exemplář získaný před více než 50 lety“ (*worked specimens that were acquired more than 50 years previously*), který se objevuje pouze v unijním právu. Jedná se o exemplář, který byl oproti svému původnímu přirozenému stavu podstatně změněn, a to do podoby klenotů, dekorativních, uměleckých či užitných předmětů nebo hudebních nástrojů, přičemž k tomuto zpracování muselo dojít více než 50 let před platností Nařízení a exempláře byly v tomto zpracovaném stavu již získány. Aby exempláře spadaly pod tento pojem, musí jednoznačně patřit do jedné z vyjmenovaných kategorií a být způsobilé plnit svůj účel bez jakýchkoli dalších úprav. Vzhledem ke složitějšímu určování těchto exemplářů vydala Komise pokyny, kterými se mají strany při posuzování exemplářů řídit,¹⁹⁵ a jejich problematikou se zabýval i Soudní dvůr Evropské unie v rozhodnutí ve věci C-154/02.¹⁹⁶

Dalším pojmem definovaným Úmluvou je „obchod“ (*trade*), který CITES definuje jakožto vývoz, reexport, dovoz a introdukci z moře. Definice se tedy vztahuje pouze na mezinárodní obchod a nezahrnuje regulaci vnitrostátního obchodu. I přesto je však Konference stran způsobilá učinit některá opatření vztahující se na vnitrostátní obchod, a to hlavně v případech, kdy má takovýto obchod potenciál stát se zdrojem nelegálního mezinárodního obchodu. Jedná se zejména o situace, kdy jsou exempláře chráněné Úmluvou volně dostupné k prodeji ve smluvním státě, či kdy dovážející strana neimplementovala dostatečně požadavky nastavené CITES. Konference stran již v obdobných situacích zasahovala např. ve spojení s obchodem s kaviárem, slonovinou či výrobky z tygrů nebo nosorožců.¹⁹⁷

Naproti tomu unijní definice obchodu se vztahuje i na vnitrostátní obchod, když vymezuje obchod jakožto dovoz do EU, včetně přivezení z moře, a vývoz či zpětný vývoz z EU, ale zároveň také využívání, přemísťování a převod vlastnictví exemplářů v rámci EU, včetně případů uvnitř jednoho členského státu.¹⁹⁸ K pojmu obchod je také třeba podotknout, že nemusí vždy nutně znamenat jen komerční aktivity. Pokud se jedná o obchod v rámci EU, případně i v rámci jednoho členského státu, může tento pojem znamenat i využívání, přemísťování či převod vlastnictví exemplářů, které nemusí být vždy nutně komerčního charakteru.

¹⁹⁵ Viz sdělení Komise 2017/C 154/07 – Pokyny ke zpracovaným exemplářům podle nařízení EU o obchodu s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami.

¹⁹⁶ V daném případě podal švédský soud k SDEU předběžnou otázku týkající se exemplářů zpracovaných před více než 50 lety. SDEU se zabýval mimo jiné otázkami, zda k těmto exemplářům patří i vycpaná zvířata či jak má být vykládán pojem získání exempláře uvedený v článku 8 odst. 3 písm. b) Nařízení. Více viz rozsudek Soudního dvora ze dne 23.10.2003, věc C-154/02.

¹⁹⁷ Viz Wijnstekers, W., *op. cit.*, str. 60.

¹⁹⁸ Viz článek 2 odst. u) nařízení Rady (ES) č. 338/97.

Dalším pojmem upraveným Úmluvou je „**reexport**“, který je definován jako vývoz takového exempláře, který byl předtím dovezen,¹⁹⁹ přičemž tato definice nezahrnuje ty exempláře, které byly dovezeny z moře.²⁰⁰ Unijní úprava obsahuje pojem „zpětný vývoz ze Společenství“, který zahrnuje vývoz jakéhokoli exempláře ze Společenství, který byl do něho předtím dovezen a pojem „opětovný dovoz do Společenství“, který zahrnuje obdobně dovoz jakéhokoli exempláře do Společenství, který byl z něho předtím vyvezen nebo zpětně vyvezen.²⁰¹

Úmluva samostatně definuje také pojem „**introdukce z moře**“, který znamená dovoz exempláře jakéhokoliv druhu, který byl uloven v mořských vodách, které nejsou pod právní svrchovaností žádného státu.²⁰² Unijní úprava obdobně definuje pojem přivezení z moře, který v unijním právu znamená dovoz jakéhokoli exempláře do Společenství, který byl získán v mořském prostředí, jež nespadá do jurisdikce žádného státu, a to včetně vzdušného prostoru nad mořem a mořského dna a podloží pod mořem, a který je dovážen přímo z tohoto prostředí.²⁰³ Je tedy zřejmé, že definice obsažená v unijním právu je širší, jelikož se nevztahuje pouze na exempláře ulovené v mořských vodách, ale např. i na ty odchycené ze vzdušného prostoru nad mořem.

Další definovaný pojem je „**vědecký orgán**“, při jehož vysvětlení Úmluva upřesňuje, že se jedná o národní vědecký orgán a odkazuje na svůj článek IX,²⁰⁴ ve kterém stanoví, že alespoň jeden vědecký orgán musí být ustanoven každou smluvní stranou Úmluvy.²⁰⁵ Z takto stručné definice je zřejmé, že bude pojem podrobněji upraven zejména v národních právních rádech, jelikož se jedná právě o národní orgány, které jsou za vědecké orgány Úmluvy ustanoveny. I v unijní úpravě je již definice o něco obsáhlejší, neboť definuje vědecký orgán jakožto orgán ustanovený v případě členského státu podle čl. 13 odst. 1 písm. b) nebo v případě třetí země, která se stala smluvní stranou úmluvy, podle již zmíněného článku IX uvedené úmluvy. Co se týče členských států, každý z nich ustanoví jeden nebo více vědeckých orgánů s potřebnou kvalifikací, jejichž povinnosti se liší od povinností kteréhokoli jiného ustanoveného výkonného orgánu.²⁰⁶ Národní právní řád ustanovuje za vědecký orgán Agenturu ochrany přírody a krajiny České republiky a zároveň jí přiznává některé pravomoci a povinnosti.²⁰⁷

¹⁹⁹ Viz článek 1 odst. d) CITES.

²⁰⁰ Viz Wijnstekers, W., *op. cit.*, str. 61.

²⁰¹ Viz článek 2 odst. n) a o) nařízení Rady (ES) č. 338/97.

²⁰² Viz článek 1 odst. e) CITES.

²⁰³ Viz článek 2 odst. e) nařízení Rady (ES) č. 338/97.

²⁰⁴ Viz článek 1 odst. f) CITES.

²⁰⁵ Viz článek 9 odst. 1 bod b) CITES.

²⁰⁶ Viz článek 2 odst. q) a článek 13 odst. 1 a 2 nařízení Rady (ES) č. 338/97.

²⁰⁷ Viz § 27 zákona č. 100/2004 Sb.

Dále Úmluva definuje „výkonný orgán“, a to jako národní administrativní orgán určený ve smyslu článku IX, přičemž článek IX konkretizuje, že každá strana Úmluvy ustanoví jeden nebo více výkonných orgánů, které budou oprávněny vydávat povolení nebo potvrzení jménem této strany.²⁰⁸ Unijní právo stanoví jakožto výkonný orgán státní správní orgán ustanovený v případě členského státu podle čl. 13 odst. 1 písm. a) nebo v případě třetí země, která se stala smluvní stranou úmluvy, podle článku IX úmluvy. V případě členského státu ustanoví každý členský stát výkonný orgán, který bude mít hlavní odpovědnost za provádění Nařízení a také za styk s Komisí v této věci. Členské státy mohou ustanovit také další výkonné orgány či jiné příslušné orgány, které budou napomáhat provádění Nařízení, avšak odpovědnost za správné uplatňování Nařízení zůstává na hlavním výkonném orgánu.²⁰⁹ V českém právním řádu plní funkci hlavního výkonného orgánu Ministerstvo životního prostředí a Zákon podrobně stanoví jeho povinnosti.²¹⁰

Poslední pojem, který Úmluva pro své potřeby definuje, je „strana“, která je zde vymezena jakožto stát, pro nějž Úmluva již vstoupila v platnost. Přičemž v současné době nejsou stranami Úmluvy již pouze státy, jelikož 8. července 2015 se stala smluvní stranou také Evropská unie.

4.3. Struktura úmluvy a seznamy druhů

Úmluva se skládá z 25 článků a 3 příloh, které obsahují seznamy druhů rozdělené podle stupně ohrožení, a přílohy IV, která obsahuje doporučený formulář povolení CITES.²¹¹ Článek I obsahuje základní definice, se kterými Úmluva ve svém textu dále pracuje a které byly rozebrány v předcházející podkapitole, a následující články charakterizují obsah jednotlivých příloh a úpravu obchodu s exempláři druhů podle zařazení do příloh. Dále Úmluva stanoví požadavky na povolení a potvrzení, které musí být součástí každé zásilky s exempláři, zmiňuje výjimky a speciální ustanovení týkající se obchodu a upravuje opatření, která mají učinit smluvní strany k tomu, aby uvedly ustanovení Úmluvy v život a zamezily jejímu porušování. CITES dále charakterizuje výkonné a vědecké orgány, které mají státy ustavit zejména za účelem vydávání povolení nebo potvrzení k obchodování. Následující články upravují Konferenci stran a Sekretariát, dopady Úmluvy na vnitrostátní předpisy a jiné mezinárodní úmluvy, proces změn příloh i samotného textu CITES a řešení sporů mezi smluvními stranami.

²⁰⁸ Viz článek 1 písm. g) a článek 9 odst. 1 CITES.

²⁰⁹ Viz článek 2 písm. g) a článek 13 nařízení Rady (ES) č. 338/97.

²¹⁰ Viz § 25 odst. 2 zákona č. 100/2004 Sb.

²¹¹ Appendix IV – Model Export Permit, viz 2. dodatek rezoluce č. 12.3 (Rev. CoP17).

Součástí Úmluvy jsou také již zmíněné přílohy I, II a III, jejichž obsah podléhá pravidelným změnám a aktuální stav je vždy možné dohledat na oficiálních webových stránkách CITES (<http://www.cites.org>). Druhy jsou do jednotlivých příloh zařazeny podle stupně jejich ohrožení, a to v souladu s CITES, která určuje, podle jakých kritérií jsou druhy do příloh rozřazeny, a následně upravuje obchod s exempláři podle tohoto rozřazení.

4.3.1. Příloha I

Příloha I obsahuje více než 700 druhů živočichů a téměř 400 druhů rostlin²¹² a jsou v ní zahrnuty druhy bezprostředně ohrožené vyhubením, které jsou nebo mohou být obchodem nepříznivě ovlivňovány. Obchod s exempláři těchto druhů musí být předmětem zvlášť přísných opatření tak, aby nebylo nadále ohrožováno jejich přežití. Obchod s těmito druhy je tedy v podstatě zakázán a může být povolován jen zcela výjimečně, např. pro odůvodněné potřeby vědeckého výzkumu či zoologických zahrad.²¹³ Do této přílohy spadají mimo jiné všechny druhy lidoopů, tedy gorila, orangutan i šimpanz, dále pandy a některé další druhy medvědů, některé druhy opic, kytovci a delfíni, kočkovité šelmy, např. tygr, gepard či levhart, oba druhy slonů, nosorožci, někteří papoušci, mořské želvy či krokodýli a celá řada dalších druhů. Ze zvířat volně žijících na území České republiky sem patří např. orel královský, orel mořský, sokol stěhovavý či vydra říční. A z druhů planě rostoucích rostlin lze zmínit zejména některé druhy kaktusů a orchidejí, palmy a vzácné exotické dřeviny, např. brazilské růžové dřevo a další druhy.²¹⁴

4.3.2. Příloha II

V příloze II jsou zahrnuty všechny druhy, které i když nejsou v současnosti bezprostředně ohroženy vyhubením, by se ohroženými mohly stát, pokud by mezinárodní obchod s nimi nebyl přísně regulován takovým způsobem, který zabraňuje využívání neslučitelnému s jejich přežitím. A také druhy, které musí být regulovány, aby obchod s výše zmíněnými druhy mohl být účinně kontrolován – jedná se o druhy, které jsou za tyto exempláře snadno zaměnitelné.²¹⁵ Do této přílohy patří více než 5.000 druhů živočichů a 32.000 druhů rostlin,²¹⁶ mimo jiné všechny druhy opic, kytovců a kočkovitých šelem, které nejsou zahrnuty již v příloze I, dále hroši, luskouni, nandu pampový, plameňáci, zbývající druhy dravců a sov, někteří papoušci a kolibříci, ostatní druhy krokodýlů, leguánů a hroznýšovitých hadů, některé druhy exotických žab, ryb, motýlů,

²¹²The CITES species, více viz: <https://cites.org/eng/disc/species.php> [cit. 27.12.2022].

²¹³ Viz článek II odst. 1 CITES.

²¹⁴ Viz příloha I Úmluvy, dostupné online z: <https://cites.org/eng/app/appendices.php> [cit. 27.12.2022].

²¹⁵ Viz článek II odst. 2 CITES.

²¹⁶ The CITES species, více viz: <https://cites.org/eng/disc/species.php> [cit. 27.12.2022].

sklípkanů, měkkýšů či mořských korálů. Z rostlin pak všechny zbývající druhy orchidejí a kaktusů, které nejsou zařazeny v příloze I, některé druhy aloe, agáve, masožravých rostlin a exotických dřevin. Co se týče druhů vyskytujících se na území České republiky, do této přílohy spadají všechny druhy dravců a sov, dále vlk, medvěd, rys, kočka divoká, čáp černý, drop velký či pijavka lékařská a z rostlin sněženka podsněžník či brambořík nachový.²¹⁷

4.3.3. Příloha III

Do přílohy III je zařazeno více než 300 druhů živočichů a 130 druhů rostlin.²¹⁸ Jedná se o druhy, o kterých některá strana prohlásila, že v rámci její právní svrchovanosti jsou ohroženy mezinárodním obchodem, a proto má být preventivně zabráněno jejich exploataci, k čemuž je zapotřebí spolupráce s ostatními stranami při kontrole obchodu. Patří sem např. hyena žihaná na území Pákistánu či mravenečník mexický na území Guatemaly, naopak žádné druhy z území České republiky se v příloze III nevyskytují.²¹⁹

4.4. Institucionální zajištění

Aby CITES řádně fungovala, je třeba provádění jejích ustanovení zajistit pomocí určitého institucionálního systému, přičemž orgány provádějící Úmluvu nejsou pouze na mezinárodní úrovni, ale také na úrovni unijní a vnitrostátní. Tyto orgány mezi sebou navzájem komunikují, spolupracují a poskytují si informace, aby tak byla zajištěna co nejlepší úroveň provádění právních předpisů. Spolupráci mezi jednotlivými smluvními stranami na mezinárodní úrovni zajišťuje zejména Sekretariát, jehož úkolem je studovat hlášení stran a vyžadovat od stran doplňující údaje nezbytné k zajištění plnění Úmluvy, upozorňovat strany na všechny relevantní materiály a rozesílat stranám aktuálně platné výtisky příloh a další informace nápomocné k určování exemplářů.²²⁰ Na úrovni Evropské unie mají členské státy a Komise povinnost navzájem si předávat informace potřebné k provádění unijního práva, přičemž Komise komunikuje také se Sekretariátem CITES a předává doporučení Vědecké prověřovací skupiny výkonným orgánům dotčených členských států.²²¹ Členské státy mají povinnost informovat Komisi a Sekretariát o ustanoveních přijatých za účelem provádění Nařízení a také o všech použitých právních nástrojích a opatřeních podniknutých k jeho provádění a prosazování.²²² Na vnitrostátní úrovni zajišťuje

²¹⁷ Viz příloha II CITES, dostupné online z: <https://cites.org/eng/app/appendices.php> [cit. 27.12.2022].

²¹⁸ The CITES species, více viz: <https://cites.org/eng/disc/species.php> [cit. 27.12.2022].

²¹⁹ Viz příloha III CITES, dostupné online z: <https://cites.org/eng/app/appendices.php> [cit. 27.12.2022].

²²⁰ Viz článek XII CITES.

²²¹ Viz článek 15 odst. 1 a 3 nařízení Rady (ES) č. 338/97.

²²² Viz článek 20 nařízení Rady (ES) č. 338/97.

komunikaci zejména Ministerstvo životního prostředí, které může v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, poskytovat informace ze svých evidencí Sekretariátu CITES, Komisi i příslušným úřadům cizích států.²²³

4.4.1. Orgány CITES

Úmluva ve svých ustanoveních zmiňuje výslovně pouze Konferenci stran a Sekretariát, avšak existují i další orgány nezbytné pro fungování CITES, které byly zřízeny rezolucemi, a to zejména pro období mezi jednotlivými zasedáními Konference stran. Těmito orgány jsou Stálý výbor, Výbor pro živočichy a Výbor pro rostliny, všechny ustaveny rezolucí 11.1, přičemž Konference stran je oprávněna v případě potřeby ustavit i další výbory. Tyto výbory mohou navíc také zřizovat na omezenou dobu pracovní skupiny pro řešení konkrétních otázek.²²⁴

Konference stran (*Conference of the Parties*) je ustavena v článku XI Úmluvy a jedná se o nejvýznamnější rozhodovací orgán v rámci CITES.²²⁵ Dle textu Úmluvy mělo být první zasedání Konference stran svoláno Sekretariátem nejpozději dva roky poté, co Úmluva vstoupila v platnost, a poprvé se tak uskutečnilo od 2. do 6. listopadu 1976 v Bernu ve Švýcarsku.²²⁶ Následně svolává Sekretariát pravidelná zasedání nejméně jednou za dva roky,²²⁷ přičemž poslední se konalo od 14. do 25. listopadu 2022 v Panama City a jednalo se v pořadí již o 19. zasedání Konference smluvních stran. Navíc v případě, že o to písemně požádá nejméně jedna třetina stran, musí Sekretariát svolat mimořádné zasedání, k čemuž došlo dosud celkem dvakrát,²²⁸ a to v roce 1979 v Německu, kde Konference přijala takzvaný Bonnský dodatek týkající se finančních opatření²²⁹ a v roce 1983 v Botswaně, kde byl přijat Gaboronský dodatek týkající se přistoupení k Úmluvě.²³⁰

Na jednotlivých zasedáních pak Konference projednává plnění Úmluvy, zvažuje a přijímá změny příloh I a II, zkoumá pokrok učiněný v obnově stavu a v ochraně druhů zařazených do příloh, přijímá a zvažuje hlášení předložená Sekretariátem nebo stranami a vydává doporučení ke zlepšení účinnosti Úmluvy.²³¹ Jednotlivých zasedání se mohou účastnit pozorovatelé zastupující OSN a její specializované agentury, Mezinárodní agenturu pro atomovou energii či jakýkoli stát, který není smluvní stranou Úmluvy. Tito pozorovatelé mají na zasedáních právo účastníků, ale

²²³ Viz § 35 odst. 5 zákona č. 100/2004 Sb.

²²⁴ Viz rezoluce č. 11.1 (Rev. CoP18) a Wijnstekers, W., *op. cit.*, str. 51 a 419-420.

²²⁵ Viz článek XI CITES a Wijnstekers, W., *op. cit.*, str. 51.

²²⁶ Viz článek XI odst. 1 CITES a Wijnstekers, W., *op. cit.*, str. 367.

²²⁷ Viz článek XI odst. 2 CITES.

²²⁸ Viz Wijnstekers, W., *op. cit.*, str. 369.

²²⁹ Viz článek XI odst. 3 písm. a) CITES.

²³⁰ Viz článek XXI CITES.

²³¹ Viz článek XI odst. 3 CITES.

nemají právo hlasovat.²³² Podobně se mohou zasedání účastnit i pozorovatelé zastupující subjekty odborně kvalifikované v ochraně volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, pokud se proti tomuto nepostaví nejméně jedna třetina přítomných stran.

Stálý výbor (*Standing Committee*) poskytuje Sekretariátu nápomoc v politických rozhodnutích týkajících se implementace Úmluvy a dohlíží také na správu jeho rozpočtu. Mimoto koordinuje činnost ostatních výborů a pracovních skupin a dohlíží na ně, plní úkoly zadané Konferencí a navrhuje text rezolucí. Členy Stálého výboru jsou strany zastupující každý ze šesti hlavních světových geografických regionů a počet zástupců se odvíjí od skutečného počtu stran z tohoto regionu.²³³

Výbory pro živočichy a pro rostliny (*Animals and Plants Committees*) byly ustaveny na 6. zasedání Konference v roce 1987 z důvodu potřeby doplnění odborných znalostí z biologie a dalších oborů týkajících se druhů zvířat a rostlin, které jsou, nebo by mohly být, chráněny Úmluvou. Jejich úkolem je dodávat podporu k rozhodování, a to zejména v podobě odborných vědeckých rad. Tyto výbory mají za úkol také pravidelnou revizi druhů, aby tak byla zajištěna jejich správná kategorizace v jednotlivých přílohách. Dále upozorňují, pokud je některý druh podroben neudržitelnému obchodování a doporučují nápravné akce, připravují rezoluce ve věcech týkajících se zvířat a rostlin a provádějí další úkoly zadané Konferencí nebo Stálým výborem.²³⁴

Sekretariát (*Secretariat*) je druhý orgán upravený přímo textem Úmluvy a je ustaven výkonným ředitelem Programu OSN pro životní prostředí. Sekretariát je tedy organizačně zařazen do Programu OSN pro životní prostředí a je podřízen smluvním stranám. Sídlí ve švýcarské Ženevě a jeho hlavním úkolem je koordinace činností mezi jednotlivými stranami a jejich národními výkonnými orgány. Dále soustřeďuje informace o rozsahu mezinárodního obchodu s exempláři a organizuje zasedání Konference stran a zasedání dalších řídicích a odborných orgánů. Pravidelně publikuje a rozesílá stranám aktuální výtisky příloh a další informace usnadňující určování exemplářů chráněných druhů, vypracovává doporučení pro uskutečnění cílů Úmluvy a zajišťuje výměnu informací vědecké nebo odborné povahy.²³⁵ Pro řádné plnění svých povinností Sekretariát spolupracuje také se Světovým monitorovacím centrem ochrany přírody UNEP, TRAFFIC a dalšími odbornými nezávislými institucemi, které sledují a vyhodnocují údaje o obchodu s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami.²³⁶

²³² Viz článek XI odst. 6 CITES.

²³³ Viz rezoluce č. 18.2, příloha 1.

²³⁴ Viz rezoluce č. 18.2, příloha 2.

²³⁵ Viz článek XII CITES.

²³⁶ Viz Cooperation and partnerships, dostupné online z: <https://cites.org/eng/node/6808> [cit. 30.12.2022].

4.4.2. Orgány Evropské unie

Za Evropskou unii, jakožto smluvní stranu CITES, participují na provádění Úmluvy v různé míře všechny její vrcholné orgány. Komise, Rada a Evropský parlament se účastní zejména legislativního procesu, zatímco Soudní dvůr plní svou roli při interpretaci práva. EU navíc prostřednictvím Nařízení vytvořila i nové specializované orgány, jejichž činnost spočívá pouze v provádění Úmluvy. Jedná se o Vědeckou prověřovací skupinu, Výbor pro otázky obchodu s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami a Skupinu pro prosazování – všechny tyto orgány jsou tvořeny představiteli členských států a svolává je a předsedá jim Komise.²³⁷ Mimoto Komisi pomáhá také skupina odborníků zvaná Group of Experts of the competent CITES Management Authorities, která je složena z představitelů řídicích orgánů členských států.

Nejdůležitějším orgánem EU při provádění CITES je **Komise** (*Commission*), která je unijním výkonným orgánem. Komise dohlíží na řádnou implementaci unijních právních pramenů v členských státech, připravuje návrhy novelizací unijní CITES legislativy a implementačních opatření, zajišťuje komunikaci mezi členskými státy a komunikuje se třetími stranami.²³⁸

Komisi je v jejích povinnostech nápomocen **Výbor pro otázky obchodu s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami** (*Committee on Trade in Wild Fauna and Flora*), který je složený ze zástupců členských států. Jeho úlohou je zaujímat stanoviska k návrhům opatření předloženým Komisi. Pokud některé opatření není v souladu se stanoviskem výboru, Komise jej není oprávněna bez dalšího přijmout a musí předložit návrh ke schválení Radě, která se o návrhu usnese kvalifikovanou většinou. Setkání výboru se konají třikrát až čtyřikrát za rok v Bruselu.²³⁹

Úkolem **Vědecké prověřovací skupiny** (*Scientific Review Group*), která je složená ze zástupců vědeckých orgánů každého členského státu, je prostudování veškerých vědeckých otázek, které se týkají uplatňování Nařízení. Vědecká prověřovací skupina také zjišťuje, zda má probíhající obchod škodlivý vliv na zachování druhů a může vytvářet stanoviska na to, zda dovoz některých druhů z konkrétních zemí původu odpovídá podmínkám stanoveným v unijní legislativě. V případě, že je stanovisko skupiny negativní, nemohou být až do jeho změny vydávána nová dovozní povolení pro tento druh z daného státu původu. Skupina se schází třikrát až čtyřikrát ročně v Bruselu.²⁴⁰

²³⁷ The EU and Trade in Wild Fauna and Flora, vice viz: https://ec.europa.eu/environment/cites/legislation_en.htm [cit. 30.12.2022].

²³⁸ Viz European Commission and TRAFFIC. Reference Guide to the European Union Wildlife Trade Regulations. Brussels: Belgium, 2020, dostupné online z: https://ec.europa.eu/environment/cites/legis_refguide_en.htm, str. 116, [cit. 30.12.2022].

²³⁹ Viz článek 18 odst. 1 nařízení Rady (ES) č. 338/97 a European Commission and TRAFFIC. Reference Guide to the European Union Wildlife Trade Regulations, *op. cit.*, str. 115.

²⁴⁰ Viz článek 17 nařízení Rady (ES) č. 338/97 a European Commission and TRAFFIC. Reference Guide to the European Union Wildlife Trade Regulations, *op. cit.*, str. 32-33, 116.

Skupina pro prosazování (*Enforcement Group*) je tvořena zástupci těch orgánů členských států, které se zabývají prováděním unijního nařízení, tedy zejména celních úřadů, policie či inspektorátů životního prostředí, a jejich setkání se účastní i představitelé další relevantních unijních a mezinárodních subjektů a organizací, např. Europolu, Interpolu či Sekretariátu CITES. Úkolem skupiny je dohled nad prosazováním unijní CITES legislativy v členských státech a vytváření doporučení k možným zlepšením, dále provádí výměnu informací, zkušeností a expertízy v oblasti prosazování regulace obchodu mezi členskými státy, k čemuž mimo jiné vytváří databáze. Skupina pro prosazování se schází průměrně dvakrát ročně v Bruselu.²⁴¹

Skupina odborníků (*Group of Experts of the competent CITES Management Authorities*) poskytuje Komisi rady a odbornou expertízu a další služby týkající se unijní regulace obchodu s ohroženými druhy ve věcech, které nespádají do působnosti výboru. Skupina se schází třikrát až čtyřikrát ročně v Bruselu.²⁴²

4.4.3. Vnitrostátní orgány

Za účelem provádění Úmluvy jsou smluvní strany povinny ustavit jeden či více výkonných orgánů a jeden či více vědeckých orgánů. Pro řádný výkon všech povinností stanovených Úmluvou a unijní legislativou je však nutná participace celé řady dalších vnitřních orgánů, které zajišťují výkon státní správy. V ČR se jedná se o Ministerstvo životního prostředí, Generální ředitelství cel, Českou inspekci životního prostředí, celní úřady, orgány veterinární správy, orgány rostlinolékařské péče a krajské úřady.²⁴³

Ministerstvo životního prostředí plní funkci hlavního výkonného orgánu, zastává tak z vnitrostátních orgánů nejvýznamnější úlohu a nese hlavní odpovědnost za provádění Úmluvy a Nařízení. Organizačně se prováděním Úmluvy zabývá jeho odbor druhové ochrany a implementace mezinárodních závazků, oddělení druhové ochrany. Hlavní činností Ministerstva jakožto výkonného orgánu je udělování dovozních a vývozních povolení a potvrzení o zpětném vývozu, potvrzení potřebných k přemístění exempláře a dalších dokumentů podle Úmluvy a podle unijního práva. MŽP zajišťuje komunikaci s Komisí, Sekretariátem a ostatními smluvními stranami a metodicky řídí a koordinuje další výkonné orgány. Mezi jeho další povinnosti patří jmenování zástupců do poradních skupin a pomocných výborů Komise či vydávání licencí pro zpracovatele a balírny kaviáru. Ministerstvo dále uděluje výjimku ze zákazu lovu kytovců,

²⁴¹ Viz článek 14 odst. 3 nařízení Rady (ES) č. 338/97 a European Commission and TRAFFIC. Reference Guide to the European Union Wildlife Trade Regulations, *op. cit.*, str. 116.

²⁴² Group of Experts of the competent CITES Management Authorities, více viz: https://ec.europa.eu/environment/cites/experts_group_en.htm [cit. 30.12.2022].

²⁴³ Viz § 25 zákona č. 100/2004 Sb.

registruje vědce a vědecké instituce, pověřuje záchranná centra a koordinuje jejich činnost, vydává potvrzení o původu zabavených exemplářů a mění nebo ruší rozhodnutí vydaná podle Nařízení a podle Zákona.²⁴⁴

Dalšími výkonnými orgány jsou **krajské úřady** (a Magistrát hlavního města Prahy) a **orgány rostlinolékařské péče**. Funkci orgánu rostlinolékařské péče vykonává Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský, konkrétně odbor dovozu a vývozu a fytokaranténní inspekce Praha – Ruzyně.²⁴⁵ Roli výkonného orgánu plní vydáváním dokladů pro vývoz exemplářů rostlin na základě rostlinolékařského osvědčení,²⁴⁶ dále spolupůsobí v určených celních úřadech a pomáhají kontrolovat, zda exemplář nebo jiný jedinec odpovídá údajům uvedeným na příslušných dokladech a zda přeprava živého exempláře rostlinného druhu odpovídá stanoveným podmínkám. A role krajských úřadů spočívá v udělování výjimek ze zákazu obchodních činností s exempláři, včetně současného potvrzení o povolení k přemístění exempláře mimo případy, kdy výjimku vydává MŽP v rámci řízení o jiných dokladech. Krajské úřady také zajišťují registraci exemplářů, zjišťují skutečnosti týkající se regulace obchodních činností podle unijního práva, vedou evidenci žadatelů o výjimku ze zákazu obchodních činností a vydávají potvrzené kopie dokladu CITES.²⁴⁷

Vědeckým orgánem byla ustavena **Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky**, která je podřízena Ministerstvu a je organizační složkou státu. Její hlavní funkce podle Úmluvy a Nařízení spočívá v určování, zda vývoz, odchyt či sběr určitého exempláře nebude mít škodlivý účinek na stav zachování druhu nebo na rozsah území, na kterém se příslušná populace daného druhu vyskytuje, a že případný dovoz na území EU je uskutečňován za účelem, který neohrožuje přežití dotyčných druhů, případně za vědeckým, výzkumným či vzdělávacím účelem anebo za chovatelským či pěstitelským účelem, který přinese užitek pro zachování dotčeného druhu.²⁴⁸ Další funkce vědeckého orgánu agentura plní, když se vyjadřuje na žádost MŽP k návrhu na zřízení nebo pověření a smluvní zajištění záchranného centra a k registraci chovného nebo pěstebního zařízení a vydává stanovisko k udělení výjimky z lovu kytovců. Na žádost registračního úřadu vydává odborné stanovisko k registraci exempláře a k vydání potvrzení o výjimce a vyjadřuje se také ke splnění podmínek při udělování výjimky ze zákazu obchodních činností. Dále vydává odborná stanoviska a plní další úkoly na základě pokynů Ministerstva a poskytuje odbornou pomoc příslušným orgánům státní správy. Shromažďuje také odborné údaje

²⁴⁴ Viz § 25 odst. 2 zákona č. 100/2004 Sb.

²⁴⁵ Czech Republic – National authorities, více viz: [National authorities | CITES](#) [cit. 03.01.2023].

²⁴⁶ Viz § 17 zákona č. 100/2004 Sb.

²⁴⁷ Viz § 25 odst. 8 zákona č. 100/2004 Sb.

²⁴⁸ Viz článek 5 odst. 2 písm. a), článek 4 odst. 1 písm. a) a článek 8 odst. 3 písm. e), f), g) nařízení Rady (ES) č. 338/97 a článek III a článek IV CITES.

o druzích CITES a připravuje informace pro Komisi, spolupracuje s výkonnými a vědeckými orgány ostatních smluvních stran, s dalšími mezinárodními organizacemi a se Sekretariátem a shromažďuje a vyhodnocuje údaje o obchodu s druhy CITES a vypracovává doporučení k ochraně těchto druhů, k regulaci obchodu s nimi a k zamezení nedovoleného obchodu.²⁴⁹

Kontrolním orgánem na vnitrostátní úrovni je **Česká inspekce životního prostředí**, jejíž hlavní rolí je kontrola dodržování Úmluvy, unijního i vnitrostátního práva v oblasti CITES a ukládání opatření k zajištění povinností vyplývajících z těchto právních předpisů. Organizačně se jedná o odbor ochrany přírody, lesa a CITES, oddělení mezinárodní ochrany biodiverzity a CITES (dále jen „oddělení CITES“). Toto oddělení představuje jediný specializovaný útvar na území ČR, který se zabývá odhalováním trestných činů spojených s exempláři. Do prosince 2020 bylo oddělení složeno z pětičlenného týmu renomovaných odborníků, kterým se podařilo provést mnoho úspěšných projektů a v roce 2012 bylo za svou práci dokonce oceněno mezinárodní cenou Sekretariátu CITES. Oddělení CITES se významnou měrou podílelo na odhalování organizovaných zločineckých skupin, účastnilo se např. operace Rhino, ve které bylo zajištěno 24 nosorožčích rohů či operace Lora, v jejímž rámci došlo k odhalení nelegálního obchodu s chráněnými druhy papoušků. Oddělení mělo být v rámci reorganizace příslušného odboru k říjnu 2020 zcela zrušeno pochybným rozhodnutím ředitelství ČIŽP,²⁵⁰ avšak na základě četných podnětů veřejnosti i protestů ze strany Celní správy, se kterou oddělení CITES úzce a úspěšně spolupracovalo, ke zrušení nakonec nedošlo. Vzápětí však došlo k hromadnému odchodu všech zaměstnanců oddělení včetně ředitelky Mgr. Pavly Říhové, která toto oddělení vedla 17 let, a to z důvodu nevyhovujících podmínek ze strany ředitelství ČIŽP. Noví pracovníci bohužel postrádají mnohaleté zkušenosti a know-how nezbytné k provádění takto významné a složité práce, přičemž činnost tohoto oddělení je v České republice klíčová, jelikož je zde nelegální obchod s exotickými druhy stále značně rozšířen. Tato změna navíc přišla v nejméně vhodnou dobu, kdy v důsledku pandemie COVID-19 čelí africké i asijské země finančním problémům spojeným s náhlým omezením turismu a tamní zvířata jsou tak o to více ohrožena výnosným nelegálním obchodem.²⁵¹

Kontrolu provádějí vedle ČIŽP také **celní úřady** a **Generální ředitelství cel**, které vykonává působnost správního orgánu nejbližší nadřízeného celním úřadům.²⁵² Celní úřady

²⁴⁹ Viz § 27 zákona č. 100/2004 Sb.

²⁵⁰ Viz rozhodnutí „Reorganizace odboru ochrany přírody lesa a CITES ve vazbě na nárůst agend v oblasti CITES“, které mělo vstoupit v platnost dne 16.07.2020.

²⁵¹ Viz Stejskal, V.: Podivné rozhodnutí na České inspekci životního prostředí anebo komu vadí renomovaný tým kontroly obchodování s exempláři CITES? České právo životního prostředí. 2020, č. 2, str. 128-134.

²⁵² Viz § 4 zákona č. 17/2012 Sb., o Celní správě České republiky.

v rámci celního dohledu nad zbožím provádějí kontroly exemplářů při jejich dovozu, vývozu, zpětného vývozu a tranzitu, zadržují exempláře a plní další povinnosti.

Posledním orgánem státní správy spolupracujícím na regulaci obchodování s ohroženými druhy jsou **orgány veterinární správy**. Tyto orgány spolupůsobí na celních úřadech, kde pomáhají celním úřadům při kontrolách exemplářů a podmínek pro přepravu živých exemplářů. Stanovují a kontrolují veterinární podmínky pro konání putovních výstav s účastí živých exemplářů živočišného druhu, pro dovoz, vývoz a tranzit živých exemplářů živočišného druhu a pro manipulaci s nimi za účelem obchodu, pro zřizování a provoz záchranných center a také pro manipulaci s živými exempláři a jinými jedinci při jejich zadržení či zabavení.²⁵³

4.5. Proces změny Úmluvy

Úmluva může být měněna v souladu se svými články XV – XVII, přičemž proces změny je odlišný pro samotný text Úmluvy a pro její přílohy. V případě změn textu Úmluvy pokud nejméně jedna třetina stran podá písemnou žádost, svolá Sekretariát mimořádné zasedání Konference k projednání a přijetí pozměňovacích návrhů. Text předkládaného pozměňovacího návrhu sdělí Sekretariát stranám nejpozději 90 dnů před zasedáním a pozměňovací návrh bude přijat, pokud jej odhlasuje dvoutřetinová většina přítomných a hlasujících stran. Až do současnosti byly přijaty dvě změny textu Úmluvy, a to Bonnský a Gaboronský dodatek.²⁵⁴

Pozměňovací návrhy k přílohám I a II mohou být stranami podávány na zasedáních Konference i mezi těmito zasedáními. Návrh podaný na zasedání může podat kterákoli smluvní strana Úmluvy a tento návrh bude projednán na příštím zasedání. Jeho text musí být sdělen Sekretariátu nejpozději 150 dnů před zasedáním, přičemž Sekretariát zjistí odpovědi ostatních stran a zainteresovaných institucí a tyto sdělí nejméně 30 dnů před zasedáním všem stranám. Pozměňovací návrhy jsou přijímány dvoutřetinovou většinou přítomných a hlasujících stran a nabývají účinnosti 90 dnů po zasedání pro všechny strany Úmluvy s výjimkou těch, které učinily výhradu, na základě které se bude s touto stranou ve spojení s dotčeným druhem jednat jako se státem, který není smluvní stranou. V případě návrhu podaného mezi zasedáními může být návrh projednán cestou písemného hlasování, přičemž návrh bude přijat v případě, že Sekretariát obdrží hlasy nejméně od poloviny všech stran a dvoutřetinová většina stran hlasuje pro přijetí návrhu.²⁵⁵

Proces změny přílohy III má poněkud odlišnou úpravu, jelikož zahrnuje druhy, o nichž kterákoli strana prohlásí, že jsou v rámci její vnitrostátní právní úpravy předmětem opatření, která

²⁵³ Viz § 25 odst. 6 zákona č. 100/2004 Sb.

²⁵⁴ Viz článek XVII CITES.

²⁵⁵ Viz článek XV CITES.

mají preventivně zabránit jejich exploataci nebo ji omezit a která vyžadují spolupráci jiných stran při kontrole obchodu. Jakákoli strana tedy může kdykoli předložit Sekretariátu seznam takovýchto druhů, který Sekretariát následně postoupí ostatním stranám. Seznam nabude účinnosti jako součást přílohy III do 90 dnů po jeho postoupení ostatním stranám, avšak jakákoli strana může ohlásit výhradu vzhledem ke kterémukoli druhu z tohoto seznamu a bude se s ní ve spojení s tímto druhem jednat, jako by nebyla smluvní stranou Úmluvy.

Podle článku XXI zůstává Úmluva otevřena k přistoupení novým smluvním stranám bez časového omezení²⁵⁶ a od roku 2013 mohou v návaznosti na Gaboronský dodatek přistoupit nejen státy, ale i organizace regionální ekonomické integrace.²⁵⁷ Výpověď Úmluvy je možná v souladu s článkem XXIV, podle kterého může kterákoli strana Úmluvu kdykoli vypovědět a tato výpověď nabude účinnosti dvanáct měsíců poté, co depozitní vláda obdrží písemné oznámení o výpovědi.²⁵⁸

4.6. Rezoluce a rozhodnutí Konference smluvních stran CITES

Konference smluvních stran má v souladu s Úmluvou oprávnění vydávat právní akty, které mají vést ke zlepšení účinnosti CITES. Tyto akty mají pouze doporučující charakter, a proto nejsou právně závazné, a závisí na posouzení každé strany, zda se je rozhodne implementovat do svého právního řádu či nikoli.²⁵⁹ Zpočátku měly veškeré přijaté právní akty formu rezoluce, ale během jednotlivých setkání byla vydávána i některá další doporučení, která dosud oficiální formu neměla. Na 9. setkání Konference bylo proto přijato rozhodnutí 9.28, které obsahovalo sbírku všech dosud přijatých rozhodnutí, a v současné době je úkolem Sekretariátu po každém setkání Konference sbírku aktualizovat, aby obsahovala veškerá nově přijatá rozhodnutí.²⁶⁰

Původně byly rezoluce přijímány prostou většinou, což však vedlo k příliš velkému počtu odhlasovaných rezolucí, které pak často nebyly implementovány do vnitrostátních předpisů, a proto jsou rezoluce od 6. setkání Konference stran přijímány dvoutřetinovou většinou přítomných a hlasujících stran.²⁶¹ Doporučení přijatá v rámci rezolucí a rozhodnutí vstupují v platnost 90 dnů po setkání Konference, na kterém byly přijaty.²⁶² Předmětem rezolucí bývají věci většího a obecnějšího významu, které samotná Úmluva neřeší – jejich prostřednictvím se např. zřizují

²⁵⁶ Viz článek XXI CITES.

²⁵⁷ Gaborone amendment to the text of the Convention, více viz: [Gaborone amendment to the text of the Convention | CITES](#) [cit. 08.01.2023].

²⁵⁸ Viz článek XXIV CITES.

²⁵⁹ Viz článek XI odst. 3 písm. e) CITES a Wijnstekers, W., *op. cit.*, str. 376.

²⁶⁰ Viz článek 4 písm. b) rezoluce č. 4.6 (Rev. Cop18).

²⁶¹ Viz pravidlo 21 odst. 2 a pravidlo 26 odst. 1 Jednacího řádu Konference smluvních stran CITES a Wijnstekers, W., *op. cit.*, str. 376.

²⁶² Viz článek 7 rezoluce č. 4.6 (Rev. CoP18).

komise, stanoví se strategické vize či vzory povolení a potvrzení CITES.²⁶³ Naopak rozhodnutí se zabývají detailnějšími věcmi, často navazují na jednotlivé rezoluce a bývají adresovaná konkrétním orgánům CITES či smluvním stranám Úmluvy, předmětem jejich úpravy může být např. pouze jeden specifický druh CITES či interpretační nebo implementační záležitosti.²⁶⁴

4.7. Úmluva CITES v České republice a v Evropské unii

Na území České republiky platí Úmluva již od roku 1992, kdy federální vláda přijala usnesení č. 31/1992 o přistoupení České a Slovenské Federativní Republiky k CITES. Listina o přistoupení ČSFR k CITES byla uložena u depozitora Úmluvy dne 28. února 1992 a CITES vstoupila pro ČSFR v platnost ke dni 28. května 1992. Česká republika následně převzala závazky vyplývající z Úmluvy kontinuálně a CITES tak vstoupila pro Českou republiku v platnost v den jejího vzniku, tedy 1. ledna 1993. Následně byla Úmluva implementována do českého právního řádu několika právními předpisy, z nichž nejvýznamnějším je zákon č. 100/2004 Sb., o obchodování s ohroženými druhy.

Implementace závazků z Úmluvy do vnitrostátního právního řádu České republiky (i do právních řádů ostatních smluvních stran) přinesla řadu pozitiv. Zejména je tak stimulována právní i faktická ochrana druhů v jednotlivých státech, snižování biologické rozmanitosti je regulováno, díky Úmluvě byla prohloubena mezinárodní spolupráce ve věcech ochrany ohrožených druhů a došlo k zapojení dalších složek účastnících se na prosazování jejich ochrany, např. policie, celníků či Interpolu. Díky globálnímu dosahu Úmluvy a nástrojům umožňujícím sdílení informací mezi smluvními stranami jsou k dispozici statistické údaje, které slouží jako podklady pro zavádění co nejefektivnějších ochranných opatření. Kvůli CITES byly také vyčleněny nezbytné finanční zdroje na projekty ochrany přírody a ochraně biodiverzity je přikládán větší význam a je propagována na celosvětové, regionální i lokální úrovni. V souvislosti se vstupem CITES v platnost lze však vyzorovat i některé negativní dopady, jelikož různé zákazy nastavené Úmluvou paradoxně naopak vyvolávají poptávku po chráněných exemplářích, rostou také ceny na černém trhu a tím i exkluzivita spojená s vlastnictvím jedince vzácného druhu a kvůli častějším kontrolám bývají živé exempláře živočišných druhů převáženy v extrémně nevyhovujících podmínkách.²⁶⁵

Evropské hospodářské společenství (pozdější Evropská unie) se řídilo Úmluvou od roku 1984 – tedy již v době, kdy mu zatím nebylo umožněno stát se smluvní stranou CITES, jelikož

²⁶³ Viz Establishment of committees Conf. 18.2, CITES Strategic Vision: 2021-2030 Conf. 18.3 a Permits and certificates Conf. 12.3 (Rev. CoP18).

²⁶⁴ Decisions of the Conference of the Parties to CITES in effect after the 18th meeting, vice viz: [Decisions of the Conference of the Parties to CITES in effect after the 18th meeting | CITES](#) [cit. 09.01.2023].

²⁶⁵ Viz Stejskal, V. (2006), *op. cit.*, str. 136-137.

smluvními stranami mohly být původně pouze státy. Evropské unii se naskytla možnost přistoupit k Úmluvě až v roce 2013, kdy vstoupil v platnost Gaboronský dodatek, a EU se tak na základě rozhodnutí Rady (EU) č. 2015/451 ze dne 6. března 2015 stala 181. stranou CITES,²⁶⁶ přičemž Úmluva pro ni vstoupila v platnost 8. července 2015.²⁶⁷ Už od roku 1984 však EHS zajišťovala jednotné provádění požadavků Úmluvy, a to prostřednictvím nařízení Rady (EHS) č. 3626/82, které bylo roku 1997 zrušeno a nahrazeno nařízením Rady (ES) č. 338/97. Tato úprava se tak stala přímo aplikovatelnou i pro ty členské státy, které se dosud nestaly smluvními stranami CITES.

Unijní úprava obchodu s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami nejen plně implementuje požadavky Úmluvy a většiny rezolucí CITES, ale v některých případech nastavuje pro své členské státy i úpravu přísnější. Přísnější úprava se v unijním právu týká např. dovozních podmínek, jelikož EU vyžaduje povolení i pro dovoz exemplářů zařazených do přílohy B, zatímco CITES povolení pro exempláře z přílohy II nepožaduje. CITES dále reguluje pouze mezinárodní obchod, zatímco unijní úprava reguluje i obchod v rámci EU a odlišná je i samotná úprava jednotlivých příloh, přičemž přílohy EU nejen že zařazují některé druhy do přísnější kategorie ochrany než přílohy CITES, ale obsahují také druhy, které se v přílohách CITES vůbec nevyskytují.²⁶⁸

4.8. Shrnutí

Washingtonská úmluva CITES představuje v současné době nejúčinnější právní nástroj regulace obchodu s ohroženými druhy. Nastavuje v celosvětovém měřítku pravidla pro obchodování s jedinci ohrožených druhů získaných z volné přírody, ale i těch odchovaných v zajetí nebo vypěstovaných člověkem, pokud tyto druhy spadají do vyšší kategorie ohrožení. Cílem Úmluvy je na prvním místě ochrana biologické rozmanitosti a také udržitelné využívání živé přírody.

V současné době má CITES 184 smluvních stran složených ze států z celého světa a Evropské unie a chrání více než 6.000 druhů zvířat a 34.000 taxonů rostlin, které rozděluje do tří kategorií podle stupně ohrožení. Její úspěch spočívá zejména v nastavení globální mezinárodní spolupráce a zároveň ve vytvoření institucionálního systému, který funguje na úrovni mezinárodní, unijní i vnitrostátní, a jehož orgány mezi sebou navzájem komunikují, předávají si informace a

²⁶⁶ Evropská unie se stala regulární smluvní stranou CITES a v rozsahu svých pravomocí podle článku XXI odst. 5 Úmluvy uplatňuje mimo jiné i hlasovací právo na setkáních Konference smluvních stran, a to s takovým počtem hlasů, který se rovná počtu jejích členských států, které jsou také stranami CITES. Tyto členské státy již své hlasovací právo neuplatňují.

²⁶⁷ The 181st Party: the European Union, více viz: https://cites.org/eng/eu_181st_party [cit. 11.01.2023].

²⁶⁸ Viz European Commission and TRAFFIC. Reference Guide to the European Union Wildlife Trade Regulations, *op. cit.*, str. 124.

spolupracují na co nejkvalitnějším zajištění provádění požadavků Úmluvy. Funkci těchto orgánů plní zmocněné úřady, přičemž v České republice je hlavním vědeckým orgánem Ministerstvo životního prostředí, funkci vědeckého orgánu zajišťuje Agentura ochrany přírody a krajiny ČR a jako kontrolní orgány působí Česká inspekce životního prostředí, celní úřady a Generální ředitelství cel. Hlavní roli v provádění Úmluvy na úrovni Evropské unie plní Komise jakožto hlavní výkonný orgán, avšak spolupracuje i s ostatními unijními orgány a EU navíc vytváří také další specializované orgány, jejichž úkolem je pouze zajišťování požadavků CITES. I Úmluva vytváří vlastní specializované orgány, z nichž nejvýznamnějšími jsou Konference stran jakožto hlavní rozhodovací orgán a Sekretariát, který zajišťuje zejména organizační aspekty provádění CITES.

Pro správnou interpretaci a zajišťování Úmluvy nestačí pouze její samotný text, je nutné reflektovat i rezoluce a rozhodnutí, které jsou přijímány na setkáních Konference stran a které nastavují další důležité požadavky nad rámec základních ustanovení CITES. Tyto právní akty mají charakter doporučení, a proto nejsou pro smluvní strany právně závazné, avšak za účelem jednotného provádění Úmluvy je strany často implementují i do svých právních řádů.

Text Úmluvy i jejích jednotlivých příloh je možné měnit prostřednictvím pozměňovacích návrhů ze strany smluvních stran a Úmluva je nadále a bez časového omezení otevřena k přistoupení nových států či organizací regionální ekonomické integrace.

5. Přehled nástrojů právní regulace

5.1. Úvod

V této kapitole se budu zabývat jednotlivými nástroji právní regulace, z nichž většina byla již okrajově zmíněna v přechozích kapitolách. Popíši zejména kategorizaci chráněných druhů a její význam pro další právní nástroje, doklady, jejichž předložení je nutné při dovozu, vývozu a zpětném vývozu exemplářů, a také případy zvláštních skupin exemplářů, pro které tato pravidla neplatí. A nakonec i některé další nástroje, které mají nepostradatelný význam pro regulaci mezinárodního obchodu.

5.2. Kategorizace chráněných druhů

Zásadní význam mezi nástroji ochrany ohrožených druhů volně žijících zvířat a planě rostoucích rostlin má jejich rozdělení do určitých kategorií v závislosti na významu a stupni jejich ohrožení. V tomto případě se jedná o kategorizaci druhů, přičemž existují i kategorizace lokalit, z nichž běžnými jsou chráněná území typu národní park, přírodní rezervace a další.

Seznamy druhů mohou být právně závazné či nezávazné, kdy významným příkladem právně nezávazného seznamu je Červený seznam ohrožených druhů vydávaný Mezinárodním svazem ochrany přírody, který slouží mezinárodnímu společenství a jednotlivým státům jako zásadní zdroj informací o ohrožených druzích a možnostech jejich ochrany. Právně závaznými seznamy jsou například přílohy I, II a III CITES či přílohy A, B, C a D Nařízení. Vzhledem k tomu, že jsou tyto seznamy závazné, od zařazení některého druhu na příslušný seznam se následně odvíjejí hmotněprávní závazky a procesní postupy.

V rámci zvláštní druhové ochrany je nejprve nutné konkrétní druh, poddruh či populaci vymezit a uvést důvody jeho prohlášení za chráněného – takovým důvodem může být např. ohrožení druhu vyhubením či vyhynutím. Následně dojde k prohlášení charakterizovaného druhu za chráněný v rámci národní, unijní nebo mezinárodní legislativy, a to zpravidla v rámci některé z již vymezených kategorií ochrany, ke které zároveň náleží i nástroje sloužící k ochraně těchto druhů – např. zákaz odchytnu, sběru, zabíjení či obchodování s exempláři a také způsoby péče o ohrožené populace, např. monitoring, inventarizace, hodnocení vnějších vlivů a další. Zároveň jsou stanoveny i limity využívání druhu a pravidla nakládání s exempláři včetně jejich držení a obchodování s nimi. A nezbytné je samozřejmě i stanovení legislativního zajištění ochrany, a to včetně kontrolních a sankčních nástrojů.²⁶⁹

²⁶⁹ Viz Stejskal, V. (2006), *op. cit.*, str. 49-55.

Nejvýznamnějšími právně závaznými seznamy pro účely regulace obchodu s ohroženými druhy jsou přílohy CITES a Nařízení. Proces zařazování druhů do jednotlivých příloh CITES, přeřazování mezi přílohami i úplné vyřazování je upraveno v ustanoveních Úmluvy²⁷⁰ a v rezoluci č. 9.24 (Rev. CoP17), která se odvolává na princip předběžné opatrnosti v případě nejistoty a upřesňuje biologická a obchodní kritéria pro zařazování druhů do příloh I a II, přičemž pro zařazení druhu do dané přílohy postačí, pokud je splněno i pouze jedno z uvedených kritérií.²⁷¹ Úprava zařazování druhů do přílohy III je poněkud odlišná a je blíže upravena v rezoluci č. 9.25 (Rev. CoP17).

Rozdělení druhů do příloh Nařízení vychází z příloh Úmluvy, avšak v některých případech jsou přílohy Nařízení přísnější, tedy obsahují i ty druhy, které CITES nezahrnuje, případně přiznávají určitým druhům vyšší úroveň ochrany. Změny v přílohách jsou prováděny prostřednictvím Komise, která tak mimo jiné reflektuje rozhodnutí Konference stran CITES o zařazení jednotlivých druhů do příloh Úmluvy.²⁷²

5.3. Doklady CITES

Z kategorizace druhů následně vycházejí další právní nástroje, které často zakládají míru regulace právě na stupni ochrany určeném příslušnou kategorií, ve které je druh zařazen. Co se týče exemplářů CITES, obchod s nimi mohou strany povolit pouze v případě, že je to v souladu s ustanoveními Úmluvy, přičemž pro každou z příloh jsou jinak nastavena pravidla regulace obchodu s exempláři v ní obsaženými.

Nejvýznamnějším administrativně-právním nástrojem CITES je systém dokladů, které jsou nutné pro mezinárodní obchod s exempláři a mohou být vydávány pouze za splnění určitých požadavků. Z těchto požadavků však zároveň existují i četné výjimky, které sama Úmluva umožňuje a kterým je nutné věnovat zvýšenou pozornost, aby nedocházelo k jejich zneužívání.²⁷³ Nejdůležitějším typem dokladu je povolení (*permit*), které je vyžadováno při obchodování s exempláři s nejvyšší mírou ohrožení, avšak existují také potvrzení (*certificates*), oznámení (*notification*) či rostlinolékařská osvědčení (*phytosanitary certificates*). Tento právní nástroj vychází z principu prevence, jelikož mezinárodní obchod s regulovanými druhy je zakázán, pokud

²⁷⁰ Viz článek II CITES.

²⁷¹ Rezoluce č. 9.24 (Rev. CoP17).

²⁷² Viz článek 19 odst. 3 nařízení (ES) č. 338/97, The EU and Trade in Wild Fauna and Flora, více viz: https://ec.europa.eu/environment/cites/legislation_en.htm [cit. 31.01.2023] a KRÄMER, L.: EC Environmental Law, 4th edition, London: Sweet & Maxwell, 2000, str. 141-142.

²⁷³ Viz Stejskal, V. (2006), *op. cit.*, str. 134-135.

nebyly splněny podmínky stanovené Úmluvou,²⁷⁴ tedy zejména, pokud nebyl předložen vyžadovaný typ dokladu.

Základní právní úprava povolení a potvrzení vychází z textu Úmluvy doplněného rezolucí č. 12.3 (Rev. CoP18), která ve své příloze 2 obsahuje standardní formulář povolení/potvrzení a blíže konkretizuje náležitosti jednotlivých dokladů CITES.²⁷⁵ Úmluva mimo jiné stanoví platnost povolení a charakterizuje základní náležitosti povolení i potvrzení.²⁷⁶ V unijním právu obsahuje úpravu povolení a potvrzení zejména Nařízení, a to především v článku 11, který stanoví platnost a zvláštní podmínky pro vydávání povolení a potvrzení. Nařízení mimo jiné určuje, že povolení a potvrzení, která byla vydána příslušnými orgány členských států, jsou platná na celém území EU (pokud členské státy nevyužily své možnosti přijmout přísnější opatření),²⁷⁷ přičemž takovýto doklad bude neplatný, pokud byl vydán na základě mylného předpokladu, že podmínky pro jeho vydání byly splněny, a exempláře, pro které byly tyto doklady vydány, budou zadrženy příslušnými orgány daného členského státu. Detailněji upravuje problematiku vydávání povolení a potvrzení Prováděcí nařízení, které obsahuje vzor formulářů a další podrobnější požadavky na obsah a technické aspekty jednotlivých dokladů a také na jejich vydávání, používání a platnost. Mimo jiné dále dává členským státům možnost stanovit, že pro případy uměle vypěstovaných rostlin druhů z příloh B a C a uměle vypěstovaných hybridů získaných z druhů z přílohy A bude použito namísto vývozního povolení rostlinolékařské osvědčení, přičemž Česká republika ve své vnitrostátní úpravě této možnosti využila.²⁷⁸ Prováděcí nařízení upravuje také oznámení o dovozu, které dovozce odevzdává na hraničním celním úřadě v místě dovozu do EU v případě dovozu exemplářů druhů zařazených do příloh C a D.²⁷⁹

Zákon č. 100/2004 Sb. upravuje v hlavě II obecné podmínky a náležitosti žádostí pro dovoz, vývoz, zpětný vývoz, přemístování exemplářů a další nakládání s nimi, v hlavě V náležitosti povolení nebo potvrzení pro dovoz, vývoz, zpětný vývoz nebo přemístění exempláře a nakládání s ním a hlava XII Zákona obsahuje některá další ustanovení týkající se dokladů CITES. Vedle Zákona upravuje tuto problematiku také prováděcí vyhláška,²⁸⁰ a to v § 8, jenž řeší náhradní potvrzení Ministerstva pro účely prokazování povoleného dovozu a potvrzenou kopii dokladu CITES o dovozu vydanou krajským úřadem.

²⁷⁴ Viz článek II odst. 4 CITES.

²⁷⁵ Rezoluce č. 12.3 (Rev. CoP18).

²⁷⁶ Viz článek VI CITES.

²⁷⁷ Viz European Commission and TRAFFIC. Reference Guide to the European Union Wildlife Trade Regulations, *op. cit.*, str. 116.

²⁷⁸ Viz článek 17 nařízení Komise (ES) č. 865/2006 a § 17 zákona č. 100/2004 Sb.

²⁷⁹ Viz článek 24 nařízení Komise (ES) č. 865/2006 a článek 4 odst. 3 a 4 nařízení (ES) č. 338/97.

²⁸⁰ Viz vyhláška č. 210/2010 Sb.

Úmluva obsahuje ve svých ustanoveních některé nástroje, pomocí kterých se snaží předcházet případným zneužitím dokladů CITES, tedy např. stanoví platnost povolení k vývozu na šest měsíců od jeho vydání a požaduje, aby byla každá kopie povolení nebo potvrzení vydaná výkonným orgánem jasně označena jako kopie a pokud není uvedeno jinak, nesmí být použita místo originálu. Dále vyžaduje samostatné povolení nebo potvrzení pro každou zásilku exemplářů, stanoví, že výkonný orgán státu dovozu zruší platnost a odebere vývozní povolení nebo potvrzení o reexportu i všechna ostatní jim odpovídající povolení k dovozu, která byla při dovozu exempláře předložena a ve všech případech, kdy je to možné, vyžaduje Úmluva označení exempláře značkou, která usnadní jeho identifikaci.²⁸¹

V případě, že obchod probíhá se státy, které nejsou smluvními stranami Úmluvy, mohou strany namísto povolení či potvrzení CITES uznat i podobné dokumenty, pokud byly vydané kompetentními orgány dotyčného státu a svým obsahem v zásadě odpovídají požadavkům Úmluvy. Rezoluce č. 9.5 (Rev. CoP16) následně podrobněji stanoví, jaké údaje by měly tyto dokumenty obsahovat, aby je mohly strany přijmout namísto dokladů CITES.²⁸²

5.3.1. Vydávání dokladů CITES

Proces vydávání dokladů CITES ponechává Úmluva v diskreci jednotlivých smluvních stran – stanoví pouze, že každé povolení nebo potvrzení musí obsahovat název Úmluvy, úřední název a razítko výkonného orgánu, který je vydal, a kontrolní číslo připojené tímto orgánem. Unijní úprava definuje vydání jakožto provedení všech nezbytných postupů, které se týkají přípravy a ověření platnosti povolení nebo potvrzení a zároveň i jeho předání žadateli²⁸³ a upravuje vydávání dokladů zejména v člancích 10 a 11 Nařízení a v článku 8 Prováděcího nařízení. Unijní úprava mimo jiné stanoví, že členské státy mohou zachovat přísnější opatření pro vydávání povolení a potvrzení, vydávající orgány mohou v jakémkoli potvrzení nebo povolení stanovit výhrady, podmínky a požadavky, které zajistí soulad s ustanoveními Nařízení, a dovozní povolení vydané na základě kopie příslušného vývozního povolení nebo potvrzení o zpětném vývozu je platné pro dovoz exemplářů do EU pouze v případě, že je k němu přiložen originál platného vývozního povolení nebo potvrzení o zpětném vývozu. Prováděcí nařízení následně určuje obecnou lhůtu, kterou mají výkonné orgány dodržovat pro vydávání povolení a potvrzení, a to v délce jednoho měsíce od předložení vyplněné žádosti, přičemž lhůty mohou být prodlouženy zejména v případě potřeby konzultace s třetími stranami.

²⁸¹ Viz článek VI CITES.

²⁸² Viz článek X CITES a rezoluce č. 9.5 (Rev. CoP16).

²⁸³ Viz článek 2 písm. f) nařízení Rady (ES) č. 338/97.

Vnitrostátní úprava je o poznání podrobnější a stanoví náležitosti žádosti o povolení nebo potvrzení, kterou Ministerstvu předkládá právnická nebo fyzická osoba hodlající dovézt, vyvézt, zpětně vyvézt nebo přemístit exemplář. K žádosti je třeba přiložit doklad o zaplacení správního poplatku a vyplněnou evidenční kartu, jejíž formulář je stanoven prováděcím předpisem MŽP. Součástí žádosti musí být také písemné důkazy, na základě kterých může být posouzeno, zda má být povolení nebo potvrzení vydáno, přičemž tyto se liší pro jednotlivé doklady CITES.²⁸⁴

O žádostech následně rozhoduje hlavní výkonný orgán, tedy Ministerstvo životního prostředí, které vydává většinu povolení a potvrzení. Na vydávání však spolupracují i další výkonné orgány, a to orgány rostlinolékařské péče, které vydávají doklady pro vývoz exemplářů rostlin (rostlinolékařské osvědčení), a krajské úřady, které vydávají potvrzení o udělení výjimky ze zákazu obchodních činností s exempláři a potvrzení o povolení k přemístění exempláře.²⁸⁵ O žádostech je rozhodováno ve správním řízení, ve kterém však neplatí lhůty upravené správním řádem, ale lhůta stanovená Komisí.²⁸⁶ Správní řízení je ukončeno rozhodnutím, které obsahuje potvrzený doklad CITES, anebo zamítnutím těch žádostí, které nespĺňují požadavky Nařízení²⁸⁷ či Zákona. K zamítnutí dochází zejména v případech, kdy by vydání dokladu mohlo ohrozit zachování daného druhu, případně pokud byla žádost podána osobou, která byla pravomocně uznána vinnou z přestupku podle Zákona, popřípadě které byl zabaven exemplář podle Zákona, anebo která byla pravomocně odsouzena pro trestný čin neoprávněného nakládání s exempláři chráněných druhů.²⁸⁸ O zamítnutí žádosti a důvodech zamítnutí jsou následně členské státy povinny uvědomit Komisi, která předá tuto informaci ostatním členským státům, aby tak bylo zajištěno jednotné uplatňování Nařízení.²⁸⁹ V případě vydání dokladu CITES mohou být jeho součástí i různé výhrady, podmínky či požadavky předepsané vydávajícím orgánem.²⁹⁰

Ministerstvo životního prostředí může vydané rozhodnutí následně změnit nebo zrušit, pokud bylo vydáno na základě mylných předpokladů, že podmínky pro jeho vydání byly splněny, pokud dojde ke změně rozhodných skutečností, pokud oprávněný nedodrží podmínky nebo povinnosti rozhodnutím stanovené, anebo pokud při činnosti vykonávané na základě vydaného rozhodnutí dochází k porušování Zákona, unijních právních předpisů nebo k podstatnému poškození jiných oprávněných zájmů v ochraně ohrožených druhů.²⁹¹

²⁸⁴ Viz článek 20 odst. 2, článek 26 odst. 2, článek 34 odst. 2 a článek 41 odst. 2 nařízení Komise (ES) č. 865/2006.

²⁸⁵ Viz § 3, § 25 odst. 2, 7, 8 a § 15a odst. 3 zákona č. 100/2004 Sb.

²⁸⁶ Viz § 38 odst. 1 zákona č. 100/2004 Sb.

²⁸⁷ Viz článek 6 nařízení Rady (ES) č. 338/97.

²⁸⁸ Viz § 33 zákona č. 100/2004 Sb. a § 299 zákona č. 40/2009 Sb.

²⁸⁹ Viz článek 6 odst. 1 a 2 nařízení Rady (ES) č. 338/97.

²⁹⁰ Viz článek 8 nařízení Komise (ES) č. 865/2006.

²⁹¹ Viz § 38a zákona č. 100/2004 Sb.

Doklady CITES můžeme rozlišovat podle toho, zda jsou vydávané za účelem dovozu, vývozu, zpětného vývozu či introdukce z moře a následně podle toho, do které přílohy je zařazen druh, s jehož exemplářem má být obchodováno.

5.3.2. Doklady nutné pro dovoz exemplářů

V případě dovozu exemplářů zařazených do přílohy I je nutné předložit povolení k dovozu a zároveň povolení k vývozu, případně potvrzení o zpětném vývozu. Obchod s exempláři těchto druhů může být povolován pouze za zcela výjimečných okolností²⁹² a za splnění třech podmínek.²⁹³ Za prvé musí vědecký orgán sdělit, že dovoz nemá být za účelem, který ohrozí přežití dotyčného druhu, přičemž proces zvažování této podmínky se bude lišit pro každý jednotlivý druh, exemplář i účel. Jediné případy, ve kterých je jisté, že účel obchodu neohrozí přežití druhu, jsou situace přispívající k přežití druhu, tedy např. vědecký výzkum, jehož cílem je zajištění přežití druhu, rozmnožování exemplářů v zajetí či vzdělávání.²⁹⁴ Za druhé je nutné ubezpečit výkonný nebo vědecký orgán o tom, že předpokládaný příjemce živého exempláře je dostatečně vybaven pro jeho umístění a péči o něj, a za třetí je nutné prověřit, že exemplář nebude využit převážně pro komerční účely. Tedy v případě, že by měl být exemplář použit pro účely komerční i nekomerční, musí nekomerční účely převládat.²⁹⁵

K dovozu exemplářů zařazených v příloze II je nutné předložit buď vývozní povolení, nebo potvrzení o zpětném vývozu.²⁹⁶ Na rozdíl od druhů zařazených do přílohy I zde Úmluva nevyžaduje povolení k dovozu, avšak za účelem usnadnění kontroly dokladů na celních úřadech ve státech dovozu a také pro potřeby evidence dovážených druhů přijala podstatná část smluvních stran vlastní vnitrostátní úpravu, která vyžaduje dovozní povolení pro všechny exempláře CITES a v některých případech i dalších druhů, které CITES nechrání.²⁹⁷

Pro dovoz exemplářů z přílohy III je třeba předložit potvrzení o původu exempláře, případně, pokud se jedná o zpětný vývoz, potvrzení o zvláštním zpracování nebo potvrzení o zpětném vývozu a dále, v případě, že je exemplář dovážen ze státu, který tento druh do přílohy III zařadil, je nutné i vývozní povolení.²⁹⁸ Vývoz těchto exemplářů z jiných států než těch, které

²⁹² Viz článek II odst. 1 CITES.

²⁹³ Viz článek III odst. 3 CITES.

²⁹⁴ Viz Wijnstekers, W., *op. cit.*, str. 129-131.

²⁹⁵ Více k určování komerční povahy obchodu viz rezoluce č. 5.10 (Rev. CoP15).

²⁹⁶ Viz článek IV odst. 4 CITES.

²⁹⁷ Viz Wijnstekers, W., *op. cit.*, str. 156-157.

²⁹⁸ Viz článek V odst. 3 a 4 CITES.

požádaly o jeho zařazení do přílohy, není podroben hraničním kontrolám v rámci CITES, avšak kontrola následně probíhá při dovozu, jelikož státy dovozu potřebují znát původ exemplářů.²⁹⁹

V rámci unijní úpravy je dovoz exemplářů z přílohy A do Evropské unie možný pouze po provedení potřebných kontrol a předložení dovozního povolení, které bude vydáno po předložení dokumentů dokazujících, že exemplář byl získán v souladu s právními předpisy – tedy vývozního povolení nebo potvrzení o zpětném vývozu. Pokud se jedná o exempláře zařazené do přílohy I CITES, nejsou tyto písemné dokumenty vyžadovány, avšak originál dovozního povolení bude zadržen, dokud žadatel nepředloží vývozní povolení nebo potvrzení o zpětném vývozu.³⁰⁰ Dovozní povolení může být vydáno, pokud bylo zjištěno, že dovoz do EU nebude mít škodlivý účinek na stav zachování druhu nebo na rozsah území, na němž se vyskytuje příslušná populace druhu, dovoz probíhá za účelem pokroku vědeckého poznání, k chovatelským či pěstitelským účelům, které přinesou užitek pro zachování druhu, k výzkumným nebo vzdělávacím účelům zaměřeným na ochranu nebo zachování daných druhů, anebo za jiným účelem, který neohrožuje přežití druhu.³⁰¹ Další podmínky pak vycházejí převážně z úpravy CITES, avšak Nařízení nastavuje navíc např. podmínku, že vyjmenované exempláře musí být za účelem vydání dovozního povolení označeny v souladu s Prováděcím nařízením³⁰² a pro případ přivezení z moře musí být veškeré živé exempláře připraveny a přepravovány tak, aby bylo minimalizováno nebezpečí zranění, poškození na zdraví a krutého zacházení, a to proto, že Nařízení samostatně neupravuje podmínky pro přivezení z moře, jelikož to je pro účely Nařízení považováno za dovoz.³⁰³ Nařízení také opravňuje Komisi k vyhlášení omezení pro dovoz do EU, na základě kterého mají členské státy povinnost zamítnout žádosti o dovozní povolení týkající se exemplářů z příloh A a B vyvážených z dotčené země původu.³⁰⁴

Pro dovoz exemplářů z přílohy B platí obdobné, avšak méně přísné podmínky. Například již není vyžadováno přesvědčení výkonného orgánu, že exemplář není určen k použití pro převážně komerční účely. Naopak na rozdíl od úpravy CITES vyžaduje unijní úprava vhodné ubytování na místě určení i pro živé exempláře přílohy B.³⁰⁵ V případě dovozu exemplářů z příloh C a D již není vyžadováno dovozní povolení, ale pouze oznámení o dovozu, k jehož vydání není třeba součinnost správních orgánů, jelikož je vyplňováno dovozcem na celním úřadě při vstupu do EU. Pro dovoz exemplářů z přílohy C je třeba předložit zároveň také vývozní povolení, pokud

²⁹⁹ Viz Wijnstekers, W., *op. cit.*, str. 162.

³⁰⁰ Viz článek 4 odst. 1 písm. b) nařízení Rady (ES) č. 338/97.

³⁰¹ Viz článek 4 odst. 1 písm. a) nařízení Rady (ES) č. 338/97.

³⁰² Viz článek 20 odst. 4, článek 64 odst. 1 písm. a) až f) a článek 66 nařízení Komise (ES) č. 865/2006.

³⁰³ Viz článek 4 odst. 1 písm. f) nařízení Rady (ES) č. 338/97.

³⁰⁴ Viz článek 71 nařízení Komise (ES) č. 865/2006 a článek 4 odst. 6 nařízení (ES) č. 338/97.

³⁰⁵ Viz článek 4 odst. 2 nařízení Rady (ES) č. 338/97.

vývoz probíhá ze země uvedené v souvislosti s dotyčným druhem v příloze C, anebo vývozní povolení, potvrzení o zpětném vývozu či potvrzení původu, pokud se jedná o zpětný vývoz z jakékoli země či o vývoz ze zemí neuvedených v souvislosti s dotyčným druhem v příloze C. Pro vývoz exemplářů z přílohy D žádné další požadavky nastaveny nejsou.³⁰⁶

5.3.3. Doklady nutné pro vývoz exemplářů

Pro vývoz exemplářů zařazených do přílohy I je nutné předložit vývozní povolení, které může být vydáno za splnění několika podmínek, z nichž zásadní je, že vývoz neohrozí přežití druhu. I přes to, že je sdělení tohoto zjištění zásadní pro dosažení cílů Úmluvy a je nejvýznamnější podmínkou vydání vývozního povolení, není bohužel ve všech případech dodržováno.³⁰⁷ Dalšími podmínkami je, že exemplář nebyl získán protizákonným způsobem, při jeho přepravě bude nebezpečí poranění, poškození na zdraví a krutého zacházení sníženo na nejmenší možnou míru a bylo pro něj uděleno povolení k dovozu – tedy musely být splněny i všechny již dříve rozebrané podmínky stanovené pro vydání dovozního povolení.³⁰⁸

Podmínky pro vydání vývozního povolení pro vývoz exemplářů z přílohy II jsou téměř totožné, chybí pouze podmínka udělení povolení k dovozu.³⁰⁹ CITES v souvislosti s těmito exempláři nastavuje pro vědecké orgány povinnost průběžně sledovat povolení k vývozu exemplářů vydávaná jejich státem a zároveň také jejich skutečný vývoz, aby následně, pokud vědecký orgán zjistí, že by vývoz exemplářů některého druhu měl být omezen, mohla být navržena přiměřená opatření k omezení udělování povolení k vývozu exemplářů tohoto druhu. Tento požadavek je zásadní pro zachování udržitelné míry obchodování, a je proto detailněji upraven i rezolucí č. 12.8 (Rev. CoP18), která blíže popisuje postup přezkumu významného obchodu.³¹⁰

Vývoz exemplářů z přílohy III upravuje CITES pouze v případech, kdy vývoz probíhá ze státu, který dotyčný druh do přílohy zařadil. V takovém případě je pak nutné předložit vývozní povolení, které může být vydáno, pokud exemplář nebyl získán protizákonným způsobem a bude připraven a dopravován takovým způsobem, že nebezpečí poranění, poškození na zdraví nebo krutého zacházení bude sníženo na nejmenší možnou míru.³¹¹

Unijní úprava stanoví, že k vývozu exemplářů druhů zařazených do přílohy A je nutné provést potřebné kontroly a na celním úřadě předložit vývozní povolení, které smí být vydáno,

³⁰⁶ Viz článek 3 a 4 nařízení Rady (ES) č. 338/97.

³⁰⁷ Viz Wijnstekers, W., *op. cit.*, str. 127.

³⁰⁸ Viz článek III odst. 2 CITES.

³⁰⁹ Viz článek IV odst. 2 CITES.

³¹⁰ Viz rezoluce č. 12.8 (Rev. CoP18).

³¹¹ Viz článek V odst. 2 CITES.

pokud vývoz exempláře (případně jeho odchyt či sběr ve volné přírodě) nebude mít škodlivý účinek na stav zachování druhu, exemplář byl získán zákonným způsobem, bude přepravován způsobem minimalizujícím nebezpečí zranění, poškození na zdraví nebo krutého zacházení a neexistují žádné další okolnosti týkající se zachování druhu, které by bránily vydání vývozního povolení. V případě, že exemplář není zároveň zařazen do přílohy I CITES, musí být splněna také podmínka, že nebude využíván k převážně komerčním účelům a pokud se jedná o exemplář z přílohy I a je vyvážen do státu, který je smluvní stranou CITES, musí být vydáno dovozní povolení.

Pro vývoz exemplářů zařazených do příloh B a C je nutné splnit téměř totožné podmínky, pouze není nutné, aby exempláře druhů, které jsou zařazeny i do přílohy I CITES, nebyly využívány k převážně komerčním účelům, a pro vývoz exemplářů z přílohy I do jiného smluvního státu není vyžadováno vydání dovozního povolení. Zároveň pro vývoz exemplářů přílohy B platí obdobná povinnost vědeckých orgánů, jakou CITES nastavuje k druhům zařazeným do přílohy II, a tedy sledovat vydávání povolení a skutečné vývozy těchto exemplářů, aby tak vědecké orgány mohly v případě potřeby navrhnout vhodná opatření k omezení vydávání povolení k vývozu.³¹² Pro vývoz exemplářů zařazených do přílohy D nejsou žádné dokumenty vyžadovány, a to s výjimkou několika exemplářů, které jsou zároveň zařazeny i v příloze III CITES, a na které se tedy budou aplikovat požadavky nastavené Úmluvou.

5.3.4. Doklady nutné pro zpětný vývoz exemplářů

Podmínky pro zpětný vývoz exemplářů jsou obecně mírnější než podmínky pro dovoz a vývoz, jelikož exempláře jsou pečlivěji kontrolovány při dovozu. Pro zpětný vývoz exemplářů zařazených do přílohy I je nezbytné potvrzení o zpětném vývozu, které smí být vydáno, pokud byl exemplář do zpětně vyvážejícího státu dovezen v souladu s požadavky Úmluvy, každý živý exemplář bude připraven a dopravován způsobem zamezujícím nebezpečí poranění, poškození na zdraví nebo krutého zacházení a pro každý živý exemplář bylo uděleno povolení k dovozu. Potvrzení o zpětném vývozu je nezbytné i pro exempláře z přílohy II, kde platí totožné podmínky, pouze není nutné, aby bylo vydáno povolení k dovozu. V případě zpětného vývozu exemplářů zařazených do přílohy III již nejsou žádné CITES doklady vyžadovány, avšak při dovozu musí dovážející stát obdržet potvrzení o tom, že exemplář byl ve zpětně vyvážejícím státě podroben zvláštnímu zpracování, případně že je zpětně vyvážen.³¹³

³¹² Viz článek 5 odst. 4 a 7 nařízení Rady (ES) č. 338/97.

³¹³ Viz článek III odst. 4, článek IV odst. 5 a článek V odst. 4 CITES a Wijnstekers, W., *op. cit.*, str. 163.

V rámci unijní úpravy je zpětný vývoz exemplářů druhů zařazených do přílohy A z EU možný pouze po provedení potřebných kontrol a předložení potvrzení o zpětném vývozu, které může být vydáno, pokud bude živý exemplář připraven a přepravován způsobem minimalizujícím nebezpečí poranění, poškození zdraví nebo krutého zacházení, exempláře druhů, které nejsou zařazeny do přílohy I CITES, nebudou využívány k převážně komerčním účelům nebo v případě, kdy se do země, která je smluvní stranou CITES, vyvázejí exempláře z přílohy I, bylo vydáno dovozní povolení a neexistují žádné další okolnosti týkající se zachování druhu, které brání vydání vývozního povolení. Žadatel musí zároveň předložit písemné důkazy o tom, že exempláře byly dovezeny do EU legálně, tedy v souladu s Nařízením, případně s nařízením (EHS) č. 3626/82 nebo s ustanoveními Úmluvy, anebo byly legálně dovezeny do členského státu dříve, než se právní úprava stala použitelnou pro tyto exempláře nebo pro daný členský stát. Zpětný vývoz exemplářů druhů zařazených do příloh B a C může proběhnout za obdobných podmínek, pouze není třeba splnit požadavek, že exempláře druhů, které nejsou zařazeny do přílohy I, nebudou využívány k převážně komerčním účelům nebo požadavek vydání dovozního povolení pro exempláře druhů z přílohy I. V případě, že je žádost o vydání potvrzení o zpětném vývozu podána v souvislosti s exemplářem, který byl do EU dovezen na základě dovozního povolení vydaného jiným členským státem, musí výkonný orgán rozhodující o potvrzení nejdříve konzultovat výkonný orgán členského státu, který toto dovozní povolení vydal. Co se týče zpětného vývozu exemplářů druhů zařazených do přílohy D, obdobně jako v případě jejich vývozu není nutné předkládat žádné dokumenty, pokud se nejedná o druhy zároveň zařazené do přílohy III CITES, na které se aplikují požadavky nastavené Úmluvou.³¹⁴

5.3.5. Doklady nutné pro přivezení z moře

Jak již bylo zmíněno v definicích základních pojmů, přivezení z moře v rámci unijní úpravy je pojmem širším, jelikož nezahrnuje pouze exempláře ulovené v mořských vodách, které nejsou pod právní jurisdikcí žádného státu, ale zároveň také exempláře ulovené či sesbírané ve vzdušném prostoru nad mořem, na mořském dně či v podloží pod mořem, které jsou dovážené přímo z tohoto prostředí. CITES regulace je detailněji upravena rezolucí č. 14.6 (Rev. CoP16), která blíže specifikuje podmínky pro dovoz, vývoz a zpětný vývoz exemplářů, pro vydávání potvrzení o přivezení z moře a stanoví některá další doporučení pro smluvní strany. Rezoluce mimo jiné uvádí, že o přivezení z moře se jedná, pokud byly exempláře uloveny či sebrány

³¹⁴ Viz článek 5 nařízení Rady (ES) č. 338/97.

z mořského prostředí na palubu plavidla registrovaného v některém státě a následně přivezeny do tohoto samého státu, jelikož v jiných případech by šlo o vývoz a dovoz.³¹⁵

Pro exempláře druhů zařazených do přílohy I je k přivezení z moře nutné předložit potvrzení vydané výkonným orgánem přivázejícího státu. Potvrzení může být vydáno, pokud přivezení neohrozí přežití dotyčného druhu, příjemce živého exempláře je vybaven pro jeho umístění a péči o něj a exemplář nebude použit pro převážně komerční účely. Pro exempláře z přílohy II platí obdobné požadavky, zejména je nutné ověřit, že přivezení exempláře neohrozí přežití daného druhu, a s každým živým exemplářem bude zacházeno tak, že nebezpečí poranění, poškození na zdraví nebo krutého zacházení bude sníženo na minimum.³¹⁶ Není již nezbytné splnit podmínku, že exemplář nebude použit pro převážně komerční účely, avšak navíc je k vydání potvrzení nutné doporučení vědeckého orgánu, které může orgán poskytnout pouze po konzultaci s jinými národními vědeckými orgány nebo mezinárodními vědeckými orgány, a to s ohledem na celkový počet exemplářů, které mají být odvezeny v průběhu určitého období, ne delšího než jeden rok. Mořských druhů z přílohy II se týká ještě jedna výjimka – smluvní strany, které jsou zároveň stranou jakékoli jiné úmluvy platné v době, kdy vstoupila CITES v platnost, která tyto druhy také chrání, jsou osvobozeny od povinností ukládaných Úmluvou v souvislosti s exempláři těchto druhů. Toto ustanovení by se týkalo zejména Mezinárodní úmluvy o regulaci velrybářství z roku 1946, avšak všechny druhy chráněné touto úmluvou byly již přesunuty do přílohy I CITES.³¹⁷ Naopak přivezení z moře exemplářů druhů zařazených do přílohy III Úmluva již neupravuje vůbec.³¹⁸

Co se týče přivezení z moře v unijním právu, jak již bylo uvedeno výše, Nařízení považuje případy přivezení z moře za dovoz, a proto se uplatní již probraná ustanovení upravující podmínky dovozu.

5.4. Obchod s exempláři se zvláštním charakterem

Kromě výše uvedených postupů, které se uplatní v běžných případech obchodu s exempláři druhů zařazených do příloh CITES a Nařízení, existují i výjimky, pro něž platí zvláštní režim. Definice těchto exemplářů jsem již uvedla mezi základními pojmy, a proto v této části uvedu pouze odlišné postupy, které se v souvislosti s těmito exempláři uplatňují.

³¹⁵ Viz rezoluce č. 14.6 (Rev. CoP16).

³¹⁶ Tato podmínka není stanovena u exemplářů zařazených do přílohy I, což je poněkud v rozporu s předešlými ustanoveními CITES, které splnění této podmínky u exemplářů z přílohy I vyžadují v případě dovozu, vývozu i zpětného vývozu.

³¹⁷ Viz článek XIV odst. 4 CITES a Wijnstekers, W., *op. cit.*, str. 158-159.

³¹⁸ Viz článek III odst. 5 a článek IV odst. 6 a 7 CITES.

5.4.1. Exempláře osobního nebo rodinného charakteru

První výjimka se týká exemplářů osobního nebo rodinného charakteru a platí bezvýhradně pro druhy zařazené do přílohy III a pro ty exempláře z příloh I a II, které byly získány před tím, než se na ně začala vztahovat ustanovení Úmluvy. Neplatí však pro exempláře z přílohy I, které byly získány vlastníkem mimo stát jeho trvalého bydliště a byly do tohoto státu dovezeny³¹⁹ ani pro exempláře z přílohy II, které byly získány vlastníkem mimo stát jeho trvalého bydliště, a to ve státě, kde se prováděl odběr z volné přírody; které jsou dováženy do státu, ve kterém má vlastník trvalé bydliště; a u kterých stát, ve kterém byly vzaty z volné přírody, požaduje před každým vyvezením povolení k vývozu.³²⁰ Výjimka se tedy nevztahuje zejména na turistické suvenýry, které by jinak spadaly do kategorie exemplářů osobního nebo rodinného charakteru, ale u kterých je nezbytné dodržovat pravidla běžného režimu, jelikož obchod s nimi je značně rozsáhlý.³²¹

Nařízení upravuje režim exemplářů osobního nebo rodinného charakteru obdobně, avšak v rámci unijní úpravy se tato výjimka týká pouze neživých exemplářů.³²² Podobně jako v případě přílohy III platí zvláštní režim bezpodmínečně pro přílohy C a D, pro exempláře z příloh A a B jsou však Prováděcím nařízením nastavena další kritéria. Konkrétně se týkají zejména prvního dovozu exemplářů z přílohy A do EU osobou s obvyklým bydlištěm v EU, pro které výjimka neplatí, dále prvního dovozu exemplářů z přílohy B, pro které není v tomto případě vyžadováno předložení dovozního povolení, ale pouze vývozního dokladu nebo dokladu o zpětném vývozu, a zpětného dovozu exemplářů z příloh A i B, u kterého se nevyžaduje dovozní povolení v případě předložení jednoho z vyjmenovaných dokumentů.³²³ Pro případy vývozu exemplářů osobního nebo rodinného charakteru z příloh A a B se výjimka neuplatní vůbec, zatímco v případech zpětného vývozu těchto exemplářů nebude vyžadováno potvrzení o zpětném vývozu, pokud bude předložen některý z vyjmenovaných dokumentů. Zvláštní výjimku představují také exempláře čtyř vyjmenovaných druhů, při jejichž dovozu ani vývozu není vyžadován doklad o vývozu, doklad o zpětném vývozu ani dovozní povolení v případě, že je dováženo pouze stanovené množství.³²⁴

5.4.2. Exempláře narozené a odchované v zajetí a exempláře uměle vypěstované

³¹⁹ Tedy pokud vlastník zakoupil exemplář tohoto typu ve svém domovském státě a následně s ním chce vycestovat do zahraničí, nebudou se na něj vztahovat pravidla o regulaci obchodu. Pokud však zakoupil exemplář v zahraničí a následně jej chce dovést do země svého bydliště, bude potřebovat vývozní povolení nebo potvrzení o zpětném vývozu v zemi vývozu a následně dovozní povolení v zemi svého bydliště. Více viz Wijnstekers, W., *op. cit.*, str. 223-224.

³²⁰ Viz článek VII odst. 3 CITES a Wijnstekers, W., *op. cit.*, str. 223-225.

³²¹ Viz rezoluce č. 13.7 (Rev. CoP17).

³²² Viz článek 7 odst. 3 nařízení Rady (ES) č. 338/97.

³²³ Viz článek 57 nařízení Komise (ES) č. 865/2006.

³²⁴ Viz článek 57 odst. 5 a článek 58 odst. 4 nařízení Komise (ES) č. 865/2006.

Úmluva stanoví dvě různé výjimky pro exempláře odchované v zajetí a exempláře uměle vypěstované, z nichž jedna se týká pouze exemplářů druhů zařazených do přílohy I a druhá veškerých exemplářů CITES. První výjimka obsažená v odstavci 4 článku VII určuje, že na exempláře druhů živočichů a rostlin zařazených do přílohy I, které byly vychovány v zajetí nebo uměle rozmnoženy pro obchodní účely, se pohlíží, jako by byly exempláři druhů zařazených do přílohy II, tedy že s nimi může být obchodováno i pro účely, které jsou převážně komerční. Zatímco druhá výjimka z odstavce 5 říká, že pokud je výkonný orgán vyvážejícího státu přesvědčen, že kterýkoli exemplář byl odchovaný v zajetí nebo uměle vypěstovaný, případně že je částí takového exempláře nebo z něj byl odvozen, může o této skutečnosti vydat potvrzení, které při obchodování s tímto exemplářem nahradí doklady vyžadované v běžném režimu obchodování. Z textu Úmluvy není zcela jasné, jaký je vztah mezi těmito dvěma ustanoveními, tedy zejména zda se druhá výjimka vztahuje i na exempláře druhů zařazených do přílohy I. Z rezoluce č. 12.10 (Rev. CoP15)³²⁵ vyplývá, že odstavec 4 je vůči odstavci 5 speciální, a tedy že odstavec 5 se neuplatní na exempláře druhů z přílohy I, protože ty mají vlastní speciální pravidlo upravené odstavcem 4.³²⁶ Jiné zdroje však poukazují na to, že odstavec 5 zcela jasně mluví o „kterémkoli exempláři“ (*any specimen*), tedy i o exemplářích druhů z přílohy I, a text rezolucí, které mají pouze doporučující charakter, nemůže změnit znění Úmluvy.³²⁷

Unijní úprava obsahuje obdobné pravidlo jako CITES, když stanoví, že se na exempláře druhů z přílohy A, které se narodily a byly odchovány v zajetí nebo které byly uměle vypěstovány, vztahují stejná ustanovení jako na exempláře druhů z přílohy B, avšak na rozdíl od Úmluvy nevyžaduje, aby byly tyto exempláře odchovány či vypěstovány pro komerční účely. Možnost nahradit doklady CITES potvrzením o zvláštním charakteru exemplářů, kterou nastavuje pro všechny tyto exempláře Úmluva, Nařízení neobsahuje, a výjimku umožňuje pouze pro uměle vypěstované exempláře rostlinných druhů zařazených do příloh B a C a uměle vypěstovaných hybridů získaných z druhů přílohy A, u kterých je možné vývozní povolení nahradit rostlinolékařským osvědčením.³²⁸

5.4.3. Exempláře získané před tím, než se na ně začala vztahovat Úmluva

Další kategorií exemplářů s odlišným režimem jsou exempláře získané před tím, než se na ně začala vztahovat Úmluva. Pokud je výkonný orgán vyvážejícího nebo zpětně vyvážejícího státu

³²⁵ Rezoluce č. 12.10 (Rev. CoP15) mimo jiné také stanoví, že každá chovatelská činnost s exempláři živočišných druhů z přílohy I s komerčními účely musí být registrovaná u Sekretariátu.

³²⁶ Viz rezoluce č. 12.10 (Rev. CoP15).

³²⁷ Viz článek VII odst. 4 a 5 CITES a Wijnstekers, W., *op. cit.*, str. 533-535.

³²⁸ Viz článek 17 nařízení Komise (ES) č. 865/2006 a článek 7 odst. 1 nařízení Rady (ES) č. 338/97.

ubezpečen o tom, že se jedná o tento typ exempláře, vydá k exempláři potvrzení, které bude sloužit namísto dokladů CITES vyžadovaných v běžném režimu.³²⁹

Obdobnou úpravu převzala i unijní úprava, která však výjimku přiznává pouze neživým exemplářům, jejich částem a odvozeninám, u kterých žadatel předloží písemné důkazy o tom, že byly legálně získány dříve, než se pro ně stala použitelnými ustanovení Nařízení, Prováděcího nařízení či Úmluvy. Výjimka se navíc netýká dovozu, platí pouze pro vývoz či zpětný vývoz, přičemž bude stále nutné předložit vývozní povolení či potvrzení o zpětném vývozu, pouze k jejich vydání nebude nutné splnit všechny podmínky. Např. nebude nutné určit, že odchyt či sběr exemplářů nebo jejich vývoz nebude mít škodlivý účinek na stav zachování druhu a nemusí být splněna ani podmínka, že exempláře nebudou využívány k převážně komerčním účelům.³³⁰

5.4.4. Zpracované exempláře získané před více než 50 lety

Poslední zvláštní kategorií jsou zpracované exempláře získané před více než 50 lety. Úmluva tuto kategorii exemplářů neupravuje, a proto pro ně platí výjimečný režim pouze v rámci unijního práva. Co se týče dovozu, pokud žadatel předloží písemné důkazy o tom, že se jedná o tento typ exempláře, dovozní povolení mu bude moci být vydáno i bez splnění některých podmínek stanovených v běžném režimu. Konkrétně v případě exemplářů druhů z přílohy A není nutné určovat, že dovoz exempláře nebude mít škodlivý účinek na stav zachování druhu, a exemplář může být určen k použití i pro převážně komerční účely. V případě druhů zařazených do přílohy B nemusí být pro vydání dovozního povolení splněna dokonce žádná z daných podmínek. Obdobně i pro případy vývozu a zpětného vývozu může být vývozní povolení či potvrzení o zpětném vývozu pro exempláře z přílohy A vydáno, aniž by bylo nutné určit, že vývoz exempláře nebude mít škodlivý účinek a exemplář nebude využíván k převážně komerčním účelům.³³¹

5.5. Odchylné postupy a výjimky z běžného režimu obchodování

Kromě zvláštních kategorií exemplářů, ke kterým se váží odlišná pravidla při jejich dovozu, vývozu i zpětném vývozu, existují i další výjimky odvíjející se od různých kritérií.

5.5.1. Přeprava a překládka exemplářů

První z těchto výjimek je situace přepravy a překládky exemplářů (tzv. tranzit) na území smluvní strany, kdy exempláře zůstávají pod celní kontrolou. V takových případech se běžná

³²⁹ Viz článek VII odst. 2 CITES.

³³⁰ Viz článek 5 odst. 6 bod ii) ve spojení s odstavcem 2 písm. a) a c) bod ii) nařízení Rady (ES) č. 338/97.

³³¹ Viz článek 4 odst. 5 písm. b) ve spojení s odst. 1 písm. a) a d) a odst. 2 písm. a), b) a c) a článek 5 odst. 6 bod i) ve spojení s odst. 2 písm. a) a c) bod ii) nařízení Rady (ES) č. 338/97.

pravidla regulace obchodu podle CITES neaplikují. Aby nedocházelo k zneužití tohoto ustanovení, doporučuje rezoluce č. 9.7 (Rev. CoP15) užívat pojem přepravy a překládky (*transit and transshipment*) pouze pro exempláře, které zůstávají pod celní kontrolou a jsou odesílány jmenovitě určenému příjemci, kdy jakékoli přerušení přepravy je způsobeno pouze opatřeními, která vyžaduje tento způsob přepravy. Zároveň rezoluce pod tento pojem zařazuje i přeshraniční přepravu souborů vzorků (definované blíže rezolucí č. 12.3) doprovázených ATA karnetem, tedy mezinárodním celním dokumentem, který umožňuje dočasné vyvezení zboží osvobozené od cla a daní. Podle rezoluce č. 9.7 (Rev. CoP15) mají státy u těchto exemplářů ověřovat, zda k nim bylo vydáno platné povolení či potvrzení obsahující také konečné místo určení, přičemž v opačném případě mají být exempláře zadrženy a zabaveny.³³²

Unijní Nařízení implementuje požadavky Úmluvy i doporučení daná rezolucí č. 9.7 (Rev. CoP15) a definuje tranzit jakožto přepravu exemplářů mezi dvěma státy, z nichž ani jeden není členským státem EU, přes území EU, přičemž exemplář je zaslán jmenovitě uvedenému příjemci a případná přerušení jsou způsobena pouze opatřeními, která tento způsob přepravy vyžaduje.³³³ U tranzitu exemplářů následně není vyžadováno provedení kontrol ani předložení předepsaných dokladů na hraničním celním úřadě v místě dovozu. Tato odchylka však neplatí bezvýjimečně pro exempláře druhů z příloh A a B, které jsou zároveň zařazeny do příloh I a II. Pro tyto exempláře musí být příslušnými orgány třetí země, z níž se vývoz provádí, vydán platný dokument pro vývoz nebo zpětný vývoz podle Úmluvy, který dané exempláře doprovází a ve kterém je uvedeno místo určení. V případě, že tento dokument nebyl vydán, exemplář musí být zadržen a pokud nebude dokument dodatečně předložen, může být exemplář následně i zabaven.³³⁴ Co se týče souboru vzorků v unijní úpravě, členské státy mohou vydávat potvrzení o souboru vzorků v případě, že se na daný soubor vzorků vztahuje platný karnet ATA a soubor obsahuje exempláře, části či odvozeniny druhů uvedených v přílohách A, B nebo C. Prováděcí nařízení obsahuje několik dalších ustanovení regulujících mimo jiné použití potvrzení či požadavky na soubory vzorků.³³⁵

5.5.2. Neobchodní zapůjčení, dar a výměna

Další výjimku představují případy neobchodního zapůjčení, daru nebo výměny mezi vědci nebo vědeckými institucemi registrovanými u výkonného orgánu svého státu, jejichž předmětem jsou exempláře herbářové a jinak konzervované, sušené nebo zalévané muzejní preparáty a živý rostlinný materiál, pokud jsou označeny etiketou, která byla vydána či potvrzena výkonným

³³² Viz článek VII odst. 1 CITES a rezoluce č. 9.7.

³³³ Viz článek 2 písm. v) nařízení Rady (ES) č. 338/97.

³³⁴ Viz článek 7 odst. 2 nařízení Rady (ES) č. 338/97 a článek 16 nařízení Komise (ES) č. 865/2006.

³³⁵ Viz články 44a-44g nařízení Komise (ES) č. 865/2006.

orgánem. V těchto případech, které jsou blíže specifikovány rezolucí č. 11.15 (Rev. CoP18), opět není nutné splnění požadavků nastavených pro běžný režim obchodování s exempláři, jelikož etikety vydané či potvrzené vědeckým orgánem nahrazují jinak vyžadovaná povolení či potvrzení.³³⁶ Takřka totožnou úpravu obsahuje i Nařízení, jehož znění je však limitováno Prováděcím nařízením, které upřesňuje, že tato výjimka platí pouze pro případy vědeckých studií.³³⁷

5.5.3. Putovní výstavy

Poslední výjimka daná Úmluvou se týká exemplářů putovních zoologických zahrad, cirkusů, zvěřinců, výstav rostlin a jiných putovních výstav, kdy výkonný orgán kteréhokoli státu může i bez předložení povolení nebo potvrzení připustit jejich přesun. To však pouze v případě, že vývozce nebo dovozce zaregistroval tyto exempláře se všemi podrobnostmi u výkonného orgánu, exempláře byly získány předtím, než se na ně začala vztahovat ustanovení Úmluvy nebo byly vychovány v zajetí či vypěstovány uměle a každý živý exemplář je transportován a opatrován tak, aby se nebezpečí poranění, poškození na zdraví nebo surového zacházení snížilo na co nejmenší možnou míru. Rezoluce č. 12.3 (Rev. CoP19) dodává, že každá smluvní strana může vydat pro tyto exempláře potvrzení o putovní výstavě, které může být užito pro přesun exemplářů do jiných zemí za účelem jejich vystavování, a to pokud byly získány legálně a budou navraceny do země, ze které putovní výstava pochází. V případě živých exemplářů živočišných druhů musí být vydáno zvláštní potvrzení pro každý jednotlivý exemplář, zatímco v případě ostatních exemplářů připojí výkonný orgán k potvrzení pouze seznam obsahující informace o všech těchto exemplářích.³³⁸

V unijní úpravě je putovní výstava definována obdobně, zahrnuje soubor vzorků, cirkus, zvěřinec, výstavu rostlin, vystoupení orchestru či muzejní výstavu, které jsou využity k veřejnému vystavování pro komerční účely. Prováděcí nařízení obsahuje mimo jiné pravidla vydávání potvrzení o putovní výstavě, jejich vzory a použití a také požadavky na exempláře, které vycházejí z doporučení rezoluce č. 12.3 (Rev. CoP19).³³⁹

5.5.4. Živí živočichové a hudební nástroje v osobním vlastnictví

Následující výjimka již není upravena přímo v textu Úmluvy, ale pouze rezolucí, která byla následně implementována i do unijní úpravy. Jedná se o časté přeshraniční přesuny živých zvířat

³³⁶ Viz článek VII odst. 6 CITES.

³³⁷ Viz článek 7 odst. 4 nařízení Rady (ES) č. 338/97 a článek 52 nařízení Komise (ES) č. 865/2006.

³³⁸ Viz rezoluce č. 12.3 (Rev. CoP19).

³³⁹ Viz článek 1 odst. 6 a články 30-36 nařízení Komise (ES) č. 865/2006.

v osobním vlastnictví, na které se bude uplatňovat stejný režim jako na exempláře osobního a rodinného charakteru. Smluvní strany mohou za tímto účelem vydávat osobnímu vlastníkovvi potvrzení o vlastnictví, avšak pouze po domluvě mezi stranami, kterých se bude potvrzení týkat. Toto zvíře musí být vlastněno legálně, nesmí být získáno v rozporu s ustanoveními Úmluvy a jeho majitel jej nesmí v zahraničí prodat nebo jinak převést. Vydané potvrzení pak umožňuje vlastníkovvi opakovaně se zvířetem překračovat hranice států za nekomerčním účelem. Téměř totožná úprava byla převzata Prováděcím nařízením, které reguluje mimo jiné požadavky na exempláře či vydávání potvrzení o osobním vlastnictví, které může být použito jako dovozní povolení, případně jako vývozní povolení nebo potvrzení o zpětném vývozu v zemích určení, které s tím souhlasí.³⁴⁰ Obdobná výjimka upravená rezolucí č. 16.8 (Rev. CoP17) a Prováděcím nařízením platí i pro časté přeshraniční přesuny hudebních nástrojů odvozených od exemplářů za nekomerčním účelem, pro které může výkonný orgán vydat potvrzení o hudebním nástroji, se kterým může být hudební nástroj opakovaně přesouván mezi státy. Toto potvrzení nesmí být vydáno pro nástroje vyrobené z exemplářů zařazených do přílohy I či přílohy A, které byly získány poté, co byl exemplář do těchto příloh zařazen, nebo z exemplářů, které byly získány nezákonným způsobem.³⁴¹

5.5.5. Zjednodušené postupy

Poslední výjimka z běžného režimu regulace obchodování, kterou na tomto místě uvádím, je možnost zjednodušené procedury vydávání povolení a potvrzení za účelem usnadnění a zrychlení obchodu, který nebude mít žádný nebo pouze zanedbatelný dopad na zachování dotčených druhů. Tento zjednodušený postup může být použit zejména v případě obchodu s určenými biologickými vzorky, při vydávání potvrzení pro exempláře získané před tím, než se na ně začala vztahovat ustanovení Úmluvy, případně pro exempláře vychované v zajetí nebo uměle vypěstované, a v dalších případech, pokud to uzná za vhodné výkonný orgán. Doporučení rezoluce č. 12.3 (Rev. CoP19) byla implementována Prováděcím nařízením, které je rozděluje na zjednodušené postupy s ohledem na určitý obchod s biologickými vzorky a zjednodušené postupy s ohledem na vývoz a zpětný vývoz neživých exemplářů druhů z příloh B a C. Zjednodušený postup probíhá na základě předem vydaných a částečně vyplněných povolení a potvrzení, jež členské státy poskytují evidovaným osobám, které mohou tyto postupy využívat, přičemž státy vedou nejen registr těchto osob, ale také druhů, se kterými může být tímto způsobem obchodováno.

³⁴⁰ Viz rezoluce č. 10.20 a články 37-44 nařízení Komise (ES) č. 865/2006.

³⁴¹ Viz rezoluce č. 16.8 (Rev. CoP17) a články 44h-44p nařízení Komise (ES) č. 865/2006.

V případě neživých exemplářů musí navíc vědecký orgán oznámit, že takový vývoz či zpětný vývoz nebude mít škodlivý účinek na zachování druhů.³⁴²

5.6. Další právní nástroje regulace obchodu

Vedle kategorizace druhů a vydávání povolení či potvrzení v rámci regulace obchodu existují další více či méně významné právní nástroje, jejichž prostřednictvím se mezinárodní společnosti, Evropská unie i vnitrostátní právní řád snaží regulovat obchodování s ohroženými druhy. V této části popíšu ty nejdůležitější z těchto nástrojů.

5.6.1. Vývozní kvóty

Systém vývozních kvót představuje v současné době pravděpodobně nejúčinnější právní nástroj regulace mezinárodního obchodu, a to i přes jeho nedostatky, které jsou způsobeny zejména chybějícími vědeckými daty. Na mezinárodní úrovni v rámci CITES o nastavení kvót rozhoduje Konference stran, přičemž tyto kvóty se týkají zejména určitých druhů exemplářů zařazených do příloh I a II – konkrétně se jedná např. o leoparda, nosorožce černého či o slonovinu ze slona afrického. Existují ale i kvóty nastavené na základě zvláštních kritérií pro přeřazování druhů z přílohy I do přílohy II nebo dobrovolně zavedené národní kvóty, k jejichž vydávání přijala Konference stran rezoluci č. 14.7 (Rev. CoP15). Přílohou této rezoluce jsou pokyny a základní principy vydávání a spravování vývozních kvót na národní úrovni v rámci CITES. Pomocí vývozních kvót je zajišťováno, aby vývoz exemplářů jistých druhů zůstal pod úrovní, která by mohla mít negativní vliv na zachování druhu. Vývozní kvóty jsou nastavovány na období dvanácti měsíců a stanoví, jaké množství exemplářů daného druhu může být během této doby vyvezeno.³⁴³

5.6.2. Regulace obchodních činností

Unijní úprava obsahuje také ustanovení, která mají za cíl regulovat obchodní činnosti. Základním pravidlem je zákaz komerčního využívání exemplářů druhů zařazených do přílohy A, přičemž členské státy mohou navíc zakázat i pouhé držení těchto exemplářů, a to zejména v případě živých zvířat.³⁴⁴ Zákaz však není absolutní, jelikož Nařízení zároveň stanoví celkem 8 případů, ve kterých je možné udělit výjimku pro některé exempláře se zvláštním charakterem (jedná se např. o exempláře získané před tím, než se na ně začala vztahovat ustanovení Úmluvy a Nařízení, exempláře získané před více než 50 lety, exempláře určené k výzkumným nebo

³⁴² Viz rezoluce č. 12.3 (Rev. CoP19) a články 18 a 19 nařízení Komise (ES) č. 865/2006.

³⁴³ Viz rezoluce č. 14.7 (Rev. CoP15), Wijnstekers, W., *op. cit.*, str. 561 a Stejskal, V. (2006), *op. cit.*, str. 134.

³⁴⁴ Viz článek 8 odst. 1 a 2 nařízení Rady (ES) č. 338/97.

vzdělávacím účelům a další), přičemž několik dalších výjimek stanoví i Prováděcí nařízení (v tomto případě jde kromě všeobecných výjimek, mezi které patří např. uměle vypěstované exempláře rostlinných druhů, i o konkrétní druhy stanovené přílohou X Prováděcího nařízení).³⁴⁵ Případné potvrzení o výjimce ze zákazu obchodních činností může žadatel, který doložil všechny požadované údaje, vydat krajský úřad v roli výkonného orgánu ve správním řízení, a toto potvrzení bude následně platné na celém území Evropské unie.³⁴⁶

Zákaz komerčních činností se vztahuje i na druhy z přílohy B, avšak neplatí pro exempláře, které byly získány legálně. Exempláře příloh B a D, které byly zabavené na základě Nařízení, mohou příslušné orgány členských států následně prodat, pokud tak exemplář nebude přímo navrácen osobě, které byl zabaven, nebo která se na přestupku podílela. Tyto exempláře budou mít poté charakter legálně získaných exemplářů a budou moci být využívány ke všem účelům.³⁴⁷

5.6.3. Přemísťování živých exemplářů

Dalším nástrojem unijního práva je přemísťování živých exemplářů v rámci EU, kdy v průběhu jakéhokoli přemísťování, tranzitu či překládání je nutno o exempláře pečovat tak, aby bylo minimalizováno nebezpečí zranění, poškození zdraví nebo krutého zacházení. Pokud se jedná o přemístění exempláře druhu z přílohy A z místa uvedeného v dovozním povolení nebo jiném potvrzení, je nutné získat předběžné povolení výkonného orgánu státu, ve kterém se exemplář nachází. Toto povolení však není nutné předkládat, pokud musí být zvíře přemístěno za účelem neodkladného veterinárního zákroku a následně bude vráceno zpět na povolené místo určení. V ostatních případech, kdy není vyžadováno povolení, je nutné mít k dispozici pouze doklad o legálním původu exempláře.

Zvláštní podmínka platí pro přemísťování živých exemplářů z přílohy B, kdy držitel nemůže exemplář opustit, dokud nezajistí, že bude exempláři zajištěno ubytování, vybavení a řádná péče.³⁴⁸

5.6.4. Registrace exemplářů

Následující nástroj byl nastaven českým právním řádem nad rámec požadavků Úmluvy i unijní legislativy – jedná se o povinnost registrace exemplářů druhů přímo ohrožených vyhynutím, na které se vztahuje zákaz obchodních činností, a dalších druhů uvedených v příloze č. 2 Zákona. Výjimku z této povinnosti tvoří druhy, které se vyskytují přirozeně na území České republiky a

³⁴⁵ Viz článek 8 odst. 3 nařízení Rady (ES) č. 338/97 a články 61, 62 a příloha X nařízení Komise (ES) č. 865/2006.

³⁴⁶ Viz § 15a zákona č. 100/2004 Sb.

³⁴⁷ Viz článek 8 odst. 5 a 6 nařízení Rady (ES) č. 338/97.

³⁴⁸ Viz článek 9 nařízení Rady (ES) č. 338/97 a článek 49 nařízení Komise (ES) č. 865/2006.

také ty, o kterých Ministerstvo na základě doporučení vědeckého orgánu stanoví, že se na ně povinnost registrace nevztahuje.

Povinnost registrace platí vedle ostatních povinností a nenahrazuje žádná jiná vyžadovaná potvrzení či povolení. Registraci provádějí krajské úřady, jež žadateli vydávají registrační list, který je platný pouze na území České republiky a musí být vydán zvláště pro každý jednotlivý exemplář. Každý vlastník či dlouhodobý držitel³⁴⁹ exempláře musí požádat krajský úřad o vydání registračního listu do 30 dnů od nabytí exempláře nebo od chvíle, kdy se na exemplář začne vztahovat registrační povinnost, a to bez ohledu na to, zda má být exemplář používán pro komerční účely či nikoli. Lhůta pro podání žádosti je prodloužena v případě cizinců s dočasným pobytem na území ČR a také pro mláďata narozená či vylíhnutá ve vlastním chovu. Exemplář musí být vždy doprovázen svým registračním listem a vlastník nebo dlouhodobý držitel je povinen hlásit úřadu změny, které se jej týkají (např. úhyn, ztráta či převod vlastnictví), a to včetně změn důležitých pro identifikaci exempláře. Pokud je udělována výjimka ze zákazu obchodních činností pro dosud neregistrovaný exemplář, bude v rámci tohoto řízení provedena i registrace exempláře.³⁵⁰

5.6.5. Značení a identifikace exemplářů

Další právní nástroj stanoví, ve kterých případech je nutné exempláře nezaměnitelně označit anebo jinak individuálně identifikovat, aby nedocházelo k záměnám a podvodům za účelem nelegálního mezinárodního obchodu. Informace o značení exempláře jsou pak uvedeny v registračním listu a také na dokladu CITES, aby bylo v rámci obchodu vždy možné ověřit, že se jedná o exemplář, pro který byl doklad vydán.³⁵¹ Úmluva pouze stanoví, že pokud je to vhodné a proveditelné, má výkonný orgán opatřit exemplář značkou, která usnadní jeho identifikaci, přičemž exempláře mají být značeny jakýmkoli přiměřeným prostředkem, který bude co nejvíce znemožňovat padělání neoprávněnou osobou.³⁵² Konkrétnější pravidla jsou obsažena v rezolucích č. 7.12 (Rev.CoP15) a č. 8.13 (Rev. CoP17), které vyzdvihují well-being exemplářů při značení a zavádění mikročipů,³⁵³ a dalších rezolucích, které upravují značení specifických exemplářů.³⁵⁴

Unijní úprava vychází ze zmíněných rezolucí a stanoví další podmínky značení určitých exemplářů pro účely dovozu, vývozu, zpětného vývozu i dalších obchodních činností. Prováděcí

³⁴⁹ Více k definici dlouhodobého držitele viz § 15a odst. 1 zákona č. 100/2004 Sb.

³⁵⁰ Viz § 23, 23a, 23b zákona č. 100/2004 Sb. a Stejskal, V. (2006), *op. cit.*, str. 471.

³⁵¹ Viz § 21 odst. 3 a § 23c odst. 4 zákona č. 100/2004 Sb., rezoluce č. 12.3 (Rev. CoP19) a European Commission and TRAFFIC. Reference Guide to the European Union Wildlife Trade Regulations, *op. cit.*, str. 118.

³⁵² Viz článek VI odst. 7 CITES.

³⁵³ Viz rezoluce č. 7.12 (Rev. CoP15) a rezoluce č. 8.13 (Rev. CoP17).

³⁵⁴ Jedná se např. o exempláře druhů zařazených do přílohy I, které byly odchované v zajetí – rezoluce 10.16 (Rev. CoP19), živé exempláře v osobním vlastnictví – rezoluce č. 10.20, exempláře živočišných druhů odchované v zajetí – rezoluce č. 10.16 (Rev. CoP19), či o značení slonoviny – rezoluce č. 10.10 (Rev. CoP19).

nařízení podmiňuje vydání dovozního povolení k vyjmenovaným chráněným druhům právě jednotlivým označením těchto exemplářů. Jedná se např. o exempláře, které pocházejí z chovných zařízení, exempláře, které pocházejí z farem (tzv. ranching), exempláře přílohy I, pro které byly Konferencí stran stanoveny vývozní kvóty, kly slona afrického, krokodýlí kůže a další části těla krokodýlů, živí obratlovci druhů uvedených v příloze A, které tvoří součást putovních výstav, a jakákoli nádoba s kaviárem určeného druhu. Potvrzení o zpětném vývozu může být pro tyto exempláře, které nebyly zásadně pozměněny, vydáno pouze pod podmínkou, že originální značky jsou neporušené, a potvrzení o zpětném vývozu i vývozní povolení pro nádoby s kaviárem může být vydáno, pokud jsou tyto jednotlivě označeny jednorázovými štítky připevněnými ke každé prvotní nádobě. Pro živé obratlovce druhů z přílohy A (s výjimkou druhů, které jsou součástí přílohy X Prováděcího nařízení) může být vývozní povolení vydané pouze, pokud byla splněna pravidla značení nastavená Prováděcím nařízením. Značkovací metody jsou stanoveny pro různé druhy exemplářů a zahrnují mimo jiné kroužky na nohy u ptačích druhů, jednorázové štítky či mikročipové transpondéry, přičemž při značení živých živočichů musí být značkovací metody pokud možno co nejvíce humánní. Členské státy následně uznávají značkovací metody schválené příslušnými orgány ostatních členských států, pokud jsou v souladu s Prováděcím nařízením.³⁵⁵

Vnitrostátní předpisy tato pravidla dále konkretizují. Zákon mimo jiné stanoví, že vlastník či dlouhodobý držitel exempláře je povinen označit stanovené druhy exemplářů i exempláře podléhající registrační povinnosti na vlastní náklady. Označení exempláře musí být nezaměnitelné, aby bylo možné každý exemplář individuálně identifikovat, přičemž lhůta pro označení exempláře se prodlužuje u mláďat savců, vajec a mláďat ptáků, vajec, jiker a mláďat plazů, pokud s nimi není obchodováno, nedošlo ke změně vlastníka a unijní úprava nestanoví kratší lhůtu. Označení exempláře musí odpovídat unijním předpisům, avšak ze závažných důvodů (např. určitý typ značení by způsobil újmu na zdraví exempláře) může výkonný orgán se souhlasem vědeckého orgánu uznat i jiný způsob značení nebo identifikace.³⁵⁶

5.6.6. Prokazování původu

Posledním právním nástrojem, který v této kapitole zmíním, je prokazování původu exemplářů. Unijní úprava v určitých situacích vyžaduje potvrzení, že byl předmětný exemplář získán legálním způsobem, přičemž pravidla prokazování původu jsou obsažena ve vnitrostátních předpisech.³⁵⁷ Zákon stanoví, že ten, kdo drží, chová, pěstuje, prodává, zpracovává či jinak nakládá

³⁵⁵ Viz články 64-68 nařízení Komise (ES) č. 865/2006.

³⁵⁶ Viz § 23c zákona č. 100/2004 Sb.

³⁵⁷ Viz § 24 zákona č. 100/2004 Sb.

s exemplářem, je povinen na výzvu ČIŽP nebo celního úřadu prokázat jeho původ, a pokud původ neprokáže, budou mu tyto činnosti zakázány. Pokud jsou exempláře používány pro obchodní účely, existuje navíc povinnost vést písemné záznamy o obchodu a umožnit ČIŽP jejich kontrolu. A v případě chovu exemplářů z příloh A a B platí povinnost³⁵⁸ vést záznamy o jejich chovu.³⁵⁹

V návaznosti na tato pravidla je následně možné převést, zapůjčit či pronajmout exemplář pouze s písemným dokladem původního vlastníka nebo dlouhodobého držitele, na němž musí být uvedena identifikace původního držitele a podrobnosti o původu exempláře. Původ je možné prokázat pomocí údajů a dokumentů, které osvědčují, že exemplář byl nabyt podle požadavků unijních předpisů a Zákona. Jedná se tedy zejména o údaje, kdy a kde byl exemplář odebrán z přírody, kdy a kde byl narozen v zajetí či uměle vypěstován, případně kdy, z kterého státu a na základě jakých dokladů byl dovezen. V případě dovozu exempláře předkládá dovozce za účelem prokázání původu kopii dokladu CITES, která byla potvrzena celním úřadem při dovozu exempláře, anebo potvrzenou kopii dokladu CITES vydanou krajským úřadem.³⁶⁰ Při převodu dovezeného exempláře má původní držitel povinnost předat novému držiteli originál příslušného dokladu CITES, který musí mít držitel exempláře následně k dispozici po celou dobu držby.³⁶¹

5.7. Shrnutí

Prostřednictvím právních nástrojů nastavují mezinárodní společenství, Evropská unie i jednotlivé státy systém pravidel regulujících mezinárodní obchod s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Základním z těchto nástrojů je rozdělení ohrožených druhů do určitých kategorií z hlediska stupně jejich ohrožení. Na základě vytvořených kategorií jsou následně ukládány povinnosti ve formě zákazů, příkazů či nejrůznějších omezení vztahujících se k takto rozděleným druhům. Nejvýznamnější právně nezávaznou kategorizaci poskytuje Mezinárodní svaz ochrany přírody prostřednictvím Červeného seznamu ohrožených druhů a nejdůležitější právně závazné kategorizace ohrožených druhů jsou obsaženy v přílohách CITES a Nařízení.

Zásadní význam mezi nástroji regulace obchodu má systém dokladů CITES, které jsou vydávány výkonnými orgány jednotlivých států za splnění stanovených podmínek. Mezinárodní obchod s ohroženými druhy nebude povolen, pokud nedojde při přeshraniční kontrole k předložení

³⁵⁸ Podle přílohy 10 vyhlášky č. 210/2010 Sb. povinnost vést záznamy o chovu nevzniká, pokud chovatel chová maximálně 1 exemplář od určitého druhu.

³⁵⁹ Přílohy č. 9 a 10 vyhlášky č. 210/2010 Sb. stanoví, na které exempláře se nevztahuje povinnost vést písemné záznamy o obchodu a o chovu. Povinnost vést záznamy o chovu nemají v souladu s § 24 odst. 7 zákona č. 100/2004 Sb. ani zoologické zahrady, kterým byla udělena licence podle zákona o zoologických zahradách.

³⁶⁰ Viz § 22 odst. 2 zákona č. 100/2004 Sb.

³⁶¹ Povinnost předat doklady CITES se nevztahuje na exempláře druhů obsažených v příloze D.

příslušného povolení, potvrzení či oznámení, které je vyžadováno pro daný exemplář za účelem dovozu, vývozu, zpětného vývozu či introdukce z moře. Mezi nejvýznamnější podmínky, které je v určitých situacích pro vydání dokladu nutno splnit, patří např. sdělení vědeckého orgánu, že dovoz nemá být za účelem, který ohrozí přežití dotčeného druhu, zjištění, že obchod nebude mít škodlivý účinek na stav zachování druhu, prokázání, že exemplář byl získán legálně, dostatečné vybavení předpokládaného příjemce živého exempláře živočišného druhu pro péči o exemplář či skutečnost, že exemplář nebude použit pro převážně komerční účely. Při vydávání dokladů hrají roli i podmínky přepravy živých exemplářů, v rámci které musí být minimalizováno nebezpečí zranění, poškození na zdraví a krutého zacházení. Podmínky pro vydávání dokladů jsou vždy přísnější, pokud se jedná o druh s vyšší mírou ohrožení.

Existují však i výjimky z takto nastavených požadavků pro některé exempláře se zvláštním charakterem, kdy v případě obchodu s nimi následně nebude nutné splnit všechny stanovené podmínky. Jedná se např. o exempláře osobního nebo rodinného charakteru, exempláře narozené a odchované v zajetí či uměle vypěstované, exempláře získané před tím, než se na ně začala vztahovat Úmluva či zpracované exempláře získané před více než 50 lety. Zároveň jsou nastaveny i další výjimky z běžného režimu obchodování, v rámci kterých není nutné splnění všech požadavků. Mezi tyto výjimky patří např. přeprava a překládka exemplářů na území smluvní strany, kdy exempláře zůstávají pod celní kontrolou, případy neobchodního zapůjčení, daru nebo výměny mezi vědci nebo vědeckými institucemi, obchod s exempláři putovních výstav či časté přeshraniční přesuny živých zvířat a hudebních nástrojů v osobním vlastnictví.

Další samostatný nástroj regulace mezinárodního obchodu představují vývozní kvóty, které určují, kolik exemplářů jistých ohrožených druhů je možné v daném roce vyvést, aby obchod s nimi neměl negativní dopad na zachování tohoto druhu. Významným právním nástrojem na úrovni unijního práva je také regulace obchodních činností, prostřednictvím které je až na některé výjimky zakázáno komerční využívání exemplářů druhů zařazených do přílohy A. Unijní předpisy regulují i přemísťování živých exemplářů v rámci EU, které je v případě exemplářů přílohy A umožněno pouze s předběžným povolením výkonného orgánu. Vnitrostátní právo stanoví nad rámec požadavků CITES i unijní legislativy také povinnost registrace exemplářů, jejímž cílem je lepší kontrola obchodu i zacházení s exempláři ohrožených druhů. Právní předpisy upravují také způsob značení exemplářů, který musí být individuální pro každý jednotlivý exemplář, aby tak při obchodování nemohlo docházet k záměnám a podvodům, či mechanismus prokazování původu exemplářů, který má zabraňovat komerčnímu využívání exemplářů získaných nelegální cestou.

6. Prosazování právní regulace

6.1. Úvod

V této poslední kapitole se budu zabývat prosazováním právní regulace mezinárodního obchodu s ohroženými druhy, a to jak vůči jednotlivým státům, jakožto smluvním stranám CITES, tak i ze strany států vůči fyzickým a právnickým osobám. Uvedu, jakými způsoby je zjišťováno dodržování nastavených pravidel na úrovni mezinárodní, unijní i vnitrostátní, jaké sankce jsou nastaveny pro případy porušení a jak jsou tyto sankce vynucovány.

6.2. Dodržování právní regulace na mezinárodní úrovni

Prosazování právních environmentálních norem na mezinárodní úrovni bývá problematické z důvodu nízké míry institucionalizace a absence nadřazené moci, a proto se musí jednotlivé státy často samy pokoušet o prosazování práva, které bylo porušeno jednáním jiného státu. Mezinárodní společenství se snaží vytvářet systém nástrojů, který bude umožňovat prosazování mezinárodních norem, aniž by zároveň narušoval suverenitu jednotlivých států. Tyto nástroje mohou mít represivní povahu či povahu spolupráce, případně kombinaci obou těchto charakteristik.³⁶²

Jedním ze základních prostředků sloužících k dodržování závazků mezinárodního práva je kontrola – tedy zjišťování, zda skutečný stav odpovídá nastaveným požadavkům. Kontrola probíhá prostřednictvím různých metod a prostředků, z nichž nejvýznamnějšími jsou různé druhy inspekcí, podávání zpráv a poskytování dokumentace o provádění závazků a další procedury pro zjišťování, zda státy jednají v souladu či v rozporu s ustanoveními dané úmluvy (tzv. *compliance* či *non-compliance*). Tyto obecné metody a prostředky se v různých mezinárodních smlouvách značně odlišují, a proto se zde budu soustředit pouze na ty, které jsou používány při zajišťování dodržování právní regulace mezinárodního obchodu s ohroženými druhy.³⁶³

Při plnění nastavených povinností může docházet k nesrovnalostem ve výkladu mezi jednotlivými státy, proto pro případ, že se některé státy nemohou dohodnout na výkladu nebo plnění ustanovení Úmluvy, stanoví CITES určitá pravidla, jak tyto situace řešit. Smluvní strany se mají nejdříve pokusit tento spor ujednat mezi sebou a pro případ, že se jim spor samostatně vyřešit nepodaří, mohou jej následně předložit některému z arbitrážních soudů, jehož rozhodnutí pak bude pro strany závazné.³⁶⁴

³⁶² Viz Damohorský, M. a kol., *op. cit.*, str. 127-129.

³⁶³ Viz Damohorský, M. a kol., *op. cit.*, str. 130-132 a Šturma, P., Damohorský, M., Ondřej, J., Zástěrová, J., Smolek, M.: *Mezinárodní právo životního prostředí – I. část (obecná)*, 1. vydání, Beroun: IFEC, 2004, str. 158-163.

³⁶⁴ Viz článek XVIII CITES.

6.2.1. Podávání zpráv

Významným nástrojem provádění kontroly dodržování CITES ze strany jednotlivých států je systém podávání zpráv. Jedná se o administrativní kontrolu, která je založena pouze na informacích podávaných jednotlivými smluvními stranami.³⁶⁵ Úmluva stanoví povinnost podávat dva typy periodických hlášení o plnění závazků Sekretariátu, a to roční výkaz, který obsahuje informace o obchodu s exempláři – tedy zejména jména a adresy vývozců a dovozců, počet a typ vydaných povolení a potvrzení, název státu, s nímž byl obchod uskutečněn, případně i velikost či pohlaví daných exemplářů. A druhým typem je zpráva o legislativních, regulativních a administrativních opatřeních k uplatňování Úmluvy, která má být Sekretariátu podávána každé dva roky. Smluvní strany mají zároveň povinnost tato periodická hlášení i veřejně zpřístupnit, pokud to není v rozporu s jejich právními předpisy.³⁶⁶ Systémem podávání zpráv se blíže zabývá také rezoluce č. 11.17 (Rev. CoP19), která stanoví navíc i povinnost podávání roční zprávy o nelegálním obchodu, přičemž všechny vyžadované zprávy mají být podávány vždy do 31. října následujícího roku. Pokud některá strana nepodá předmětné zprávy po dobu tří po sobě jdoucích let, rezoluce doporučuje, aby s ní ostatní strany pozastavily obchod.³⁶⁷ Sekretariát vydává podrobné pokyny pro přípravu a podávání ročních výkazů a ročních zpráv o nelegálním obchodu, ze kterých mohou smluvní strany vycházet,³⁶⁸ přičemž po prostudování hlášení stran může Sekretariát vyžadovat i další doplňující údaje, které jsou nezbytné k zajištění plnění Úmluvy.³⁶⁹

Na ustanovení CITES a doporučení rezoluce navazuje i unijní a česká vnitrostátní právní úprava. Na úrovni EU podávají výkonné orgány členských států informace potřebné k sestavení zpráv Komisi vždy do 15. června daného roku. Tyto informace se předkládají ve dvou částech, z nichž jedna se týká exemplářů zařazených do příloh CITES a druhá exemplářů ostatních druhů zařazených do příloh Nařízení. Z těchto informací Komise vytvoří celounijní přehled dovozu a vývozu exemplářů jednotlivých druhů CITES a předá tuto zprávu do 31. října Sekretariátu. Členské státy podávají Komisi i informace týkající se nezákonného obchodu podle rezoluce č. 11.17 (Rev. CoP19) a Komise na základě obdržených informací následně zveřejní celounijní přehled provádění a prosazování Nařízení.³⁷⁰ V České republice zpracovává a podává vyžadované výroční i dvouroční zprávy Ministerstvo životního prostředí, které při jejich vytváření vychází ze

³⁶⁵ Viz Šturma, P., Damohorský, M., Ondřej, J., Zástěrová, J., Smolek, M., *op. cit.*, str. 162-163.

³⁶⁶ Viz článek VIII odst. 6-8 CITES.

³⁶⁷ Rezoluce č. 11.17 (Rev. CoP19).

³⁶⁸ Viz Guidelines for the preparation and submission of annual reports and annual illegal trade reports, aktuální verze z 6. července 2021, dostupné online z: <https://cites.org/eng/node/122429> [cit. 13.03.2023].

³⁶⁹ Viz článek XII odst. d) CITES.

³⁷⁰ Viz článek 15 odst. 4 nařízení Rady (ES) č. 338/97 a článek 69 nařízení Komise (ES) č. 865/2006.

své evidence žadatelů, registru povolení, potvrzení a registračních listů a dalších registrů,³⁷¹ a zároveň je i zveřejňuje na svých webových stránkách.³⁷²

6.2.2. Inspekce

Dalším prostředkem získávání informací o dodržování ustanovení Úmluvy jsou inspekce, které představují důraznější metodu kontroly.³⁷³ Inspekce totiž již nespolehají jen na informace podané jednotlivými smluvními stranami, ale i na další šetření Sekretariátu. V případě, že Sekretariát na základě podaných zpráv zjistí, že některý z druhů zařazených do příloh I a II je nepříznivě ovlivňován obchodem, případně že ustanovení Úmluvy nejsou smluvní stranou účinně plněna, uvědomí o tom výkonný orgán dané strany. Ta následně navrhne nápravná opatření či rozhodne o dalším vyšetřování těchto skutečností. Předmětné zprávy a informace zjištěné v průběhu vyšetřování budou přezkoumány Konferencí stran, která může na jejich základě vydat příslušná doporučení.³⁷⁴

6.2.3. Prosazování právní regulace

Pokud některá ze smluvních stran porušuje stanovená omezení či neplní své povinnosti, mohou na ni být v souladu s Úmluvou uvaleny určité sankce. Jedná se např. o omezení finančních podpor, omezení přístupu na trh či bojkot vývozu.³⁷⁵ CITES na svých oficiálních webových stránkách zveřejňuje seznam států vytvořený Konferencí stran a Stálým výborem, se kterými je doporučeno dočasně pozastavit obchodování za účelem zvýšení efektivity dodržování Úmluvy. Toto doporučení je sankcí za porušení některého z požadavků Úmluvy, které musí stát napravit, aby tak mohl být ze seznamu odstraněn. Mezi tyto požadavky patří například implementace dané legislativy, omezování nelegálního obchodu či podávání zpráv.³⁷⁶

CITES vytváří nezávazné pokyny pro zajišťování dodržování Úmluvy, které jsou součástí rezoluce č. 14.3 (Rev. CoP19) a mají pomáhat jednotlivým stranám s dodržováním jejich závazků. Pokyny zmiňují nejzákladnější povinnosti stran, jako je ustanovení výkonných a vědeckých orgánů či regulace obchodování s exempláři v souladu s Úmluvou, ale i další povinnosti, které se týkají orgánů CITES a jejich role při zajišťování dodržování Úmluvy, a také konkrétní problémy

³⁷¹ Viz § 35 zákona č. 100/2004 Sb.

³⁷² Viz CITES – národní zprávy, dostupné online z: https://www.mzp.cz/cz/cites_narodni_zpravy [cit. 14.03.2023].

³⁷³ Viz Šturma, P., Damohorský, M., Ondřej, J., Zástěrová, J., Smolek, M., *op. cit.*, str. 162.

³⁷⁴ Viz článek XIII CITES.

³⁷⁵ Viz Damohorský, M., Šturma, P., Ondřej, J., Zástěrová, J., Smolek, M., Sobotka, M., Stejskal, V., Žáková, K...: Mezinárodní právo životního prostředí – II. část (zvláštní), 1. vydání, Beroun: IFEC, 2008, str. 133.

³⁷⁶ Více viz Countries currently subject to a recommendation to suspend trade, dostupné online z: <https://cites.org/eng/resources/ref/suspend.php> [cit. 11.03.2023].

s dodržováním, jejich sledování a možná řešení. Při řešení nedodržování Úmluvy jsou na prvním místě zmíněny zejména asistence a pomoc dané smluvní straně, avšak v určitých případech je navrhováno i pozastavení obchodu s danou stranou, přičemž výčet možných řešení není taxativní.³⁷⁷

Vedle výše zmíněné rezoluce č. 14.3 (Rev. CoP19) přijala Konference stran i rezoluci č. 11.3 (Rev. CoP19), která se zabývá nejen zajišťováním dodržování Úmluvy, ale i vynucováním jejích ustanovení. Rezoluce obsahuje celou řadu doporučení pro zajišťování řádného plnění Úmluvy, mimo jiné ustanovení týkající se ověřování platnosti dokumentů CITES ve státech dovozu, plnění požadavků Úmluvy s náležitou péčí, legislativy a jejího prosazování na národní úrovni, spolupráce na národní i mezinárodní úrovni či činností Sekretariátu při asistenci s prosazováním.³⁷⁸ Z této rezoluce následně vychází doporučení Komise (ES) č. 2007/425/ES, jež obsahuje soubor opatření, která by měly členské státy přijmout za účelem zlepšení prosazování Nařízení a zvýšení spolupráce a výměny informací.

Na mezinárodní úrovni hrají při prosazování právní regulace významnou roli i některé mezinárodní organizace, se kterými CITES spolupracuje. Aktuálně lze jako výsledky této spolupráce zmínit např. operaci Thunderball 2019³⁷⁹ či operaci Thunder 2022.³⁸⁰ Během těchto operací, které se uskutečnily napříč 125 různými státy, byly zabaveny tisíce nelegálně držených chráněných živočichů a rostlin a zatčeny stovky pachatelů. Tyto operace jsou pořádány pod záštitou Mezinárodního konsorcia pro potlačování trestné činnosti související s nelegálním využíváním produktů živé přírody, jehož členy jsou kromě Sekretariátu CITES také Interpol, Světová celní organizace, Světová banka a Úřad OSN pro drogy a kriminalitu.

6.3. Dodržování právní regulace na vnitrostátní úrovni

Nástroje zajišťující dodržování právní regulace na vnitrostátní úrovni ve většině případů vycházejí z mezinárodních závazků a doporučení, avšak některé státy nastavují i přísnější či dodatečná pravidla, než která jsou vyžadována mezinárodním společenstvím. V této podkapitole uvedu, jak jsou tyto nástroje nastaveny vnitrostátním právním řádem České republiky, avšak zmíním i mezinárodní a zejména unijní souvislosti, bez kterých by izolovaně český právní řád nemohl fungovat.

³⁷⁷ Viz rezoluce č. 14.3 (Rev. CoP19).

³⁷⁸ Viz rezoluce č. 11.3 (Rev. CoP19).

³⁷⁹ Viz Wildlife trafficking, dostupné online z: [Wildlife trafficking: organized crime hit hard by joint INTERPOL-WCO global enforcement operation | CITES](#) [cit. 22.03.2023].

³⁸⁰ Viz Operation Thunder 2022, dostupné online z: <https://icccwc-wildlifecrime.org/news/operation-thunder-2022-global-crackdown-illegal-wildlife-and-timber-trade> [cit. 28.03.2023].

6.3.1. Kontrola dodržování

Základním nástrojem pro zajištění dodržování právní úpravy je i na vnitrostátní úrovni kontrola, přičemž kontrolními orgány stanovenými Zákonem jsou celní orgány, Česká inspekce životního prostředí, Státní veterinární správa a Státní rostlinolékařská správa.³⁸¹ Regulace vychází především z unijní úpravy, která prostřednictvím Nařízení nastavuje rámec pro sledování dodržování daných povinností a pro šetření případných porušení. Sledováním dodržování není v rámci EU pověřen některý centrální orgán, ale příslušné orgány jednotlivých členských států. Tyto orgány jsou povinny samostatně činit vhodné kroky vedoucí k zajištění dodržování Nařízení a hlásit tato opatření a výsledky jakýchkoli souvisejících šetření Komisi, případně také Sekretariátu CITES, pokud se porušení týká druhů zařazených do příloh Úmluvy. Dále Nařízení upravuje vytvoření skupiny, jejímž předsedou je zástupce Komise, která má toto Nařízení prosazovat a která je tvořena představiteli orgánů každého z členských států.³⁸²

Nejvýznamnějším kontrolním orgánem je v tuzemsku Česká inspekce životního prostředí, která kontroluje nejen dodržování Zákona, ale také unijního práva. Kontroly probíhají v rámci území ČR, a to např. v soukromých chovech, obchodech, záchranných stanicích či burzách, ale také na hranicích, tedy na letištích či vylívacích postách. V rámci kontroly ukládá ČIŽP nejružnější opatření k zajištění povinností vyplývajících z právních předpisů, zjišťuje totožnost osob, které tyto předpisy porušují, projednává přestupky podle Zákona a zadržuje či zabavuje exempláře. V průběhu kontroly je osoba nakládající s exemplářem povinna umožnit inspekci zjištění totožnosti exempláře, provést analýzu krve či tkáně exempláře k zjištění rodového původu exempláře a umožnit zajištění a odběr potřebných vzorků, za které přitom osobě nenáleží náhrada. Pokud ČIŽP zjistí, že dochází k porušování právních předpisů, může nařídit omezení nebo zastavení činnosti až do doby, kdy budou odstraněny příčiny a nedostatky.³⁸³

Při výkonu kontrolní činnosti mají inspektoři povinnost prokázat se průkazem inspekce, který slouží jako doklad o pověření ke kontrole, a postupovat v souladu se Zákonem, zákonem č. 255/2012 Sb., kontrolní řád, a také správním řádem. Kontrola je zahajována z moci úřední a může proběhnout i bez přítomnosti kontrolované osoby, která však musí být o zahájení kontroly dodatečně informována. Inspektoři mají oprávnění vstupovat do staveb, dopravních prostředků, na pozemky a do dalších prostor, které vlastní či užívá kontrolovaná osoba a které souvisí s předmětem kontroly. Avšak do obydlí je inspektor oprávněn vstoupit pouze v případě, že je

³⁸¹ Viz Stejskal, V. (2006), *op. cit.*, str. 470.

³⁸² Viz článek 14 nařízení Rady (ES) č. 338/97.

³⁸³ Viz § 30 zákona č. 100/2004 Sb. a Kontrola a možné sankce, dostupné online z: <https://www.cizp.cz/pusobnost/logo-cites/kontrola-a-mozne-sankce> [cit. 30.03.2023].

užíváno k podnikání nebo provozování jiné hospodářské činnosti. Po provedení kontroly musí být vyhotoven protokol o kontrole, proti jehož zjištění může kontrolovaná osoba následně podávat námitky.³⁸⁴

Celní orgány dohlíží nad exempláři při jejich přechodu přes státní hranice, ověřují, zda exempláře doprovází příslušný doklad, ujišťují se, že exemplář odpovídá údajům uvedeným v daném dokladu, a kontrolují, že přeprava živých exemplářů odpovídá stanoveným podmínkám pro přepravu. Generální ředitelství cel zajišťuje podmínky pro umístění exemplářů v průběhu kontroly na celních úřadech a společně s celními orgány provádí kontroly při dovozu, vývozu, zpětném vývozu a tranzitu exemplářů. V určených celních úřadech spolupůsobí a pomáhají při kontrole i Státní veterinární správa a Státní rostlinolékařská správa.³⁸⁵

6.3.2. Vynucování dodržování

V případě, že v průběhu kontroly vyšlo najevo pochybení v dodržování právních předpisů, mohou být uložena nápravná či sankční opatření, přičemž v oblasti mezinárodního obchodování s ohroženými druhy je uplatňována správněprávní i trestněprávní odpovědnost. Odpovědnost za správní delikty cílí na veškerá protiprávní jednání, která porušují předpisy správního práva, a tedy i práva životního prostředí a konkrétně Zákona. Správní delikty mají nižší míru závažnosti než trestné činy, avšak v praxi bývají mnohem častější. Trestní odpovědnost naopak není v rámci ochrany životního prostředí natolik rozšířená, avšak trestní právo zastává v oblasti regulace mezinárodního obchodu stále významnější roli. Tento fenomén souvisí s rostoucí závažností protiprávních činů, které spoléhají na nové technické i ekonomické možnosti organizovaných zločineckých skupin, jež reagují na stále se zvyšující vzácnost a nedostupnost některých ohrožených zdrojů.³⁸⁶

V rámci mezinárodního práva ochrany životního prostředí stanoví mezinárodní úmluvy sankce jen výjimečně, jelikož ve většině případů je sankcionování ponecháno plně v kompetenci vnitrostátního právního řádu.³⁸⁷ CITES však představuje v tomto směru výjimku, neboť svým smluvním stranám ukládá přijmout opatření, která znemožní obchodování s exempláři odporující ustanovením Úmluvy, přičemž tato opatření musí upravovat zejména sankcionování obchodu

³⁸⁴ Viz § 5, 7, 12 a 13 zákona č. 255/2012 Sb., o kontrole.

³⁸⁵ Viz § 25 odst. 3, 5, 6 a 7 a § 26 zákona č. 100/2004 Sb.

³⁸⁶ Viz Damohorský, M. a kol., *op. cit.*, str. 73, 77-79.

³⁸⁷ Viz Stejskal, V.: *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*, Praha: Eva Rozkotová – IFEC, 2006, str. 64.

s exempláři a jejich držení a také zabavování exemplářů, případně jejich navrácení do státu vývozu.³⁸⁸

V návaznosti na ustanovení Úmluvy stanoví Nařízení v rámci unijní úpravy již konkrétní případy porušení, za které jsou členské státy povinny ukládat sankce, přičemž seznam porušení je pouze demonstrativní, a členské státy tak mohou ukládat sankce i za další porušení, která nejsou v Nařízení vypočtena. Seznam porušení obsahuje např. dovoz exemplářů do Společenství či jejich vývoz z něho bez řádného povolení či potvrzení, případně na základě padělaného povolení či potvrzení, nepravdivé prohlášení za účelem získání potřebného povolení či potvrzení, přepravu živých exemplářů takovým způsobem, který neminimalizuje nebezpečí zranění a další. Opatření přijatá členskými státy musí podle Nařízení obsahovat také ustanovení týkající se zadržení a zabavení exemplářů. Případné sankce ukládané za porušení musí být přiměřené povaze a závažnosti porušení a v případě zabavení exempláře je třeba tento svěřit příslušnému orgánu členského státu, který musí zacházení s exemplářem konzultovat s vědeckým orgánem daného státu a následně s ním nakládat za podmínek pro tento exemplář vhodných.³⁸⁹

Nápravná opatření nemají za cíl potrestání pachatele, ale obnovení právního stavu a napravení pochybení. ČIŽP může tímto způsobem v případech porušení nařídit omezení nebo zastavení činnosti, a to do doby odstranění příčin nebo nedostatků, případně může vyzvat provozovatele prostředku komunikace na dálku k odstranění inzerátu, který odporuje Zákonu.³⁹⁰

Specifickým a důležitým opatřením, jehož zavedení vyžaduje Úmluva i Nařízení, je možnost odebírání exemplářů. V první fázi odebrání se jedná o pouhé zadržení exempláře, při kterém nedochází k přechodu vlastnického práva k němu, zatímco ve druhé fázi již dojde k zabavení exempláře a vlastnické právo přejde na stát. Exemplář je ve většině případů nejdříve zadržen a až následně ČIŽP rozhodne, zda bude zahájeno i správní řízení o zabavení exempláře. V období od zadržení do pravomocného zabavení exempláře hradí náklady spojené s péčí o exemplář MŽP ze státního rozpočtu. Pro lepší komunikaci mezi orgány státní správy vede MŽP Registr CITES, jehož součástí je také databáze zadržených a zabavených exemplářů.³⁹¹

Úmluva ve svých ustanoveních obsahuje nejen povinnost přijmout opatření k provedení zabavení exemplářů, ale řeší také, jak má být s takto zabavenými exempláři nakládáno. Exemplář je svěřen výkonnému orgánu státu, který exemplář zabavil, a ten jej po domluvě vrátí státu vývozu, anebo jej zašle do záchraného centra či na jiné obdobné místo. Nakládání s živými i neživými

³⁸⁸ Viz článek VIII odst. 1 CITES.

³⁸⁹ Viz článek 16 nařízení Rady (ES) č. 338/97.

³⁹⁰ Viz § 30 odst. 5 zákona č. 100/2004 Sb.

³⁹¹ Bělohřadová, J. a kol.: Správní procesy v právu životního prostředí, Brno: Masarykova univerzita, 2010, str. 279-281, 287.

exempláři je blíže upraveno také v rezoluci č. 17.8 (Rev. CoP19) obsahující rozsáhlé pokyny, které mají pomoci při rozhodování, jak naložit s konkrétním exemplářem.³⁹² Dle unijní úpravy musí být zadrženy a případně zabaveny živé exempláře příloh B a C, pokud dorazí do Společenství bez řádného dokladu, a v případě, kdy se adresát odmítne k dováženému exempláři přihlásit, mohou příslušné orgány odmítnout převzetí zásilky a nechat exemplář vrátit na místo, z něž byl odeslán.³⁹³

Na národní úrovni umožňuje zadržení exemplářů Zákon v případech, kdy ČIŽP či celní úřad zjistí porušení právních předpisů nebo mají důvodné pochybnosti o původu exempláře, zákonném nakládání s ním, pravosti nebo platnosti dokladu, případně o tom, zda exemplář patří k druhům, jejichž držení či obchodování s nimi je zakázáno. V těchto případech je osoba, které je exemplář zadržen, povinna jej vydat, v opačném případě jí může být exemplář odňat. Pokud byl exemplář zadržen celním úřadem, musí být o této skutečnosti neprodleně informována ČIŽP, která předá živý exemplář záchranému centru a informuje o tomto předání také příslušný orgán veterinární správy či rostlinolékařské péče. V určitých odůvodněných případech může být zadržovaný exemplář ponechán v péči jeho držitele, který s ním však po dobu zadržení nesmí bez souhlasu ČIŽP nakládat. O zadržení je vydáno písemné potvrzení osobě, které byl exemplář zadržen a zároveň informováno MŽP.

V době zadržení exempláře se ČIŽP pokouší o odstranění vzniklých pochybností, pro které byl exemplář zadržen, a za tímto účelem může společně s celními orgány vyžadovat od držitele exempláře předložení dokladů či posudku soudního znalce. Jestliže se pochybnosti ukáží jako neodůvodněné, bude exemplář navrácen držiteli, avšak pokud se pochybnosti vyjasnit nepodaří, zahájí ČIŽP do 30 dnů od zadržení řízení o zabavení exempláře.³⁹⁴

Řízení o zabavení exempláře je zahajováno ČIŽP z moci úřední, přičemž zabavit exemplář je již oprávněna pouze ČIŽP, nikoli celní úřady. Zabaven bude exemplář nelegálně získaný, dovážený, vyvážený, zpětně vyvážený nebo držený, dále exemplář nezaregistrovaný v souladu se Zákonem, anebo exemplář, u něhož nebyl prokázán zákonný původ. Stejně tak dojde k zabavení exempláře, pokud bylo zjištěno porušení unijního práva. Rozhodnutí o zabavení exempláře musí ČIŽP vydat do 90 dnů od zahájení řízení, přičemž tato lhůta může být ze strany MŽP v odůvodněných případech prodloužena, a případné odvolání nebude mít odkladný účinek. Pokud ČIŽP v rámci šetření zjistí, že nejsou splněny podmínky pro zabavení exempláře, bude zadržovaný exemplář vrácen původnímu držiteli. V případě, že podmínky splněny jsou, může ČIŽP

³⁹² Viz rezoluce č. 17.8 (Rev. CoP19).

³⁹³ Viz článek 16 odst. 4 nařízení Rady (ES) 338/97.

³⁹⁴ Viz § 34 zákona č. 100/2004 Sb., Stejskal, V., *op. cit.*, str. 472 a Bělohřadová, J. a kol., *op. cit.*, str. 282-284.

v odůvodněných případech rozhodnout o upuštění od zabavení exempláře,³⁹⁵ anebo rozhodne o zabavení exempláře. Rozhodnutí o zabavení exempláře zašle ČIŽP do 10 dnů MŽP společně s informací, kde je exemplář umístěn, a Ministerstvo rozhodne o tom, jak bude s exemplářem dále naloženo.³⁹⁶

6.3.3. Správněprávní odpovědnost

Správní odpovědnost za přestupky je obecně upravena zákonem č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich (dále také jen „přestupkový zákon“), který definuje přestupek jakožto „*společensky škodlivý protiprávní čin, který je v zákoně za přestupek výslovně označen a který vykazuje znaky stanovené zákonem, nejde-li o trestný čin*“.³⁹⁷ Míra společenské škodlivosti určuje, zda bude jednání kvalifikováno jako správní delikt, anebo jako trestný čin, přičemž trestní právo má být v souladu s principem *ultima ratio* použito až v případě, kdy k potrestání pachatele nestačí uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.³⁹⁸ Ve vztahu k Úmluvě byla společenská škodlivost detailněji definována v rámci rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 207/2015, podle kterého nesmí být škodlivost jednání spočívající v dovozu exempláře bez povolení podceňována. Vzhledem k vysokému stupni ohrožení chráněných druhů volně žijících živočichů je nastavená šíře ochrany přiměřená a neomezuje se pouze na ochranu živých zvířat před usmrcováním či odnímáním z přírody, ale vztahuje se i na další formy nakládání s neživými exempláři, jelikož k usmrcování a odnímání z přírody často dochází právě za účelem umožnění takovýchto forem jednání.³⁹⁹

Přestupkový zákon obsahuje hmotněprávní ustanovení upravující odpovědnost fyzických, právnických i fyzických podnikajících osob za přestupek či okolnosti vylučující protiprávnost, zatímco ve svých procesněprávních ustanoveních nastavuje parametry řízení o přestupcích. Poskytuje tak ucelený obecný základ, podle kterého mohou probíhat také řízení o přestupcích podle Zákona. Zákon rozlišuje přestupky podle toho, zda byly spáchány fyzickou, právnickou či

³⁹⁵ ČIŽP může rozhodnout o upuštění od zabavení exempláře pouze v případě, že nebyly porušeny další právní předpisy a své rozhodnutí náležitě odůvodní. Může se jednat např. o případy, kdy by zabavení představovalo nepřiměřeně vysokou sankci a držitel exempláře je dostatečně potrestán uloženou pokutou. Více viz Bělohradová, J. a kol., *op. cit.*, str. 285.

³⁹⁶ Viz § 34a zákona č. 100/2004 Sb., Stejskal, V., *op. cit.*, str. 472 a Bělohradová, J. a kol., *op. cit.*, str. 284-288.

³⁹⁷ Viz § 6 zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich.

³⁹⁸ Viz § 12 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb.

³⁹⁹ V uvedeném případě, kdy obžalovaná dovezla bez vývozního či dovozního povolení na Letiště Václava Havla neživý exemplář karety obrovské (zařazené do přílohy I CITES a přílohy A Nařízení), argumentovaly soudy první i druhé instance, že konkrétní škodlivost posuzovaného jednání obviněné nedosahuje ani minimální míry škodlivosti, jakou se obvykle vyznačují případy neoprávněného dovozu exemplářů, a proto vyloučily trestněprávní odpovědnost aplikací § 12 odst. 2 trestního zákoníku a postoupily případ ČIŽP k projednání přestupku. Dovolací soud ve svém usnesení tyto závěry vyvrátil, jelikož podle něj nemůže být škodlivost neoprávněného dovozu podceňována. Více viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. března 2015, sp. zn. 7 Tdo 207/2015.

podnikající fyzickou osobou, a podle míry závažnosti určuje výši pokuty, kterou lze za přešupek uložit. Přestupky projednává ČIŽP a případné pokuty jsou příjmem Státního fondu životního prostředí. Skutkové podstaty jednotlivých přešupků naplňují požadavky Nařízení a v některých případech jdou i nad jeho rámec, např. v souvislosti s povinnou registrací exemplářů stanovenou Zákonem.⁴⁰⁰

6.3.4. Trestněprávní odpovědnost

Vedle správněprávní odpovědnosti slouží k vynucování dodržování právní úpravy v oblasti mezinárodního obchodu s ohroženými druhy také trestněprávní odpovědnost. I tato odpovědnost vychází z požadavků Úmluvy a Nařízení, je však oproti správněprávní odpovědnosti užívaná v případech s vyšší mírou společenské škodlivosti.⁴⁰¹ Významným pramenem unijního práva je vedle Nařízení také směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí, na jejímž základě musí členské státy zajistit, aby obchodování s jedinci chráněných druhů, jejich částmi a odvozeninami představovalo v rámci národní legislativy trestný čin, pokud je protiprávní a bylo spácháno úmyslně nebo alespoň z hrubé nedbalosti. Jedná se o jedince druhů zařazených do příloh A a B Nařízení, a to s výjimkou případů, ve kterých jde o zanedbatelné množství jedinců těchto druhů a které mají zanedbatelný dopad na stav daných druhů z hlediska ochrany. Směrnice se vztahuje i na právnické osoby a vyžaduje, aby sankce ukládané za dané trestné činy byly účinné, přiměřené a odrazující.⁴⁰²

Vnitrostátní právní úprava zavedla trestní represi mezinárodního obchodu v porovnání s ostatními evropskými státy poměrně pozdě, a to až v roce 2002 novelizací zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon.⁴⁰³ V aktuálně platném trestním zákoníku je problematika upravena ve dvou paragrafech, které jsou zařazeny do hlavy VIII – trestné činy proti životnímu prostředí. Konkrétně se jedná o trestný čin neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami v § 299 a o jeho nedbalostní formu v § 300, jež implementují požadavky směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí. Vedle těchto základních ustanovení souvisí s problematikou mezinárodního obchodu i další trestné činy, mezi které můžeme zařadit např. týrání zvířat (§ 302), chov zvířat v nevhodných podmínkách (§ 302a), zanedbání péče o zvíře z nedbalosti (§ 303) či pytláctví (§ 304). V souladu se směrnicí jsou za všechna tato jednání trestně

⁴⁰⁰ Viz § 34c-34f zákona č. 100/2004 Sb.

⁴⁰¹ Viz Damohorský, M. a kol., *op. cit.*, str. 73.

⁴⁰² Viz článek 2 odst. b) písm. ii), článek 3 odst. g) a článek 5 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES.

⁴⁰³ Konkrétně se jednalo o novelu trestního zákona č. 134/2002 Sb., která přidala do zákona č. 14/1961 Sb. § 181f, 181g a 181h, přičemž tyto byly zařazeny do hlavy čtvrté – Trestné činy obecně nebezpečné.

odpovědné také právnické osoby, a to na základě zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.⁴⁰⁴

Objektem trestných činů v § 299 a § 300 je ochrana jedinců zvláště chráněných druhů živočichů a rostlin a také exemplářů chráněných druhů před neoprávněným nakládáním s nimi.⁴⁰⁵ Jako projevy neoprávněného nakládání zákon uvádí usmrcení, zničení, poškození, odejmutí z přírody, zpracování, dovezení, vyvezení, provezení, přechovávání, nabízení, zprostředkování a opatrování těchto jedinců či exemplářů, pokud jsou tyto činnosti prováděny v rozporu s jiným právním předpisem. Pro naplnění skutkové podstaty těchto trestných činů tedy nestačí porušení trestního zákoníku, musí být porušen i některý z právních předpisů upravujících nakládání s ohroženými druhy živočichů a rostlin. Jedná se zejména o Zákon, zákon o ochraně přírody a krajiny a vyhlášky vydané k provedení těchto zákonů, ale také o unijní předpisy, z nichž nejvýznamnějšími jsou Nařízení a Prováděcí nařízení, a o ustanovení Úmluvy. Oba trestné činy jsou trestnými činy poruchovými, tedy předpokladem jejich spáchání je reálné porušení chráněného zájmu a nestačí pouze jeho ohrožení. Předmětem trestných činů je jedinec chráněného druhu (tedy i druhu chráněného zákonem o ochraně přírody a krajiny nebo Zákonem) či exemplář chráněného druhu (tedy druhu zařazeného do příloh CITES a Nařízení).

Trestný čin uvedený v § 299, jehož subjektivní stránkou je úmyslné zavinění, zahrnuje dvě základní skutkové podstaty uvedené v odstavcích 1 a 2 a dvě kvalifikované skutkové podstaty popsané v odstavcích 3 a 4. Základní skutková podstata upravená v odstavci 1 se týká neoprávněného nakládání s více než dvaceti pěti kusy živočichů, rostlin nebo exemplářů a trestá pachatele odnětím svobody až na tři léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci. Stejně je sankcionováno i jednání upravené druhou základní skutkovou podstatou obsaženou v odstavci 2, jež upravuje neoprávněné nakládání s jedincem silně nebo kriticky ohroženého druhu živočicha nebo rostliny nebo s exemplářem druhu přímo ohroženého vyhubením nebo vyhynutím (tedy druhu zařazeného do přílohy A Nařízení⁴⁰⁶). Základní skutkové podstaty se tedy liší v předmětu, kdy v odstavci 1 musí být čin spáchán na více než 25 kusech živočichů, rostlin nebo exemplářů (ať už jednoho stejného druhu nebo několika různých druhů), zatímco u druhé skutkové podstaty postačí ke spáchání trestného činu neoprávněné nakládání jen s jedním jedincem či exemplářem, avšak musí se jednat o jedince druhu silně nebo kriticky ohroženého, anebo o exemplář druhu přímo ohroženého vyhubením nebo vyhynutím. Kvalifikované skutkové podstaty ve třetím a čtvrtém odstavci nastavují vyšší trestní sazby pro případy, kdy je trestný čin spáchán

⁴⁰⁴ Viz § 7 zákona č. 418/2011 Sb.

⁴⁰⁵ Viz § 299 a § 300 zákona č. 40/2009 Sb.

⁴⁰⁶ Viz § 2 písm. c) zákona č. 100/2004 Sb.

organizovanou skupinou či organizovanou skupinou působící ve více státech,⁴⁰⁷ v úmyslu získat značný prospěch (tedy nejméně 1.000.000 Kč) či prospěch velkého rozsahu (nejméně 10.000.000 Kč),⁴⁰⁸ případně je činem způsobeno dlouhodobé nebo nevratné poškození populace, místní populace nebo biotopu chráněného druhu.

Ustanovení § 300 obsahuje stejnou skutkovou podstatu jako ustanovení § 299 odst. 1 a odst. 2, avšak liší se v subjektivní stránce, která již nevyžaduje úmyslné zavinění, nýbrž pouze zavinění z hrubé nedbalosti, která svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k objektu trestného činu.⁴⁰⁹ Sankcí za spáchání trestného činu je odnětí svobody až na jeden rok, zákaz činnosti nebo propadnutí věci.

6.3.5. Shrnutí

Aby byla právní regulace mezinárodního obchodu efektivní, je nezbytné nastavit systém kontrol a případných sankcí, které umožní prosazování daných pravidel. Prosazování probíhá nejen na mezinárodní úrovni, kde se CITES zasazuje o to, aby smluvní strany dodržovaly požadavky Úmluvy, ale také na vnitrostátní úrovni, kde jednotlivé státy vynucují dodržování právních předpisů adresáty práva.

Hlavním nástrojem CITES pro kontrolu dodržování požadavků je systém podávání zpráv. Smluvní strany mají na základě Úmluvy povinnost podávat Sekretariátu periodická hlášení o plnění svých závazků, a to roční výkaz a zprávu o legislativních, regulativních a administrativních opatřeních k uplatňování Úmluvy, přičemž rezoluce č. 11.17 (Rev. CoP19) přidává ještě povinnost podávat roční zprávy o nelegálním obchodu. V případě, že některá ze smluvních stran nesplní svou povinnost podat zprávu po dobu tří let, je ostatním stranám doporučeno pozastavit s ní obchod. Obdobnou povinnost stanoví i unijní legislativa, která vyžaduje od výkonných orgánů členských států podání informací potřebných k sestavení zpráv pro Sekretariát. Tyto informace se netýkají pouze exemplářů CITES, ale také dalších druhů živočichů a rostlin, které jsou zařazeny pouze do příloh Nařízení. Za Českou republiku podává veškeré vyžadované zprávy Ministerstvo životního prostředí jakožto hlavní výkonný orgán. Sekretariát následně analyzuje podané zprávy a pokud zjistí, že je některý druh z příloh I či II nepříznivě ovlivňován obchodem, případně že některá smluvní strana neplní požadavky Úmluvy, uvědomí o tom výkonný orgán dané strany. K zajištění

⁴⁰⁷ V České republice proběhlo první úspěšné trestní stíhání organizovaného zločinu na úseku ochrany exemplářů CITES v roce 2015, kdy organizovaná skupina občanů ČR ve spolupráci s organizovanou skupinou působící ve více státech dovážela a vyvážela nejvzácnější druh papoušků ara z Brazílie. Více viz Stejskal, V.: Trestní postih organizovaného zločinu v případě pašování CITES exemplářů – Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 2. dubna 2015 č. III.ÚS 3871/14 111. České právo životního prostředí. 2015, č. 2, str. 111-118.

⁴⁰⁸ Viz § 138 odst. 1 písm. d) a písm. e) zákona č. 40/2009 Sb.

⁴⁰⁹ Viz § 16 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb.

dodržování požadavků Úmluvy stanoví rezoluce č. 14.3 (Rev. CoP19) nezávazné pokyny, které mají stranám pomáhat s naplňováním jejich závazků, a rezoluce č. 11.3 (Rev. CoP19) obsahuje i některá doporučení k vynucování ustanovení Úmluvy.

Na vnitrostátní úrovni provádí kontrolu dodržování právních předpisů zejména Česká inspekce životního prostředí a celní úřady. Celní úřady kontrolují exempláře při jejich přechodu přes státní hranice, zatímco ČIŽP se věnuje kontrole na hranicích i ve vnitrozemí a v případě porušování právních předpisů je oprávněna nařizovat omezení či zastavení činnosti. Za účelem vynucování právní úpravy musí smluvní strany CITES přijmout opatření, která znemožní obchodování s exempláři odporující ustanovením Úmluvy, konkrétně musí sankcionovat obchod s exempláři i jejich držení, a upravovat musí také zabavování exemplářů, přičemž obdobné povinnosti ukládá svým členským státům i unijní legislativa. Právě zadržování a případně zabavování exemplářů je významným nástrojem při vynucování dodržování právních předpisů. ČIŽP či celní úřad mohou zadržet exemplář, pokud v průběhu kontroly zjistí porušení právních předpisů nebo mají důvodné pochybnosti o zákonnosti nakládání s exemplářem. Pokud se po zadržení exempláře nepodaří tyto pochybnosti odstranit, zahájí ČIŽP řízení o jeho zabavení a v případě, že zjistí splnění zákonných podmínek, může přistoupit k zabavení exempláře. V rámci vynucování je využívána správněprávní i trestněprávní odpovědnost v závislosti na míře společenské škodlivosti jednání. Základ správněprávní odpovědnosti je upraven v přestupkovém zákoně, přičemž Zákon, který vychází zejména z ustanovení Nařízení, stanoví již konkrétní přestupky a sankce za ně v oblasti mezinárodního obchodu s ohroženými druhy, které projednává ČIŽP. V rámci trestněprávní odpovědnosti vychází zákon zejména ze směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí a stanoví trestný čin neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami a jeho nedbalostní alternativu, které kriminalizují zacházení s jedinci chráněných druhů a exempláři, které je v rozporu se Zákonem, Nařízením a dalšími souvisejícími předpisy.

Závěr

Nelegální obchodování s ohroženými druhy zvířat a rostlin hraje nadále významnou roli v celosvětovém úbytku biologické rozmanitosti. Neohrožuje pouze druhy, se kterými je přímo obchodováno, ale v důsledku bezohledných způsobů lovu a sběru či úbytku přírodních stanovišť jsou často zasaženy i druhy ostatní. Nezákonné obchodování má následně dopad i na socioekonomický vývoj států či národní bezpečnost. Regulace mezinárodního obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin je proto velice významné a poměrně složité téma, v němž figurují právní normy mezinárodního, unijního i vnitrostátního práva, které na sebe určitým způsobem navazují a vzájemně se doplňují. Z toho důvodu je rozsah této práce poněkud delší, neboť jsem se snažila pojmut celá téma komplexním způsobem, a tedy alespoň okrajově zmínit všechny důležité body, které s úpravou kontroly a regulace mezinárodního obchodu s exempláři CITES souvisí.

Cílem této práce bylo podat ucelený přehled právní úpravy mezinárodního obchodu na mezinárodní, unijní i vnitrostátní úrovni, přehled nejvýznamnějších právních nástrojů, se kterými právní úprava počítá, a analyzovat efektivitu právní regulace v praxi. Zejména je na tomto místě nutné vyzdvihnout roli Washingtonské úmluvy CITES, která byla mezinárodním společenstvím přijata již v roce 1973 a do dnešní doby představuje nejvýznamnější právní nástroj regulace nakládání s ohroženými druhy a boje proti nelegálnímu obchodování s nimi. CITES poskytuje jedinečnou a komplexní úpravu mezinárodního obchodu, jelikož má díky současným 184 smluvním stranám celosvětový dosah. Jedním z nejefektivnějších nástrojů, které CITES přináší, je systém dokladů, bez nichž nelze chráněné exempláře převážet přes hranice států. Značnou výhodou CITES vidím také v častém pořádání konferencí smluvních stran (CoP), na kterých dochází k pravidelnému zhodnocování stavu ohrožení jednotlivých druhů a populací a podnikání vhodných kroků k řešení situace. Velice dobře funguje také komunikace orgánů CITES, a to zejména Sekretariátu, který předává informace a komunikuje s orgány mezinárodních organizací i smluvních stran. Významným zdrojem informací jsou i jednotlivé rezoluce CITES, ze kterých jsem při psaní této práce sama často čerpala. Rezoluce obsahují detailnější informace pro interpretaci i aplikaci Úmluvy, strategické vize do budoucna, pomocné vysvětlivky či pokyny pro smluvní strany ale i širokou veřejnost.

Dalším významným aktérem v oblasti kontroly a regulace mezinárodního obchodu s ohroženými druhy je Evropská unie, která se z administrativněprávních důvodů plynoucích z původního ne zcela přiměřeného textu Washingtonské úmluvy stala smluvní stranou CITES až v roce 2015, avšak jednotné provádění požadavků Úmluvy členskými státy zajišťovala již od roku 1984. Její velkou výhodou oproti CITES je právě také skutečnost, že unijní nařízení jsou pro

členské státy EU a jednotlivé subjekty v těchto státech přímo závazná. Evropská unie je obecně jedním z center mezinárodního obchodu, a proto je její role i v oblasti kontroly a regulace obchodování s exempláři CITES klíčová. Unijní legislativa provádí nejen požadavky Úmluvy, ale implementuje i doporučení velké části rezolucí a využívá také možnosti zavést v některých oblastech úpravu přísnější, čímž zajišťuje ještě vyšší standard ochrany zvířat a rostlin. Zmínit lze v tomto kontextu zejména nařízení Rady (ES) č. 338/97, jehož součástí jsou i přílohy, které vycházejí z příloh CITES, avšak zařazují některé druhy pod vyšší stupeň ochrany a obsahují i druhy, které přílohy CITES vůbec nezahrnují. Nařízení dále např. nastavuje přísnější podmínky pro vydávání povolení a potvrzení a významným kladem unijní legislativy je i regulace obchodování v rámci území EU, které CITES neupravuje.

Na vnitrostátní úrovni jsou CITES a unijní nařízení prováděny zákonem č. 100/2004 Sb., jež je možné aplikovat pouze v souvislosti s unijní legislativou, která tvoří jádro celé úpravy. I český právní řád využívá možnosti zavést v některých bodech úpravu přísnější, a to např. zachováním povinné registrace exemplářů. Díky novelizaci již zákon obsahuje také podrobnou úpravu značení a prokazování původu exemplářů, které společně s povinnou registrací zajišťují lepší kontrolu nad nakládáním s exempláři.

Vedle četných výhod, které stávající právní úprava přináší, a které jsem detailně popsala v jednotlivých kapitolách své diplomové práce, je nezbytné vytknout jí i některé nedostatky. Na mezinárodní úrovni je jedním z největších problémů absence společného orgánu s vynucovací pravomocí. I přes to, že CITES obsahuje zejména v rámci rezolucí ustanovení, která zajišťují dodržování Úmluvy smluvními stranami, jde ve většině případů pouze o nástroje, které mají poskytnout asistenci a s dodržováním požadavků CITES pomoci. Zejména v rozvojových zemích pak chybí implementace pravidel Úmluvy do vnitrostátních právních řádů, ustanovení vědeckých orgánů, vytvoření finančního zázemí pro provádění Úmluvy či podávání vyžadovaných zpráv. I v případě, kdy Sekretariát zjistí, že některá smluvní strana neplní požadavky CITES, zůstávají nápravná opatření či případná další vyšetřování pouze v gesci této strany.

Dalším problémem je doporučující charakter rezolucí CITES, ve kterých je obsažena velká část doplňujících pravidel k provádění požadavků Úmluvy. Evropská unie stanoví modelový příklad ostatním smluvním stranám, když implementuje většinu doporučení z rezolucí do unijních předpisů a zajišťuje tak jejich jednotné provádění svými členskými státy, avšak řada dalších smluvních stran nereflktuje znění rezolucí ve svých právních rádech vůbec. Problematickou je také možnost každé smluvní strany činit výhrady týkající se kteréhokoli z druhů zařazených do příloh CITES – s takovou stranou je pak totiž ve spojitosti s tímto druhem bez dalšího jednáno, jako by ani nebyla smluvní stranou Úmluvy. V unijní i vnitrostátní úpravě je pak naštěstí velká

část těchto problémů eliminována. EU zejména disponuje centrálním orgánem dohlížejícím na provádění požadavků CITES členskými státy – Evropskou komisí, a unijní nařízení jsou navíc přímo závazná a odpadá tedy problém pravidel s pouze doporučujícím charakterem.

Co se týče nedostatků právní úpravy na vnitrostátní úrovni, ač byla dle mého názoru jinak vhodně transponována směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí, vnímám jako problematické provedení výjimky pro obchodování týkající se zanedbatelného množství exemplářů a se zanedbatelným dopadem na stav daných druhů. V českém právním řádu se sice tato výjimka nevztahuje na exempláře zařazené do přílohy A, avšak pro exempláře z ostatních příloh je jakožto zanedbatelné množství pevně nastaven počet více než dvaceti pěti kusů exemplářů. Domnívám se, že by bylo vhodnější ponechat možnost uvážení o počtu představujícím zanedbatelné množství pro každý individuální případ, případně alespoň tento počet odstupňovat podle zařazení do některé z příloh, jelikož vzhledem ke stupni ohrožení jednotlivých druhů se může zanedbatelné množství exemplářů a zanedbatelný dopad na stav daných druhů výrazně lišit.

Celá oblast regulace mezinárodního obchodování s ohroženými druhy je poměrně složitá, což je způsobeno nejen nutností koordinace mezinárodního, unijního a vnitrostátního práva, ale také zavedením celé řady výjimek, odchylek a zvláštních úprav. Tento stav způsobuje nejen nepřehlednost právní úpravy a značnou administrativní zátěž, ale vytváří také prostor pro obcházení nastavených pravidel. Předně existuje několik kategorií exemplářů se zvláštním charakterem (jedná se např. o exempláře osobního nebo rodinného charakteru, exempláře narozené a odchované v zajetí či uměle vypěstované a další), na která se nevztahují běžná pravidla regulující mezinárodní obchod s ohroženými druhy. Vzniká tak celá řada výjimek, které jsou komplikované také tím, že se často vztahují pouze na exempláře zařazené do určitých příloh. Pro obchod s těmito exempláři pak může být jinak vyžadovaný doklad nahrazen např. potvrzením o osobním vlastnictví či potvrzením o tom, že se jedná o exemplář odchovaný v zajetí. Systém je o to složitější tím, že unijní úprava vychází z Úmluvy a nastavuje tak ve své legislativě obdobné, avšak ne zcela totožné výjimky. Příkladem může být kategorie exemplářů osobního nebo rodinného charakteru, která podle CITES zahrnuje exempláře živé i neživé, ale podle Nařízení se týká pouze neživých exemplářů, nebo exempláře narozené a odchované v zajetí či uměle vypěstované, pro které je dle CITES možné vydat potvrzení, které nahradí jinak vyžadovaný doklad, avšak podle Nařízení má být s takovými exempláři z přílohy A pouze nakládáno jako s exempláři z přílohy B. Vedle zvláštních kategorií exemplářů existují i jiné odchylky od běžného režimu obchodování, z nichž lze zmínit např. tranzit, putovní výstavy či možnost vydání potvrzení o výjimce ze zákazu obchodních činností. Ač tyto výjimky způsobují nepřehlednost právní úpravy, usnadňují nakládání

s některými zvláštními kategoriemi exemplářů při přeshraničních přesunech, a proto není dle mého názoru reálné je v této chvíli z úpravy eliminovat.

Dalším problémem, který by však novelizací úpravy mohl být vyřešen, jsou opomenutí a špatné překlady napříč jednotlivými právními systémy. Vzhledem k tomu, že je originální text Úmluvy i unijních předpisů v anglickém jazyce, dochází občas při implementaci úpravy do českého právního řádu ke špatným překladům či opomenutím. V rámci mezinárodního systému se dá tato situace řešit komparací české verze s původní anglickou verzí, která bude mít při aplikaci přednost, avšak v rámci unijní legislativy jsou všechna jazyková znění autentická, a proto tato situace není tak snadno řešitelná. Příkladem opomenutí může být například rozdíl v definici tranzitu v CITES a Nařízení – Úmluva stanoví, že aby se jednalo o tranzit, musí exempláře zůstat po celou dobu přepravy pod celní kontrolou, zatímco v unijní úpravě tato podmínka chybí. Další opomenutí můžeme vidět také v české úpravě přemísťování živých exemplářů, která se na rozdíl od unijní úpravy týká pouze živočišných druhů. Špatný překlad pak můžeme najít např. v české verzi Nařízení, kde v článku 8 odst. 3 písm. b) vypadlo slovo „zpracované“ u exemplářů získaných před více než 50 lety, přičemž v anglické verzi Nařízení je pojem uvedený správně jako „*worked specimens that were acquired more than 50 years previously*“. Dalším příkladem mohou být neobchodní zápůjčky, kdy z českého překladu Úmluvy i Nařízení vyplývá, že pro aplikaci výjimky se může jednat buď o neobchodní zápůjčku, nebo o obchod s herbářovými exempláři, zatímco anglický text jasně stanoví, že musí být splněny obě podmínky – tedy musí se jednat o neobchodní zápůjčku, a to s herbářovými exempláři.

I přes komplexní právní regulaci má postihování kriminality v této oblasti stále mezery. V České republice je třeba zejména prioritizovat téma nelegálního mezinárodního obchodu na celostátní úrovni, zapojit a efektivně koordinovat činnost orgánů kontrolních, odborných, vyšetřovacích i justičních, zlepšit jejich komunikaci a předávání informací. Posílit je nezbytné také mezinárodní spolupráci s ostatními členskými státy EU i smluvními stranami CITES. Problém představují také nejednotná posuzování případů a rozdílné vyměňování trestů jednotlivými soudy, což je způsobeno chybějícími znalostmi o tomto typu kriminality a nízkou mírou spolupráce s odborníky. A v neposlední řadě je nutné zlepšit i poskytování péče o zajištěné exempláře.

Problém nelegálního mezinárodního obchodu s ohroženými druhy však nedokáže vyřešit ani sebelepší právní úprava, jelikož právní normy musí být v konečném důsledku dodržovány zejména řadovými občany. Klíčovou je tedy také celosvětová osvěta a zvyšování povědomí o boji proti nezákonnému obchodu s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami. K úplné eliminaci obchodování s ohroženými druhy by totiž mohlo dojít pouze v případě neexistence

spotřebitelské poptávky, a proto i nejrůznější vzdělávací kampaně mohou hrát v boji proti nelegálnímu obchodu významnou roli.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

- BĚLOHRADOVÁ, J. a kol.: Správní procesy v právu životního prostředí, Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5362-5.
- BOWMAN, M., DAVIES, P., REDGWELL, C., LYSTER, S.: Lyster's International Wildlife Law, 2nd edition, Cambridge: Cambridge University Press, 2010. ISBN 978-0-521-52729-3.
- DAMOHORSKÝ, M. a kol.: Právo životního prostředí, 3. vydání, Praha: C.H.Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-338-7.
- DAMOHORSKÝ, M., ŠTURMA, P., ONDŘEJ, J., ZÁSTĚROVÁ, J., SMOLEK, M., SOBOTKA, M., STEJSKAL, V., ŽÁKOVSKÁ, K.: Mezinárodní právo životního prostředí – II. část (zvláštní), 1. vydání, Beroun: IFEC, 2008. ISBN 978-80-903409-8-9.
- ENGLER, M., PARRY-JONES, R.: Opportunity or Threat: The Role of the European Union in Global Wildlife Trade, Brussels: TRAFFIC Europe, 2007. ISBN 978-2-930490-04-5.
- GILLESPIE, A.: Conservation, Biodiversity and International Law, Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2011. ISBN 978-0-85793-515-1.
- CHMELÍK, J. a kol.: Ekologická kriminalita a možnosti jejího řešení, Praha: Linde, 2005. ISBN 80-7201-543-5.
- KISLING, V. N.: Zoo and Aquarium History: Ancient Animal Collections to Zoological Gardens, Boca Raton: CRC Press, 2001. ISBN 0-8493-2100-9.
- KISS, A., SHELTON, D.: Manual of European environmental law, 2nd edition, Cambridge: Cambridge University Press, 1997. ISBN 0-521-59122-8.
- KRÄMER, L.: EC Environmental Law, 4th edition, London: Sweet & Maxwell, 2000. ISBN 0-421-590203.
- KRÄMER, L.: Focus on European Environmental Law, 2nd edition, London: Sweet & Maxwell, 1997. ISBN 0-421-60140-X.
- KUČERA, J.: Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Základní informace se zaměřením na Českou republiku a Evropskou unii, 2. vydání, Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2010. ISBN 978-80-7212-552-4.
- MEZŘICKÝ, V.: Environmentální politika a udržitelný rozvoj, Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-003-8.

- Millennium Ecosystem Assessment: Ecosystems and Human Well-being: Synthesis. Washington, DC: Island Press, 2005. ISBN 1-59726-040-1.
- MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL V.: Ochrana zvířat v právu, 1. vydání, Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2317-9.
- PLESNÍK, J.: Biologická rozmanitost na Zemi: stav a perspektivy. Scientia, 2004. ISBN 80-7183-331-2.
- STEJSKAL, V.: Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity, Praha: Eva Rozkotová – IFEC, 2006. ISBN 80-903409-5-4.
- STEJSKAL, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost, Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-609-1.
- STEJSKAL, V. a VILÍMKOVÁ, V.: Zákon o obchodování s ohroženými druhy s komentářem a prováděcími a souvisejícími předpisy, 1. vydání, Praha: Linde, 2005. ISBN 80-7201-512-5.
- ŠTURMA, P., DAMOHORSKÝ, M., ONDŘEJ, J., ZÁSTĚROVÁ, J., SMOLEK, M.: Mezinárodní právo životního prostředí – I. část (obecná), 1. vydání, Beroun: IFEC, 2004. ISBN 80-903409-2-X.
- VAN UHM, D. P.: The Illegal Wildlife Trade: Inside the World of Poachers, Smugglers and Traders. Utrecht: Springer International Publishing Switzerland, 2016. ISBN 978-3-319-42129-2.
- WIJNSTEKERS, W.: The Evolution of CITES, 11th edition, Budakeszi: CIC – International Council for Game and Wildlife Conservation, 2018. Dostupné online z: [The Evolution of CITES](#) [cit. 20.11.2022].
- ŽÁKOVSKÁ, K.: Ochrana mořské biodiverzity v mezinárodním právu, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010. ISBN 978-80-87146-35-4.

2. Seznam použitých článků

- Barnosky, A., Matzke, N., Tomiya, S. et al.: Has the Earth's sixth mass extinction already arrived?. *Nature*. 2011, Vol. 471, str. 51-57.
- Stejskal, V.: Omezení mezinárodního obchodu s ohroženými druhy živočichů a rostlin. *České právo životního prostředí*. 2001, č. 2, str. 33-47. ISSN 1213-5542.
- Stejskal, V.: Podivné rozhodnutí na České inspekci životního prostředí anebo komu vadí renomovaný tým kontroly obchodování s exempláři CITES? *České právo životního prostředí*. 2020, č. 2, str. 128-134. ISSN 1213-5542.

- Stejskal, V.: Trestní postih organizovaného zločinu v případě pašování CITES exemplářů – Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 2. dubna 2015 č. III.ÚS 3871/14 111. České právo životního prostředí. 2015, č. 2, str. 111-118. ISSN 1213-5542.

3. Seznam použitých internetových zdrojů

- A Case Study report on the Illegal Wildlife Trade in the United Kingdom, Norway, Colombia and Brazil - https://efface.eu/sites/default/files/EFFACE_Illegal%20Wildlife%20Trade_revised.pdf [cit. 27.04.2022].
- An overview of seizures of CITES-listed wildlife in the European union – [An overview of seizures of CITES-listed wildlife in the European Union - Wildlife Trade Report from TRAFFIC](#) [cit. 27.04.2022].
- Cartagenský protokol – <https://bch.cbd.int/protocol/> [cit. 25.04.2022], Doplnkový protokol více viz - <https://bch.cbd.int/protocol/supplementary/about/> [cit. 25.04.2022] a Nagojský protokol - [About the Nagoya Protocol \(cbd.int\)](#) [cit. 25.04.2022].
- CITES – národní zprávy – [CITES - národní zprávy - Ministerstvo životního prostředí \(mzp.cz\)](#) [cit. 14.03.2023].
- CITES and the Precautionary Principle – [CITES and the Precautionary Principle \(submitted by the United Kingdom\) | CITES](#) [cit. 26.02.2022].
- CITES glossary – [CITES glossary | CITES](#) [cit. 31.01.2023].
- About CCAMLR – [About CCAMLR | CCAMLR](#) [cit. 25.04.2022].
- Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora – [Front | CITES](#) [cit. 11.03.2023].
- Cooperation and partnerships – [Cooperation and partnerships | CITES](#) [cit. 30.12.2022].
- Cooperation between CITES and ITTO regarding trade in tropical timber - <https://cites.org/eng/res/14/14-04C15.php> [cit. 08.04.2022].
- Countries currently subject to a recommendation to suspend trade – [Countries currently subject to a recommendation to suspend trade | CITES](#) [cit. 11.03.2023].
- Czech Republic – National authorities – [National authorities | CITES](#) [cit. 03.01.2023].
- Červená kniha Mezinárodního svazu ochrany přírody – [IUCN Red List of Threatened Species](#) [cit. 24.02.2022].

- Decisions of the Conference of the Parties to CITES in effect after the 18th meeting – [Decisions of the Conference of the Parties to CITES in effect after the 18th meeting | CITES](#) [cit. 09.01.2023].
- European Commission and TRAFFIC. Reference Guide to the European Union Wildlife Trade Regulations. Brussels: Belgium, 2020 – [Wildlife trade \(europa.eu\)](#) [cit. 30.12.2022].
- FAO and UNEP. The State of the World's Forests 2020. Forests, biodiversity and people [online]. Rome: FAO and UNEP, 2020. ISSN 2521-7542. Dostupné online z: [The State of the World's Forests 2020 \(fao.org\)](#) [cit. 07.02.2022].
- Focusing on marine species for the first time – [Focusing on marine species for the first time, the next World Wildlife Day is bound to make a splash | CITES](#) [cit. 25.04.2022].
- Fur Seal Arbitration – [Fur seal arbitration : proceedings of the Tribunal of Arbitration, convened at Paris, under the treaty between the United States of America and Great Britain, concluded at Washington, February 20, 1892, for the determination of questions between the two governments concerning the jurisdictional rights of the United States in the waters of Bering sea | WorldCat.org](#) [cit. 26.02.2022].
- Gaborone Amendment - [Gaborone amendment to the text of the Convention | CITES](#) [cit. 27.04.2022].
- Guidelines for the preparation and submission of annual reports and of annual illegal trade reports – [Guidelines for the preparation and submission of annual reports and of annual illegal trade reports | CITES](#) [cit. 13.03.2023].
- Historické okolnosti přijetí CITES - <https://2016congress.iucn.org/news/20160301/news/iucn-congress-milestone-establishing-cites.html> [cit. 26.03.2022].
- Illicit trafficking in endangered animal species – [Illicit trafficking in endangered animal species | Europol \(europa.eu\)](#) [cit. 07.02.2022].
- IUCN - [IUCN](#) [cit. 24.02.2022].
- IUCN – The World Conservation Union: IUCN Environmental Policy and Law Paper No. 56. An Introduction to the African Convention on the Conservation of Nature and Natural Resources [online]. Cambridge: IUCN, 2004. Dostupné online z: [45Titel \(iucn.org\)](#) [cit. 18.02.2022].
- Kontrola a možné sankce – [Kontrola a možné sankce | ČIŽP \(cizp.cz\)](#) [cit. 30.03.2023].
- List of Parties to the Convention - [List of Parties to the Convention | CITES](#) [cit. 17.11.2022].

- Mezinárodní úmluva o regulaci velrybářství – [Mezinárodní úmluva o regulaci velrybářství - Ministerstvo životního prostředí \(mzp.cz\)](#) [cit. 26.02.2022].
- Millennium Ecosystem Assessment: Ecosystems and Human Well-being. Synthesis [online]. Washington, DC: Island Press, 2005. ISBN 1-59726-040-1. Dostupné online z: [Millennium Ecosystem Assessment \(millenniumassessment.org\)](#) [cit. 03.02.2022].
- Ministerstvo životního prostředí – Obecná ochrana přírody a krajiny – [Obecná ochrana přírody a krajiny - Ministerstvo životního prostředí \(mzp.cz\)](#) [cit. 26.02.2022].
- Nineteenth meeting of the Conference of the Parties – <https://cites.org/eng/cop19> [cit. 11.03.2023].
- OECD, Strengthening Governance and Reducing Corruption Risks to Tackle Illegal Wildlife Trade: Lessons from East and Southern Africa, Illicit Trade [online]. Paris: OECD Publishing, 2018. ISBN 978-92-64-30650-9. Dostupné online z: [Strengthening Governance and Reducing Corruption Risks to Tackle Illegal Wildlife Trade: Lessons from East and Southern Africa | en | OECD](#) [cit. 02.02.2022].
- Operation Thunder 2022 – [Operation Thunder 2022: Global crackdown on illegal wildlife and timber trade | ICCWC \(iccwc-wildlifecrime.org\)](#) [cit. 28.03.2023].
- Pangolins: On the Road to Extinction in the Wild – [Pangolins - Species we work with at TRAFFIC](#) [cit. 05.02.2022].
- Předpisy pro obchod s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami v Evropské unii: Úvod do CITES a její implementace v Evropské unii [online]. Lucemburk: Úřad pro úřední tisky Evropských společenství, 2007. ISBN 978-92-79-05424-2. Dostupné online z: [Předpisy pro obchod s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami v Evropské unii - Publications Office of the EU \(europa.eu\)](#) [cit. 25.06.2022].
- Recommendation no. 99. Wildlife, Action Plan for the Human Environment: Programme Development and Priorities – [Action Plan for the Human Environment : \(un.org\)](#) [cit. 17.11.2022].
- Ritchie, H., Roser, M.: Biodiverzity [online]. Our World in Data, 2021. Dostupné online z: [Biodiversity - Our World in Data](#) [cit. 12.01.2022].
- Role krilu v mořských ekosystémech – [Krill | National Geographic](#) [cit. 25.04.2022].
- Statistiky České inspekce životního prostředí – [Statistika | ČIŽP \(cizp.cz\)](#) [cit. 09.02.2022].
- Statistiky Mezinárodního svazu ochrany přírody - [Regions | IUCN](#) [cit. 12.01.2022].
- Status of Legislative Progress for Implementing CITES – <https://cites.org/eng/legislation/parties> [cit. 11.03.2023].

- The 181st Party – [The 181st Party: the European Union | CITES](#) [cit. 11.01.2023].
- The CITES species - [The CITES species | CITES](#) [cit. 27.12.2022].
- The EU and Trade in Wild Fauna and Flora – [Wildlife trade \(europa.eu\)](#) [cit. 30.12.2022].
- The Shuidong Connection – [The Shuidong Connection: Exposing the global hub of the illegal ivory trade - EIA \(eia-international.org\)](#) [cit. 24.02.2022].
- UNEP-WCMC: EU Wildlife Trade 2019: Analysis of the European Union and candidate countries' annual reports to CITES 2019. European Commission, 2021. Dostupné online z: [UNEP-WCMC Resources](#) [cit. 20.01.2022].
- UNODC. World Wildlife Crime Report 2020: Trafficking in Protected Species. United Nations, 2020. ISBN 978-92-1-148349-9. Dostupné online z: [World Wildlife Report 2020 9July.pdf \(unodc.org\)](#) [cit. 21.02.2022].
- U.S. Fish and Wildlife Service – <https://www.fws.gov/international/animals/> [cit. 03.02.2022].
- Údaje Úřadu OSN pro drogy a kriminalitu (United Nations Office on Drugs and Crime) – [Wildlife and Forest Crime \(unodc.org\)](#) [cit. 22.02.2022].
- Wildlife trafficking - [Wildlife trafficking: organized crime hit hard by joint INTERPOL-WCO global enforcement operation | CITES](#) [cit. 22.03.2023].

4. Seznam použitých právních předpisů

- Doporučení Komise 2007/425/ES ze dne 13. června 2007, kterým se označuje soubor opatření pro prosazování nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi (oznámeno pod číslem K(2007) 2551).
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014 ze dne 22. října 2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů.
- Nařízení Komise (ES) č. 865/2006 ze dne 4. května 2006 o prováděcích pravidlech k nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s těmito druhy.
- Nařízení Rady (EHS) č. 3254/91, o zákazu používání nášlapných pastí ve Společenství a dovozu kožešin z určitých volně žijících živočichů a zboží z nich ze zemí, kde jsou tyto živočichové odchytáváni pomocí nášlapných pastí nebo jiných metod odchytu, které nesplňují mezinárodní normy humánního odchytu do pastí, ve znění pozdějších předpisů,

a další předpisy Evropského společenství vydané k provádění nařízení (EHS) č. 3254/91 (nařízení o nášlapných pastech a dovozu kožešin).

- Nařízení Rady (EHS) č. 348/81 ze dne 20. ledna 1981 o společných pravidlech pro dovoz produktů z velryb a ostatních kytovců.
- Nařízení Rady (EHS) č. 3626/82 ze dne 3. prosince 1982, o provádění Úmluvy o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin ve Společenství.
- Nařízení Rady (ES) č. 1/2005 ze dne 22. prosince 2004 o ochraně zvířat během přepravy a souvisejících činností a o změně směrnic 64/432/EHS a 93/119/ES a nařízení (ES) č. 1255/97.
- Nařízení Rady (ES) č. 338/97 ze dne 9. prosince 1996 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi.
- Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 2019/1587 ze dne 24. září 2019 o zákazu dovozu exemplářů některých druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin do Unie podle nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi.
- Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 792/2012 ze dne 23. srpna 2012, kterým se stanoví vzor formuláře povolení, potvrzení a dalších dokumentů uvedených v nařízení Rady (ES) č. 338/97 a mění nařízení Komise (ES) č. 865/2006.
- Rozhodnutí Rady (EU) č. 2015/451 ze dne 6. března 2015, o přistoupení Evropské unie k Úmluvě o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (CITES).
- Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 572/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin.
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES ze dne 19. listopadu 2008 o trestněprávní ochraně životního prostředí.
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/147/ES ze dne 30. listopadu 2009 o ochraně volně žijících ptáků.
- Sdělení Komise 2017/C 154/07 – Pokyny ke zpracovaným exemplářům podle nařízení EU o obchodu s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami.
- Směrnice Rady 83/129/EHS ze dne 28. března 1983 o dovozu kůží z jistých tuleních mláďat a výrobků z nich odvozených do členských států, ve znění pozdějších předpisů (směrnice o tuleních mláďatech).

- Směrnice Rady 92/43/EHS ze dne 21. května 1992 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.
- Smlouva o fungování Evropské unie.
- Vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 82/1997 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 16/1997 Sb., o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně a doplnění zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.
- Vyhláška Ministerstva životního prostředí České republiky č. 210/2010 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o obchodování s ohroženými druhy.
- Vyhláška Ministerstva životního prostředí České republiky č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.
- Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.
- Zákon č. 16/1997 Sb., o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně a doplnění zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí.
- Zákon č. 17/2012 Sb., o Celní správě České republiky.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
- Zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů.
- Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich.
- Zákon č. 255/2012 Sb., o kontrole.
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob.
- Zákon ČNR č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

5. Seznam použitých mezinárodních úmluv

- African Convention on the Conservation of Nature and Natural Resources (1968).
- Convention Designed to Ensure The Conservation of Various Species of Wild Animals in Africa, Which Are Useful to Man or Inoffensive (1900).

- Convention on Biological Biodiverzity (1993).
- Convention on Nature Protection and Wild Life Preservation in the Western Hemisphere (1940).
- Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals (1979).
- Convention Relative to the Preservation of Fauna and Flora in their Natural State (1933).
- Dohoda o ochraně divokých zvířat, ptáků a ryb v Africe (Convention for the Preservation of Wild Animals, Birds and Fish in Africa, 1900).
- Ramsar Convention on the Conservation of Wetlands of International Importance (1971).
- The International Convention for the Protection of Birds Useful to Agriculture (1902).
- United Nations Convention on the Law of the Sea (1982).
- Úmluva o biologické rozmanitosti (1992).
- Úmluva na ochranu užitečného ptactva v zemědělství (Convention for the Protection of Birds Useful to Agriculture, 1902).
- Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora – CITES, 1973).
- Úmluva o ochraně antarktických mořských živých zdrojů (Convention for the Conservation of Antarctic Marine Living Resources, 1980).
- Úmluva o regulaci velrybářství (International Convention for the Regulation of Whaling, 1946).
- Úmluva OSN o mořském právu (United Nations Convention on the Law of the Sea, 1994).

6. Seznam použité judikatury

- Rozsudek Soudního dvora ze dne 8. září 2022 ve věci C-659/20.
- Rozsudek Soudního dvora ze dne 23. října 2003 ve věci C-154/02.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. března 2015, sp. zn. 7 Tdo 207/2015.

7. Seznam ostatních zdrojů

- 8. akční program EU.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 16/1997 Sb.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 100/2004 Sb.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 346/2009 Sb.

- Důvodová zpráva k zákonu č. 467/2011 Sb.
- Rezoluce Konference stran CITES č. 4.6 (Rev. CoP18) – Submission of draft resolutions and other documents for meetings of the Conference of the Parties.
- Rezoluce Konference stran CITES č. 5.10 (Rev. CoP15) – Definition of “primarily commercial purposes”.
- Rezoluce Konference stran CITES č. 7.12 (Rev. CoP15) – Marking requirements for trade in specimens of taxa with populations in both Appendix I and Appendix II.
- Rezoluce Konference stran CITES č. 8.13 (Rev. CoP17) – Use of coded-microchip implants for marking live animals in trade.
- Rezoluce Konference stran CITES č. 9.5 (Rev. CoP16) – Trade with States not party to the Convention.
- Rezoluce Konference stran CITES č. 9.6 (Rev. CoP16) - Trade in readily recognizable parts and derivatives.
- Rezoluce Konference stran CITES č. 9.7 (Rev. CoP15) – Transit and transshipment.
- Rezoluce Konference stran CITES č. 9.24 (Rev. CoP17) – Criteria for amendment of Appendices I and II.
- Rezoluce Konference stran CITES č. 10.16 (Rev.) – Specimens of animal species bred in captivity.
- Rezoluce Konference stran CITES č. 10.17 (Rev. CoP14) – Animal hybrids.
- Rezoluce Konference stran CITES č. 10.20 – Frequent cross-border movements of personally owned live animals.
- Rezoluce Konference stran CITES č. 11.3 (Rev. CoP19) – Compliance and enforcement.
- Rezoluce Konference stran CITES č. 11.11 (Rev. CoP18) – Regulation of trade in plants.
- Rezoluce Konference stran CITES č. 11.17 (Rev. CoP19) – National reports.
- Rezoluce Konference stran CITES č. 12.3 (Rev. CoP18) – Permits and certificates.
- Rezoluce Konference stran CITES č. 12.8 (Rev. CoP18) – Review of Significant Trade in specimens of Appendix-II species.
- Rezoluce Konference stran CITES č. 12.10 (Rev. CoP15) – Registration of operations that breed Appendix-I animal species in captivity for commercial purposes.
- Rezoluce Konference stran CITES č. 13.6 (Rev. CoP18) – Implementation of Article VII, paragraph 2, concerning ‘pre-Convention’ specimens.
- Rezoluce Konference stran CITES č. 13.7 (Rev. CoP17) – Control of trade in personal and household effects.

- Rezoluce Konference stran CITES č. 14.3 (Rev. CoP19) – CITES compliance procedures.
- Rezoluce Konference stran CITES č. 14.6 (Rev. CoP16) – Introduction from the sea.
- Rezoluce Konference stran CITES č. 14.7 (Rev. CoP15) – Management of nationally established export quotas.
- Rezoluce Konference stran CITES č. 16.8 (Rev. CoP17) – Frequent cross-border non-commercial movements of musical instruments.
- Rezoluce Konference stran CITES č. 17.8 (Rev. CoP19) – Disposal of illegally traded and confiscated specimens of CITES-listed species.
- Rezoluce Konference stran CITES č. 18.2 – Establishment of committees.
- Rezoluce Konference stran CITES č. 18.3. – CITES Strategic Vision: 2021-2030.

Právní regulace mezinárodního obchodu s ohroženými druhy

Abstrakt

Mezinárodní obchod s produkty živé přírody probíhá již po staletí, avšak v posledních desetiletích je v důsledku globalizace a technického pokroku natolik rozsáhlý, že představuje jeden z nejvýznamnějších zdrojů ohrožení biologické rozmanitosti. S nelegálním mezinárodním obchodem je spojena i celá řada dalších druhů kriminalit a svým rozsahem je srovnatelný s obchodem s drogami či se zbraněmi, jeho kvalitní a efektivní právní regulace je tedy naprosto nezbytná.

Cílem této práce je podat komplexní přehled stávající právní úpravy a zároveň analyzovat její efektivitu v praxi. Jelikož mezinárodní obchod s ohroženými druhy představuje celosvětový problém, je nezbytná úprava zejména na mezinárodní úrovni. Tuto roli zastává Washingtonská úmluva CITES, která byla přijata v roce 1973 a od té doby poskytuje nejúčinnější právní nástroje boje proti nelegálnímu obchodování s ohroženými druhy. V této práci je popsána zejména úloha dokladů CITES, jež jsou nezbytné při jakémkoli přeshraničním přesunu exemplářů druhů zařazených do příloh této úmluvy. Významným činitelem v oblasti regulace mezinárodního obchodu je také Evropská unie, jejíž právní akty zajišťují jednotné provádění požadavků CITES svými členskými státy a zároveň zavádějí v některých případech i požadavky přísnější. A konečně je třeba úmluvu CITES provádět i na vnitrostátní úrovni každé smluvní strany, což Česká republika splňuje zejména prostřednictvím zákona č. 100/2004 Sb. V rámci této práce je popsána právní úprava na všech těchto úrovních, jsou zmíněny nejvýznamnější právní předpisy, nejdůležitější právní nástroje, institucionální zajištění fungování celého systému i způsoby prosazování nastavené právní regulace.

V závěru práce jsou shrnuta pozitiva i negativa právní úpravy a zvážena možná řešení problematických jevů. Vyzdvižen je zejména význam úmluvy CITES, která díky svému globálnímu dosahu zajišťuje regulaci mezinárodního obchodu na celosvětové úrovni. Oceněn je i přístup Evropské unie, která představuje v provádění CITES modelový příklad pro ostatní smluvní strany a samostatně nastavuje vyšší standard ochrany ohrožených druhů. Opomenuty nejsou ani výhody vnitrostátní právní úpravy, která provádí mezinárodní i unijní požadavky a zároveň vytváří některé vlastní přísnější podmínky.

Naopak za hlavní problémy práce určuje nemožnost efektivního prosazování dodržování právní regulace na mezinárodní úrovni a nedostatečné provádění požadavků CITES některými smluvními stranami. Mezi další nevýhody pak práce řadí zejména složitost a nepřehlednost právní

úpravy, které jsou však dány komplikovaností dané problematiky a propojením mezinárodního, unijního a vnitrostátního práva.

Klíčová slova: mezinárodní obchod, exemplář, CITES

Legal regulation of international trade in endangered species

Abstract

International trade in wildlife products has been ongoing for centuries. However, in recent decades, due to globalisation and technological progress, it has become so extensive that it now poses one of the most significant threats to biodiversity. Illegal international trade is closely linked to various other types of criminal activities and is comparable in scale to drug trafficking or arms trafficking. Consequently, effective and robust legal regulation is absolutely crucial.

The objective of this paper is to provide a comprehensive overview of the existing legal framework and analyse its practical effectiveness. As international trade in endangered species is a global issue, regulation at the international level is imperative. The Washington Convention on International Trade in Endangered Species (CITES), adopted in 1973, plays a vital role in this regard by offering the most effective legal instruments to combat illegal trade. This paper describes in particular the role of CITES Permit system, which is the backbone of the regulation of trade in specimens of species included in the Appendices of this Convention. Additionally, the European Union plays a significant role in regulating international trade by ensuring implementation of CITES requirements among its Member States, while also introducing stricter measures in certain cases. Furthermore, each Contracting Party must implement the CITES Convention at the national level, a responsibility fulfilled by the Czech Republic through Act No. 100/2004 Coll. This thesis explores the legal regulation at all these levels, highlighting key legal provisions, instruments, institutional mechanisms, and methods for enforcing the established legal framework.

The thesis concludes by summarizing the positives and negatives of the legal regulation and discussing potential solutions to address problematic issues. Notably, the significance of the CITES Convention is emphasized, as it ensures global regulation of international trade. The approach of the European Union is commended for setting an exemplary model in implementing CITES and independently establishing higher standards for the protection of endangered species. The benefits of national legislation that not only aligns with international and EU requirements but also incorporates stricter provisions are duly recognized.

However, the thesis identifies the main challenges as the ineffective enforcement of compliance with legal regulations at the international level and the failure of some Parties to implement CITES requirements. Furthermore, the thesis highlights the complexity and lack of clarity in the legal regulation, which can be attributed to the intricate nature of the issue and the interplay between international, EU, and national laws.

Klíčová slova: international trade, specimen, CITES